

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
İYUN 2023

Ulduz

No 06 (647)

Yeni nəsil: proza

“Ulduz” jurnalı ilə C.Cabbarlı adına
Respublika Gənclər Kitabxanasının birgə layihəsi

Bu sayımızda

FURQAN

MUSTAFA
HƏBİBZADƏNİN
MEYİDİNİ MƏN
OĞURLAMİŞAM

3

Orxan
SAFFARI

MƏRCAN XALA
VƏ POLİPLƏRİ

9

Təvəkkül
BOYSUNAR
BÖRNAUT

12

Orxan
CUVARLI
GÜZGÜ

18

Sərdar
AMİN
NİLUFƏRLƏR

27

35

Nihat
PİR
BİR KƏNDİN
MANIFESTİ

43
**Qulu
AĞSƏS**

"YUXARIDAYAM,
DÜŞÜRƏM
İNDİ..."

**Həmid
PİRİYEV**
 ŞANAPİPİK
 HAQQINDA
 MAHNI
 46**70**
**Rəvan
CAVİD**

DƏVƏLƏR, ATLAR,
ŞÄRLAR

57
**Orxan
HƏSƏNİ**
 İNZİVA
 82
**Ömər
SEYFƏDDİN**
 DƏRGİDƏ
 KİTAB
 Təsisçilər:

Azərbaycan Yazarları Birliyi və "Ulduz" jurnalının kollektivi

Baş redaktor: Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti: Tərənə Vahid (*Baş redaktor müavini*), Hicran Hüseynova (*şöbə redaktoru*), Dayandur Sevgin (*şöbə redaktoru*), Taleh Mansur (*şöbə redaktoru*), Anar Amin, Allahşükür Ağa, Baloğlan Cəlil (*Başqırdıstan*), Cavid Zeynalli, Elxan Yurdoglu, Elmər Vüqarlı, Elşən Əzim, Elxan Elatlı, Ələmdar Cabbarlı, Əyyub Qiyas, Furqan, Fuad Cəfərli, Gülnar Ümid, Günay Səma (*Voronej*), Həyat Şəmi, Hafiz Hacıxalı, Xəyal Rza, Xaqani Qayıblı (*Estoniya*), Qılman Iman, Nurənə Nur, Nargis, Nilufər Şixli (*Moskva*), Məşhəti Musa, Orxan Cuvarlı, Rəsmiyə Sabir, Səhər Əhməd, Seyfəddin Alaylı (*Türkiyə*), Saodat Muxammadova (*Özbəkistan*), Şəfa Vəli, Ulucay Akif.

Bədii redaktor: Ədalət Həsən**Nömrəyə məsul:** Furqan**Ünvanı:** AZ1000, Bakı, Xaqani küçəsi, 25

ulduz_dergisi@mail.ru; www/ayb.az

Telefon: (+99412)498-72-43

Çapa imzalanıb: 07.06.2023. "Ulduz" jurnalı redaksiyasında yiğilib, səhifələnib.

"ASPOLIQRAF LTD" MMC-də çap olunub.

Sifariş №18, Tiraj: 300. Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır. Şəhadətnamə № 238

**"AZƏRMƏTBUATYAYIMI"
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatyayımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**"QAYA"
MƏTBUAT YAYIMI**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**Jurnalın
satış qiyməti – 2.00 man.
abunə qiyməti – 1.00 man.**

Bakı şəhərində abunə yazılməq istəyənlər:

**441-19-91
440-16-26**

566 – 77 – 80

FURQAN

MUSTAFA HƏBİBZADƏNİN MEYİDİNİ MƏN OĞURLAMIŞAM

1.

Jurnalist otaq yoldaşımdan xahiş etmişdim ki, aktyor Mustafa Həbibzadəni tapsın və onu müsahibəyə razı salsın.

– Çətin məsələdi, – demişdi.

Amma bir gün işdən qayıdanda dedi:

– Muştuluğumu ver, Mustafa Həbibzadəni tapmışam.

– Doğrudan? – dedim, inanmağım gelmirdi.

– Hə! Doğrudan.

– Müsahibə verməyə razı oldu?

– Güc-bəla razı saldım.

– Əla, – dedim, – mən də gəlirəm.

– Sən hara?

– Müsahibəyə. Sənin fotoqrafin olacam.

Otaq yoldaşım bilirdi ki, Mustafa Həbibzadə mənim ən sevimli aktyorumdu və onu yaxından görmək, onunla söhbət etmək ən böyük arzularımdan biridi. Və onu da bilirdi ki, tutduğumu qoparmamış əl çəkən deyiləm. Yəni “mən də gəlirəm” dedimsə, deməli, gələcəm. Dirəşməyin mənası yoxdu.

2.

– Bax ha, – deyərək son tapşırıqlarını verməyə çalışan otaq yoldaşım əlavə etdi, – orda sən çox danışma. Qəşəng şəkillər çək. Müsahibə bitəndən sonra nə istəsən, soruştarsan Mustafa müəllimdən.

– Yaxşı, – dedim, – narahat olma!

Avtobusdan düşüb meyvə-tərəvəz satılan marketə yaxınlaşdıq. Redaksiyanın fotoaparati da əlimdə idi. Otaq yoldaşım satıcıdan soruşdu:

– Bilmirsiz, Mustafa Həbibzadə hansı evdə yaşayır?

– Niyə bilmirəm ki?! – deyə satıcı gülər üzlə cavab verdi. – Bu yolla təxminən iki yüz metr gedin, qırmızı darvazanı da keçib sağa dönün, birinci darvaza yox, ikincisi. Göy rəngdə.

Satıcı sözünü bitirib bizi başdan-ayağa süzdü:

– Deyəsən, jurnalist siz.

Otaq yoldaşım sevincək:

– Hə, – dedi.

– Boş yerə əziyyət çəkməyin!

Satıcının bu sözlərinə ikimiz də təəccübləndik:

– Niyə?

– Oğlu maşın qəzasında vəfat edəndən sonra o hamidan qaçıır. O vaxtdan bəri nə kinoya çəkilib, nə televiziyyaya çıxıb, nə də müsahibə verib.

– Biz özüylə danışmışıq. Müsahibə verəcək, – otaq yoldaşım dedi.

– Həə? Lap yaxşı. Yaxşı kişidi o, həm də gözəl aktyordu.

Daha çox vaxt itirmək istəmədik. Satıcıya təşəkkür edib onun dediyi yolla getdik.

Otaq yoldaşım üçün bu müsahibə böyük əhəmiyyət daşıyırdı. Dediynə görə, illərdi heç yerdə görünməyən aktyorun birdən-birə ortaya çıxmazı, müsahibə verməsi ölkədə böyük səs-səda doğuracaqdı. Və bu, bəlkə də, otaq yoldaşımın maaşının artmasına səbəb ola bilərdi.

3.

Mustafa Həbibzadə piçiltıyla:

– Bir şərtlə müsahibə verməyə razıyam!
– dedi.

Biz bir-birimizə baxdıq.

– Hansı şərt? – deyə otaq yoldaşım sorusu. Mustafa Həbibzadə eyni piçiltıyla danışmağa davam etdi:

– Həkimlər mənə diaqnoz qoyublar. Pis xəstəliyim var. Uzağı bir ilə ölçəm. Bunu sizdən başqa heç kimə deməmişəm. Heç həyat yoldaşımı da.

Qısa sükut yarandı. Biz ikimiz də donub qalmışdıq. Adicə “Allah şəfa versin!” də deyə bilmirdik. Sükutu aktyorun özü pozdu:

– İstəyirəm ki, bu müsahibə mən ölen gün üzə çıxsın.

Otaq yoldaşım yenə mənə baxdı. Baxışları deyirdi ki, neyləyək? Astaca başımı yellədim. Yəni razı ol, onsuz da buracan gəlmışık.

Otaq yoldaşım dilləndi:

– Şərtinizlə razıyıq!

4.

Müsahibə, məncə, çox yaxşı alınmışdı. Mən də xeyli şəkil çəkmişdim.

Bir gün sonra otaq yoldaşım işdən qayıdanda qırımdan bildim ki, sözü var, deməyə çəkinir.

– Nə olub? – deyə xəbər aldım.
– Heç nə! – dedi.
– Sözlü adama oxşayırsan.
– Hə, baş redaktor müsahibəni çap eləmək istəyir.
– Necə ki?
– Deyir, indi çap edək, partlasın. Ölümündən sonraya qalsa, yaxşı olmayıcaq.

– Bəs şərti demədin?

– Dedim.

Kefim get-gedə pozulurdu.

– Demədin ki, kişiyyə söz vermişik?

– Dedim.

– Nə dedi?

– Dedi ki, bu dövrdə kişi var?

– Tfu! – dedim, – lənət şeytana.

– Bilmirəm neyləyim... Bu gün şəkilləri vermədim. Dedim ki, kartı evdə unutmuşam. Sabah aparmalıyam.

– Aparsan, olmaz?

– İşdən qovar məni.

– Xəstəliyi olduğunu da yazacaqsız?

– Bilmirəm.

5.

Baş redaktor istəyinə nail olmuşdu. Otaq yoldaşım çarəsiz qalıb şəkilləri və müsahibəni ona təqdim etmişdi. Müsahibə şəkillərlə birgə qəzətdə iki səhifə tutmuş, qəzətin saytında da dərc olunmuşdu. On il ərzində heç yerdə görünməyən Mustafa Həbibzadənin ortaya çıxmazı sənət camiəsində, doğrudan da, partlayışa səbəb olmuşdu. Otaq yoldaşım sözünün üstündə dura bilmədiyinə görə kədərlənsə də, baş redaktorun maaş artımı ilə bağlı dediyi sözlərin xoşbəxtliyini yaşayırırdı.

Amma bu sevinc çox çəkmədi. Bir həftə sonra Mustafa Həbibzadənin ölüm xəbəri yayıldı.

Bütün saytlar ölüm xəbərinin ardınca aktyorun son müsahibəsini paylaşırdı. Otaq yoldaşım evin içində gəzə-gəzə təkrarlayırdı:

– Düz eləmədik. Gərək müsahibəni dərc etməyəydik.

Aktyorun dəfni sabah olacaqdi.

6.

Dəfn günü xəbər saytlarında dəhşətli bir xəbər yayıldı:

“Aktyor Mustafa Həbibzadənin meyidi yoxa çıxbı”.

Otaq yoldaşım işə getməyə hazırlaşırırdı.

Ordan da guya dəfnə gedəcəkdi. Xəbərdən ikimiz də sarsıldıq.

Elə bu anda qapı döyüldü. Otaq yoldaşım qapını açıb məni çağırdı:

– Tez bura gəl!

Qonaqları görəndə təəccübdən yerimdə dondum. Otaq yoldaşım ağappaq olmuşdu.

– İçəri girmək olar?

Cavab gözləmədən mənzilə daxil oldular. Dörd nəfər idilər. Çiyinlərində də tabut. Yorulmuşdular. Tabutu koridora qoyub otağa keçdilər.

– Çaydan, sudan nəyiniz var? – biri soruşdu.

Otaq yoldaşım titrəyə-titrəyə mətbəxdən su gətirdi.

Gələnlər, Mustafa Həbibzadənin müxtəlif filmlərdə yaratdığı mənfi obrazlar idi. Tabutdakı da, çox güman ki, aktyorun özü idi.

Su içdikdən sonra kresloda oturan mənfi obraz dilləndi:

– Yəqin, bilirsiz də, həkim ona diaqnoz qoymuşdu. Xəstəliyi var idi.

Otaq yoldaşım hələ də titrəyirdi:

– Hə, – dedi titrəyə-titrəyə, – bi... bilirik...

– Onu da bilirsiz ki, sizin üzünüzdən ürəyi partladı, öldü?

– Mənim günahım yoxdu, – dedim, – mən heç qəzətin işçisi deyiləm, sadəcə, Mustafa müəllimi görmək üçün fotoqraf olmuşdum.

– Kəs səsini! Əclaf! Günahı yox imiş. Buna bax!

Divana yayxanan mənfi obraz çox əsər-biləşmişdi, mənən qanlı-qanlı baxırdı, halbuki o, ən sevdiyim filmdəki obraz idi.

– Yaxşı, – dedi kresloda oturan, – olan olub, keçən keçib. Dəfnə az qalib. – Sonra otaq yoldaşımı tərəf çevrildi:

– Zəng vur baş redaktoruna. Tez gəlsin bura. Vaxtimız azdır. Meyit iyənəcək.

xəbərverirlər saytda: "Mustafa Həbibzadənin meyidini mən oğurlamışam". Yəni sən...

Mənfi obrazlardan biri qapının ağızını kəsdirmişdi ki, baş redaktor qaçmasın. Baş redaktor isə eynən otaq yoldaşım kimi əsirdi. Əsə-əsə cibindən telefonu çıxardı. Danışanda dili topuq çalırdı.

On beş dəqiqədən sonra xəbər hazır idi. On dəqiqə ərzində bütün xəbər saytları bu dəhşətli xəbəri tirajlamışdı.

Bayaqqı mənfi obraz dedi:

– Biz daha gedə bilərik.

Onlar getdilər, tabut evdə qaldı. Baş redaktor koridorda dizləri üstə çökmüşdü. Başını əlləri arasına almış, səssiz ağlayırdı.

Qorxa-qorxa tabutun qapağını qaldırdı. Boş idi. Otaq yoldaşım da, baş redaktor da gəlib baxdilar.

– Qəribədi, – baş redaktor dedi.

Xəbər saytlarına girdim. Sən demə, Mustafa Həbibzadənin meyidinin yoxa çıxmış xəbəri yalan imiş. Hansısa sayt oxucuların marağına səbəb olsun deyə, yalandan paylaşıbmış.

Baş redaktor acı-acı dilləndi:

– Şərəfsizlər, ağızlarına gələni yazırlar.

Televizoru yandırdı. Mustafa Həbibzadənin baş rolda çəkildiyi film gedirdi. Məni söyən mənfi obrazı görən kimi tanıdım.

P.S. Dəfndə o qədər adamvardı ki, iynə atsan, yerə düşməzdi. Otaq yoldaşımın dəfndən hazırladığı reportajın böyük hissəsi baş redaktorun məzar üstündəki çıxışından ibarət idi.

Həmçinin onun qələmə aldığı "Mustafa Həbibzadənin meyidini mən oğurlamışam" adlı köşə yazısı da saytda oxunma rekordu qırmışdı.

Baş redaktor koridorda qurumuşdu. Tabut və tanış simalar onu çox qorxutmuşdu.

– Deməli, belə! – dedi mənfi obrazlardan biri. – Zəng vurursan redaksiyaya. Belə bir

YENİ DÜNYA DÜZƏNİ

1.

İsti iyul günü, günorta saat üçdə imtahan zalında tər tökən Maqsud müəllim fikirləşdi ki, görəsən, yaponlar, çinlilər nə əcəb bu günə qədər cib kondisioneri icad eləməyi blər?! Cib telefonu olur, cib kondisioneri olmur?! Kibrit qutusu boyda, ya da kibrit qutusundan bir az böyük. Qoyursan cibinə, isti oldu, çıxarıb düyməsini basırsan, sərinləyirsən.

Həmin imtahandan səkkiz ay sonra xəyal etdiyi cib kondisionerini Maqsud müəllim özü icad etdi.

Kənd məktəbinin fizika müəllimindən yeni icad. Halal olsun, Maqsud müəllim, dünyada məşhur olacaqsan, hər kəs səndən danışacaq.

Maqsud müəllim bir türk serialından ilhamlanıb düşünürdü ki, icadı dünyaya sevinc və xoşbəxtlik gətirəcək. Hər kəs mehriban yaşayacaq, müharibələr bitəcək, uşaqlar ölməyəcək, aqlıq və səfalət sona çatacaq, kasıblar da ağ günə çıxacaq, hətta Afrika qıtəsində belə acıdan ölən olmayıacaq.

2.

Yeni icadı haqda ilk dəfə direktora məlumat verən Maqsud müəllim az qala piçılıyla danışındı ki, birdən eşidən olar. Direktor Maqsud müəllimin öz düzəltdiyi cib kondisioneri haqda danışdığını görəndə ona yazıçı gəldi. Elə bildi, dəli olub. Sonra gördü, yox, dəlilik edənə oxşamır, deyəsən, doğrudan da, o nəsə icad edib.

– Hanı bəs icad?! – direktor da Maqsud müəllim kimi piçılıyla danışındı.

– Cibimdə.

– Baxım.

Maqsud müəllim öncə durub direktor otağının pəncərəsindəki pərdəni çəkdi. Direktor onu maraqla izləyirdi və dəqiqlişdirə bilmirdi ki, o, ağlını itirib, yoxsa yox?!

Sonra Maqsud müəllimin cibindən çıxardığı balaca cihazı əlinə aldı, o üzünə – bu üzünə baxıb soruşdu:

– Bə bunun düymələri hanı?

– Yoxdu düymələri. Düyməsiz işləyir.

Direktorun gözləri kəlləsinə çıxmışdı. Ağzı açıq qalmışdı.

– Göstər görüm, necə işləyir! – handan-hana dedi.

Maqsud müəllim düzəltdiyi cihazı əlinə götürdü, üzünü direktora tutdu:

– Bu aparat düyməsizdi. Bununku ancaq xoş sözdü.

Direktor az qala qətiləşdirəcəkdi ki, qarşısında oturan bu illərin fizika müəllimi arṭıq başdan o söz! Amma Maqsud müəllim əlindəki cihaza üç cümlə deyəndən sonra cihazın deşiklərindən sərin hava axını direktorun üzünü yaladı.

Məəttəl qalmalı iş idi: necə ola bilərdi ki, cansız bir əşya söz qana?! Üç cümləylə işə düşən aparat “təşəkkür edirəm!” deyəndə beş dəqiqə fasılə verirdi, “çox sağ ol!” deyəndə isə növbəti üç cümləyə qədər işləməyini dayandırırdı.

3.

Maqsud müəllim bu cihazı icad etmək üçün yeddi ay gecəsini gündüzünə qatıb baş işləmişdi, cəmi yeddi saatə bütün kənd xəbər tutdu ki, məsələ nə yerdədi! Axşamüstü kənd camaati Maqsud müəllimgilibin həyatınə axıstdı. O, əslində, hələ istəmirdi ki, icadından hamı xəbər tutsun. Çünkü bir az da təkmilləşdirəcəkdi. Amma daha gec idi, direktor kəndə car çəkib hər kəsi hali eləmişdi ki, Maqsud müəllim cib kondisioneri düzəldib.

İcadın müəllifi həyatınə toplaşan həmkəndlilərinə düzəltdiyi cib kondisionerini göstərdi və onun haqqında məlumat verməyə başladı:

– Əziz dostlar, qonşular, qohumlar, həmkəndlilər! İnanmaq çətin olsa da, mən belə bir aparat düzəltmişəm. Bəli. Bu əlimdə tutduğum cib kondisioneridi. İsti havalarda

cibində gəzdirirsən, lazım olanda cibindən çıxarıb sərinlənirsən. Zaman keçdikcə bu aparatı daha da təkmilləşdirəcəm. İsləmə mexanizmi isə qeyri-adidi. Gördüyünüz kimi, üstündə heç bir düyməsi yoxdu. Soruşa bilərsiz ki, bəs necə xoda düşür, necə sönür?! Çox sadə. Bir-birinin ardınca üç müxtəlif kompliment deyirsən, başlayır işləməyə.

Söhbətin bu yerində bir neçə nəfər piçilti ilə danışmağa başladı. Deyəsən, "kompliment" sözünün mənasını bilmirdilər.

Maqsud müəllim davam etdi:

– Üç dənə kompliment, vəssalam. İndi isə gəlin yoxlayaq, siz də öz gözlərinizlə görün.

Sonra Maqsud müəllim düzəltdiyi cihazı ağızına yaxınlaşdırıb dedi:

– Bu gün çox gözəlsən! Necə də ağıllısan! Əllərinə sağlam!

Adamlar gcdən gec başa düşdülər ki, Maqsud müəllimin bir-birinin ardınca sıraladığı əlaqəsiz cümlələr bu aparatı işlək vəziyyətə gətirmək üçündü. Sonra Maqsud müəllim özü bir-bir həyətinə toplaşan hər kəsə aparatın sərin hava buraxdığını nümayiş etdirdi. Hər kəs aparatı gördü, razı qalıb gülümsədilər və Maqsud müəllim aparatı təzədən ağızına yaxınlaşdırıb:

– Çox sağ ol! – deyən kimi cib kondisioneri söndü.

– Maqsud müəllim, bayaq deyirdin ki, bu icad dünyani gözəlləşdirəcək, – bunu deyən məktəb direktoru idi, – heç kim acıdan ölməyəcək, mühəribələr olmayıacaq. Necə olacaq bu?

– Bəli, – dedi Maqsud müəllim, – çünkü hər kəs cib kondisionerindən istifadə etsə, xoş sözlər deməyə vərdiş edəcək. Təsəvvür edin ki, bütün dünya komplimentlə danışır. Onda mühəribələr olarmı heç?

"Olma, əlbəttə, olma" dedi bir neçə nəfər.

Hər kəs xoşbəxt görünürdü.

4.

İki gün bəs elədi ki, yeni icadın xəbəri ölkəyə yayılsın.

Maqsud müəllim məşhur olmuşdu. Telefonuna tanımadığı nömrələrdən zənglər gəlirdi. Müxtəlif saytlardan, qəzetlərdən jurnalistlər zəng edirdilər.

Zəng edən jurnalistlərdən biri dedi ki, televiziyyadandı və çəkiliş komandası ilə kənddə gəlib reportaj hazırlamaq istəyir.

Maqsud müəllim iki-üç saniyə düşünəndən sonra:

– Gəlin, – dedi, – gözüm üstə yeriniz var!

5.

Əlində mikrofon tutmuş müxbir qız soruşdu:

– Maqsud müəllim, bəs bu cihaz necə işləyir? Zəhmət olmasa, izləyicilərimizi məlumatlandırın.

Maqsud müəllim aparatı ağızına tərəf apardı, müxbir qızı baxa-baxa dedi:

– Bu gün çox gözəl görünürsən! Gözlərin də çox gözəldi! Səni sevirəm!

Müxbir qız belə tərbiyəsizlik gözləmirdi. Az qalmışdı əlindəki mikrofonu Maqsud müəllimin başına çırpsın. Maqsud müəllim də qızın mimikalarının necə dəyişdiyini görüb açıqlama verməli oldu:

– Bu cihaz ancaq komplimentlə işləyir. Ard-arda üç kompliment demək lazımdı ki, işləməyə başlasın.

Müxbir qız sakitləşdi və gülümsəməyə başladı. Həqiqətən də, cib kondisioneri işləməyə başlamışdı. Sən demə, Maqsud müəllim bu sözləri ona yox, icad etdiyi cihaza deyirmiş.

6.

Çəkiliş qrupu gedəndən sonra evdə mərəkə qopdu. Maqsud müəllimin yoldaşı Bəyim özündən çıxmışdı:

– O nə sözlər idi deyirdin qızı?

– Nə söz?

– “Səni sevirəm” deyirdin. Şəhərli qız görən kimi özünü itirirsən.

– Kəs, aaz!

– Nə “kəs” e, “kəs” nədi? Ömür boyu mənə demədiyin sözləri deyirdin o qızı.

– Qızı demirdim, aparata deyirdim.

– Mən koram? Görmürəm ki, qızı deyirdin?

Maqsud müəllim gördü ki, Bəyim sözlə başa düşən deyil, keçdi hədələməyə:

– Bu dəqiqə durub başını əzəcəm haa! Sarsaqlama!

– Hə də, şəhərdən gələnə “səni sevirəm” de, mənə də “başını əzəcəm!”

– Lənət şeytana da, lənət şeytana!

Sonra Bəyim Maqsud müəllimi yamsıladı:

– Bu gün çox gözəlsən. Gözlərin də çox gözəldi.

– Bəsdi, aaz! Bəsdi! Camaati bizə gül-dürmə!

– Gözlərin də çox gözəldi! Səni sevirəm.

Mübahisə bir xeyli davam elədi. Axırda Maqsud müəllim əsəbiləşib necə özündən çıxdısa, cib kondisionerini Bəyimə tərəf tolazladı. Bəyim başını tutub yerə sərildi. Maqsud müəllimin icadı Bəyimin başına dəymışdı.

7.

Bayaqdan Maqsud müəllimin demədiyi kompliment qalmamışdı, amma onun icadı işləmirdi ki işləmirdi. Bəyim də dilxor olub Maqsud müəllimin yanında əyləşmişdi. Hirsi soyumuşdu.

İkisi də susub icada baxa-baxa oturmuşdular. Qınayan olmasaydı, Maqsud müə-

lim hönkürərdi. Düşünürdü ki, camaata nə deyəcək?! Ölkəyə səs düşmüşdü, bütün mətbu orqanlar icad haqqında yazmışdı, bəs indi onlara nə cavab verəcəkdi?! Deməzlərmi adama, məzələnirsən, Maqsud müəllim?! Adın-sanın var, harana yaraşır camaatla məzələnmək?!

Bunları düşünə-düşünə cin vurdı təpəsinə. Yanında oturan Bəyimə tərəf çevrilib gül ağzını açdı:

– Tünbətün qızı, tünbətün, – dedi, – sənə demədimmi, mənim əsəblərimlə oynamalı?! Səni görüm ağa bələnəsən! Müxbir qız gırsin sənin gözünə!

Bəyimin bu dəfə cavab qaytarmaq niyyəti yox idi. Maqsud müəllim isə sakitləşmək bilmirdi:

– Demədimmi, zəhləmi tökmə?! Niyə ömrümü burnumdan gətirirsən, ay zəhlətökən?!

Maqsud müəllim elə bunu demişdi ki, gözlənilməz bir hadisə baş verdi: cib kondisioneri işləməyə başladı.

Maqsud müəllimin əsəbi təəccübə çevrildi. Nə oldu bu aparata?! Niyə bayaq işləmədi, indi işlədi?!

Aman Allah! Yoxsa mexanizm tərsinə işləyirdi?!

Maqsud müəllim bir neçə dəfə yoxladı. Doğrudan da, əvvəl üç komplimentlə işləməyə başlayan icad indi üç qarşıla işə düşürdü. Əvvəl “Çox sağ ol!” deyəndə sənən cib kondisioneri indi “Kəs səsini!” deyəndə sönürdü. Qəribə idi.

Və Maqsud müəllimi indi bir sual düşünürdü: bu icad mühəribələrin qarşısını necə alacaq?!

MƏRCAN XALA VƏ POLİPLƏRİ

Anamın ayaqqabı qutusuna yiğdiği şəkil-ləri qarabaşaq yarması kimi stolun üstünə töküb arıtlayırdım. Daha doğrusu, öz uşaqlıq şəkillərimi axtarırdım. Amma heç nə tapa bilmədim. Yəni tapdım, di gəl, tapmasam da, olardı. Ləp bu şəkillərdəki bəzi adamlar kimi. Mövcuddular, amma olmasalar da, olardı...

Körpəlikdən bu yana cəmi iki şəklim qalıb. 90-larda çəkilən şəkillər lentalarda olduğuna görə, bütün şəkillərim də o lentalarda yanıb gedib. Amma indi nə var? Doğulmamış uşaqın adına artıq səhifələr, profillər açılır, doğulandan sonra da uşaq şəkil-şəkil böyür. Xatirə sarıdan heç bir korluq çəkmirlər.

Üzü tanış gəlmeyən qohum-əqrəbanın, ölüb getmiş adamların, bir də heç vaxt üzbəüz gələ bilməyəcəyimiz adamlarla qol-boyun şəkillərin içərisindən bir şəkil gözümü qamaşdırıldı. Qəfil şəklin içəinə girmək istədim.

Mən deyim səkkiz yaşım var, şəkil desin, doqquz, sizlər də on deyin, bitsin. İndi bu şəkillə, şəkildəkilərlə elə danışmaq istəyirəm ki...

Mərcan xala, nənəm, anam, pişik, bir də köçüb getmiş qonşum.

İndi danışacağım əhvalatda bu şəkildə olan hamı var. Bir də şəkillərə baxdıığım otaqda, şkafın başından mənə baxan kukla...

Uşaqlıqdan bəri ad günümə alınan hədiyyələrdən tək qalanı da budur elə - kukla. Yəni, bəlkə də, alıblar, amma yox olub gedib hamısı, qırmışam. Bircə bu kukla qalib. Onu da Mərcan xalanın əri vermişdi.

Orxan SAFFARI

İcazə verin, Mərcan xala və bu şəkil haqqında danışım.

Gözümü açandan onu tək yaşıyan görmüşəm. Daha doğrusu, Mərcan xala, 200-ə yaxın kukla, pişik, bir də hərdənbir əri. Ona görə hərdənbir deyirəm ki, deyəsən, ayrılmışdır. Ara-sıra gəlirdi evə. Bu hissəni nəsə bulanıq xatırlayıram. Həm də ailədaxili məsələdir deyə, ta dərinə getmirəm. Mərcan xala imkanlı adam idi. Jekdə işləyirdi. İşə getməsə də, maaşını vaxtılı-vaxtında alırdı. Qoy bu məsələ ilə də dövlət strukturları məşğul olsun.

Özüm uzun müddət "kuklafobiya" ilə yaşımişam. Qorxurdum kuklalardan. Ta ki, tələbə olub 2-ci kursa gələnə qədər. Amma indi qorxmoram daha. Deyəsən, böyümüşəm... Qorxuma ən böyük səbəblərdən biri də Mərcan xala idi.

Yadına düşür. Bir dəfə Mərcan xalanın bu şəkildəki pişiyi itmişdi. Anam bağçamızdan tapmışdı. Mərcan xala düz bir ay anama çoxlu hədiyyələr aldı. Hər görəndə təşəkkür əlaməti olaraq nəsə hədiyyə edirdi.

Və mən ta uzun illər sonra bildim ki, bütün bunlar – o pişik, kuklalar, hamısı tənha qadın əlamətləri imiş...

Uşaqlara da böyük sevgisi var idi Mərcan xalanın. Belə lap böyük. Uşaqlar əllərini açıb "buu boydaaa" dedikləri qədər. Mərcan xala uşaqları pişik kimi sevirdi. Öz uşağı yox idi, onçun. O, bizim məhlə anamız idi. Məsələn, həmişə mənə pul verərdi, deyərdi ki, evdə demə. Guya deməsə də, mən deyəcəkdir axı... Həmişə məhlədə görən kimi evə çağırar, yemək verərdi. Uşaq idim deyə, evdən də heç nə demirdilər. Həm də Mərcan xalani hamı başa düşürdü.

O vaxtlar dərk eləmirdim, bəzək kimi görürdüm, indi düşünəndə dəhşətli gəlir. Otağının biri, sadəcə, kuklalar üçün idi. Təsəvvür edirsiz? Böyük bir otaq və ancaq kuklalar. Özü yemək yeyəndə stulların üstünə kukla qoyurdu. Guya tək deyilmiş də, guya böyük bir ailəsi var imiş. Adam da kuklanın qarşısına boşqab qoyar heç?! Dəlisən, ay arvad?!

Yox, sən, sadəcə, tənha idin...

Pişik, kuklalar, Mərcan. Kədərli və bir o qədər də xoşbəxt ailə tablosu.

Elə indicə fikir verdim ki, adı da üzü kimi gözəl imiş. Qapqara, işilda gözləri var idi. Gurda saçları. İllər ötdükcə üzü də yadımdan çıxmağa başlayır Mərcan xalanın. Amma yenə də bulanıq görürəm. Deyəsən, mən onu tam unuda bilməyəcəm. Həyatimdə tanışığım tək Mərcan odur həm də. Bir də Mərcan poliplərini bilirəm coğrafiyadan. Bu arada, ərinin də adı Altay idi. Altay sıradağlarını da bura əlavə edərdim, amma əlqərəz... Elmi danışmağa nə hacət? Ədəbi danışırıq burda...

Mənə elə gəlir ki, o, ən yaxşı bizimlə qonşu idi.

Çünki daim bizim həyətdə olardı, bizimlə əlaqə saxlayardı. Ta ölən gecəsinə qədər.

Öz ölümünü də özü gəlib elan etdi. Bəlkə, fərmanını da özü imzalamışdı.

Toranlıq düşmüştü. Mərcan xala həyətimizə gəldi. Onda həyətimiz də indiki kimi betonlaşmamışdı hələ. Yayın cirhacırında söyüd ağacının bir kölgəsi var idi ki, gəl sərinləyəsən. Hər yan da toz-tozanaq. Şəkildəki həyətimizə baxıram, qəçdiğim, dizlərimin, dirsəyimin yara olduğu bu yerlər incidir məni. Elə bilirəm, bu dəqiqə anam bir vedrə suyu torpağa töküb tozu yatıracaq. Bədənimdə bu şəklin illərində qalmış çapıqlar var. Cüvəllağının biri idim. Keçi kimi daş-dərədən düşmürdüm. Onda samovarın tüstüsü göz çıxarı, buluda tay tuturdu özünü. Üzüm budaqlarına ağırlıq edir, tutlar özünü tuta bilmirdi. İrqçılık kimi çıxmasın, tut yeməkdən əllərim zənci əlinə dönmüşdü. Mən hələ alçadan danışmiram ki, ağzınız sulanmasın.

Mərcan xalanın şər qarışan vaxtı verdiyi bu xəbərə mən də qulaq şahidi oldum.

"Əntiqə arvad, sənə bir söz deyəcəm, amma sən qardaşının canı, qəribçiliyə salma. Mən bu axşam gedəcəm. Son günümdü. Gəldim, siznən halallaşım" – deyib, məni də bağırna basdı. Öz balası kimi, öz kuklaları kimi.

İlahi, indi yadıma elə bura qədər olan hissəsi düşür, üzənirəm. Bu necə bir hissdir, necə duyğudur?

Nənəm beyqafil sözünü kəsib, agbirçəkyanə təsəllisinə başlamaq istəsə də, ölmən astanasında olan Mərcan xala imkan vermədi.

"Əntiqə arvad, sən qardaşının canı, haqqını halal elə. Siz yaxşı qonşusunuz, yaxşı adamlarsız. Allah sənə ömür versin, bələlərini saxlasın. Mənimki bura qədər imiş. Sağ olun".

Məsələnin ciddiyətini anlayan dünya-görmüş, indi, sizlərə özür, o dünyada olan nənəm əlini təsəllidən üzdü.

– Ay bacı, qurban olum, niyə belə danışırsan? Xudəvəndi-aləm bilən məsləhətdir, onuz hamımız köçüb gedəcəyik də, kim bu dünyani tutur? Amma hər şey halal xoşun

olsun. Sən Allah, belə şeylər fikirləşmə, ürəyinə salma. Yaxşı olacaq hər şey".

Bu uzun çəkən arvad deyişməsi sonda Mərcan xalanın ağır addımlarla ölümə tərəf getməsi ilə nəticələndi.

Axşamı evdə də bu söhbət getdi. Bir o qədər də ciddiyə alınmadı, amma həm də gerçək olacağı düşünülürdü. Axı insan oləndə hiss edir, deyirlər...

Mərcan xala gedəndə də tapşırı ki, səhər 7-də evimə gəlin. Qapını açıq saxlayacam. Üzünü də anama tutub şkafın üstündə olacaq qızıllarını ona həvalə elədi. Son günündə də pişiyə görə təşəkkür eləməyi unutmadı. Amma onu bizə tapşırmadı. Deyəsən, azadlığa buraxacaqdı.

Uzun sözün qisası, uzun gecənin səhəri... Həmin gecə məni yuxu tutmadı. Vədələşdiyi vaxtda oyandım. Ölümə vaxtından əvvəl oyandım. Daha doğrusu, sübh namazında. O da dindar qonşumun hasarının dalından işığının közərtisini gördüyümə görə bilirdim ki, namaz vaxtıdır.

Dediyi vaxtda həyatə düşüb gözümü Mərcan xalagilin qapısına zillədim. Sakitlik idi. Bir-iki qonşu işə gedirdi. Onlar özləri də bilmirdi ki, indicə bir ölünin yanından yaşamaq dalınca gedirlər.

Dedim axı, bizim evdə ciddi qəbul eləmədir. Ona görə də heç kim səhər onlara getmədi. Ta mən də ölü güdməkdən bezib evə girmək istəyirdim ki, bir qadının içəri girdiyini gördüm.

Deyəsən, bizdən başqa da halallaşlığı var idi. Yoxsa ki, ölüm ayağında xaş bişirməzdı Mərcan xala. Bu vaxtı da qonaq olmaz.

Beş dəqiqli keçmişdi ki, içəri girən qadın girdiyi kimi də çıxdı. Ətrafa boylandı. Heç kimin olmadığını yəqin edib qışkırdı.

Qışkırları təfərrüati ilə bura yazmiram. Klassik arvad ağlaması, mərsiyəsi...

Məhləyə hay düşdü. Qonşular çıxdı. Nənəmgil də. Artıq hər şey bəlli idi. Hamı təəccüb içində. Əsas da nənəm. Demişdi də arvad. Demişdi ki, öləcək. Bir öldüyü gününü bilməyən adam onu da bildi dünən gecə. Ta bundan artıq nə?

Heyif, ağlım kəsmirdi o vaxtlar. Bəlkə, özüm nəsə edərdim. Girib qızılları götürməyi deyirəm. İndi kəsir amma. Açığı, belə şeyi düşünmürəm. Deyəsən, mən elə o şəkillərdəki kimi uşaq qalmışam. Həm də o içəri girən arvadın niyə elə etdiyini sonralar başa düşdüm. Qızılları oğurlamışdı. Çünkü sonradan evdən heç nə çıxmadığını öyrəndim. Amma bunu da evdə sübut edə bilmədim. Yəni mənə inanmadılar. Olmaya da bu uşaq sözünü qəribçiliyə salmaqları. Hələ davamlı olaraq təkrar edəndə də ağzımın üstündən vurdular ki, orda-burda səy-səy danışmayım.

Məhləyə qəribə bir sükut düşmüdü. Axşamtərəfi adamların arasından sivişib Mərcan xalanın evinə girdim. Qapının kandarındaki pişik ağlayırdı. Mən orda göz yaşı görmədim, amma, məncə, ağlayırdı. Mərcan xalanın pişiyi olsam, mən də ağlayardım. Təbii, pişik qədər olmasa da, mən də çox üzülmüşdüm. Məni sevənlərdən biri də öldü... Qapını dalından kuklalara baxdım. Hamısı yetim qalmışdı. Gözüm bir qorxunc kuklaya da sataşdı. Elə bildim, Mərcan xalaya görə o günə düşüb. Mənim kuklafobiyam da elə burdan yaranmışdı. O gündən sonra oləcəyini deyən hər kəsə inandım, pişikləri sevdim, elə şəkilləri də.

Qarabaşaq yarması kimi stolun üstünə töküb arıtladığım bu şəkillərdən geriyə bir anam qalıb. Görən, o pişik hardadır?

BÖRNAUT

Şirkət müdürü məni axşamkı iş yeməyinə dəvət eləyəndə əvvəlcə həvəssiz olsam da, restorana çatıb masa arxasına keçəndən sonra əhvalım yavaş-yavaş düzəlməyə başladı, çünki indi bizimlə eyni masada şıq geyimli gözəl xanımlar, yaraşıqlı bəylər əyləşmişdi və onların hamısı böyük şirkətlərdə yüksək vəzifə sahibi idilər.

Qısa tanışlıqdan sonra sifarişlərimizin birinci hissəsi gətirildi və hər kəs əlini çəngələ atıb yeməyə girişmək istəyəndə qəfildən necə oldusa, danışmağa və masada oturanlara məsləhət verməyə başladım:

– Bir dəqiqli. Çəngəllərinizi işə salmamış, zəhmət olmasa, hamınız bir ağızdan "Bismillahir-rəhmanir-rəhim" deyin.

Masadakıların hamısı əl saxlayıb təəcübə mənə baxdı. Dediym sözdən özüm də çəşdim və susmağa çalışsam da, heç cür bacara bilməyib danışmağa davam elədim:

– Bəli, hamı "Bismillahir-rəhmanir-rəhim" desin. Çünkü əks halda cinlər də sizinlə bir yerdə sizin yeməyinizdən yeyəcək və nəticədə doya bilməyəcəksiz.

Cəmi dörd aydır işə düzəldiyim şirkətdə baş direktor məni ən yaxşı işçilərdən biri hesab edirdi, amma indi hardan gəldiyini bəlli edə bilmədiyim, qarşısını da heç cür ala bilmədiyim bu danışığım masadakı adamların təəccüb dolu nəzərlərini üzərimə çəkdikcə mənə elə gəlirdi ki, hər kəsin gözü qarşısında lümlüt qalıb rüsvay olmuşam.

Kiminsə təcili köməyinə ehtiyacım var idi, ancaq masadakı adamlar iş birliyi qurmaq istədiyimiz şirkətin nümayəndələri olduğu üçün mənə yad adamlar idı və onlar, sadəcə, təəccüb içində gah mənə, gah da bir-

Təvəkkül BOYSUNAR

birlərinə baxır, arabir yanlarındakı şəxsə nəsə deyirdilər.

Mənsə bu lənətə gəlmış dilimlə danışmağa hələ də davam edir və bütün çəngəlləri yeməkdən uzaqda tutub hər kəsi özümə qulaq asmağa məcbur edirdim:

– Özü də iş orasındadır ki, cinlər yeyəndə bizim kimi əllərini sabunlayıb yemirlər. Bildiyim qədəriylə, onlar əllərini yeməyə... belə.. necə deyim.. yəni çirkli-çirkli vururlar da. Ona görə deyirəm ki, mütləq "Bismillahir-rəhmanir-rəhim" deyin. Kim istəyər ki, yeməyinə o pis şey bulaşın? Elə deyil, Minurə xanım?

Yaxınlığında oturan və adını bilmədiyim qadına baxıb soruşdum və deyəsən, hətta göz vurdum.

Şirkətin direktoru üzü qızarmış vəziyyətdə mənə baxır, nə edəcəyini bilmirdi. Axırda o:

– Araz bəy, sizə nolub? – deyə yerindən qalxdı, mənə sarı gəldi və qolumdan tutub sanki kömək etməyə çalışmış kimi masadan qaldırmağa cəhd etdi.

Bu vaxt sanki özümə gəldim və sözlərimi bir-bir xatırlayıb vəziyyətdən çıxmaq üçün gülərək dedim:

- Həsən bəy, narahatlığa əsas yoxdu. Bu, sadəcə bir psixoloji eksperiment idi. Siz Allah, üzrlü hesab edin.

Masadaki şəxslərə təbəssümlə baxıb səliqəli və inandırıcı şəkildə cümləmi tamamlaşdırıb və hiss etdim ki, deyəsən, vəziyyət düzəlir. Çünkü onların bir çoxunun üzündəki çəşqinliq yavaş-yavaş səngidi və yanında ayaq üstə dayanmış şirkət direktoru öz yerinə keçdi.

Mənsə gərginliyi daha da azaltmaq üçün sözümə davam elədim:

- Həqiqətən, bağışlayın... Sadəcə, bu psixoloji eksperimenti mütləq müdirin və yad adamların olduğu məkanda etmək lazımdı.

Sonra sözlərimin daha da inandırıcı görsənməsi üçün növbəti cümlələrimi dilə gətirdim, amma hiss etdim ki, deyəsən, məni danışdırın yenə də bayaqkı naməlum qüvvədir:

- Əslində, bunu sərr saxlayırdım, amma mən psixologiya üzrə Nobel mükafatına namizədəm bu il. Namizədliyim artıq təsdiqlənib. Məncə, bu səbəbdən qüsura baxmayıb bağışlaya bilərsiniz mənim bu anormal eksperimentimi.

Hər kəsdən əvvəl şirkət direktorunun təəccübülu səsi gəldi:

- Ciddi deyirsiz, Araz bəy?

- Aha, bəli, inşallah, yaxın zamanlarda nəticələr açıqlanacaq.

Bayaqdan mənə dəli kimi baxan adamların hər biri masa arxasından öz təbəssümlü və nəzakətli təbriklərini ünvanlamağa başladı.

Bir az əvvəl "Minurə xanım" deyə müraciət etdiyim qadın, şirkət direktorunun üzünə baxıb:

- Deməli, Həsən bəy, işinizdəki uğurların sırrı həm də bu cür istedadlı kadrlar imiş, hə? - dedi. Qarşılıqlı təbəssümlər masa üstündə o tərəf-bu tərəfə gəzmişdi.

Artıq bayaqkı gərginlik keçmişdi. Amma şirkət direktoru:

- Vallah, əməlli-başlı şok yaşadıq. Başlayaqlı yeməyə, nuş olsun, - deyəndə və hər

kəs çəngəllərini götürüb yeməyə girişmək istəyəndə mən ucadan:

- Bismillahir-rəhmanir-rəhim, - deyə qışqırdım və çəngəli balığa necə möhkəm batırdımsa, çəngəl balığın o biri üzündən çıxıb boşqabı cingildətdi. Hamı təzədən mənə baxdı.

Mən yenə özümə gəlib dedim:

- Və bu, sonuncu eksperiment idi. Artıq nöqtə qoyuldu. Amma fikirləşməyin ki, sizə yaşatdığını bu diskomfortu kompensasiya etməyəcəm. Xeyr, elə deyil. İçimdə ciddi bir əminlik var ki, qısa müddət sonra siz belə bir qonaqlıq üçün Azərbaycanın ilk Nobel mükafatçısının evinə yığışacaqsınız.

Masa arxasından müxtəlif səslər, uğur və alqış anlamlı sözlər gəldi.

Gənc və yaraşıqlı bəylərdən biri sual verdi:

- Araz bəy, çox maraqlıdır, namizədliyiniz rəsmi şəkildə təsdiqlənib? Nə əcəb mətbuatda bu haqda heç nə yazılmayıb?

- Aha, əlbəttə, təsdiqlənib. Sadəcə, mən lazımı şəxslərdən xahiş etdim ki, mətbuatda bircə şey də verilməsin bu haqda.

Boynundan yaşıl boyunbağı asılmış gənc qız:

- Niyə? - deyə soruşdu.

- Göz dəyməsin deyə. Dədim, birdən göz dəyər, bütün işlər korlanar. Mənə lazımdı? Onsuz da nəzərdən möhkəm qorxuram.

Masada kimlərsə güldü, kimlərsə təəccüblə susdu. Danışmağa davam elədim:

- Əslində, mən iki il əvvəl də Nobelə namizəd olmuşdum. Özü də başqa sahədə. Ginekologiya. Qadın cinsiyət orqanında indiyəcən kəşf olunmamış bir sıra maraqlı sinir nöqtələri tapmışdım və sən demə, bu sinir nöqtələrinə toxunaraq onların sevgi duyğularını müxtəlif istiqamətlərə yönəldirmək olurmuş. Təsəvvür edirsinizmi? Bu, kiçik tapıntı deyildi. Yəni təsəvvür edin ki, təxminən antena kimi də... Necə ki antenani sağa-sola tərpədəndə ekran gah aydın, gah bulanıq görsənir, eləcə də qadınların həmin sirli nöqtələrinə toxunanda, məcazi mənada desək, qəlbinə lazımı

kişinin siması həkk olunur. Yəni vurulur da ona. O mənada. Siz Allah, üzrlü sayın, başınızı ağrıdırıram, sadəcə, kimlərəsə maraqlı olar deyə, dedim. Yəni o kəşf balaca kəşf deyildidə.

Masadakı xanımlardan biri ayağa qalxıb əlindəki kiçik çanta ilə harasa getdi, mənsə nəzarət eləyə bilmədiyim danışığımın itirilmiş cilovunu axtarmaqdan birdəfəlik vaz keçib ağızından çıxan sözləri hər kəs kimi dinləməyə davam elədim:

– Həsən bəy, bəs siz hansı sahə üzrə Nobelə namızəd ola bilərsiz, hə?

Şirkətin direktoru üzümə baxdı.

– Hə, Həsən bəy? Sizi deyirəm.

Sonra masadakı xanımlardan birinə baxdım və ağlıma gələn ilk adla müraciət elədim:

– Maşın kolleksiyası yiğmaq üçün Nobel verirlərmi, hə, Cülyetta xanim? Sizcə, Həsən müəllimə verərlər Nobel buna görə?

Həsənmüəllim nəsədədi, masadakılardan da kimsə nəsə dedi. Onları sanki eşidə bilmirdim. Birdən hansısa qüvvə məni ayağa qaldırdı və sanki sağlıq deyirmişəm kimi, qədəhi əlimə götürüb yan masalardakı şəxslərin də məni eşidəcəyi qədər uca səslə dedim:

– İcra hakimiyyətindəki işinizdən sonra həbsə düşmüşdüz. Çıxmaq üçün nə qədər xərclədiz, Həsən bəy? Görün nə qədər pulunuz var imiş ki, maşın kolleksiyinizdəkisi yirmi üç maşına gərək qalmayıb, – səsimi daha da ucaltdım və o biri masalara da baxaraq davam etdim:

– Nəysə, əziz dostlar. Quranda, bilirsiz, nə deyir bu haqda?

İndiyəcən heç vaxt öyrənmədiyim və dilimizdəki üç-beş sözündən başqa heç nə bilmədiyim ərəb dilində bir neçə cümləni səliqəli və cəzbədici şəkildə səsləndirdim:

– Vaylul-li kulli əlləzi cəməa mələv-və addədəh. Yəhsəbu ənnə mə ləhu axlədəh. Kəllə ləyumbəzənnə fil-hutaməh.

Beynimin bir tərəfi hər kəs kimi buna təəccüblənərkən, o biri tərəfi də indiyəcən üzünü belə açmadığım Quranın həmin ayəsinə tərcümə edib gözlərini diqqətlə mə-

nə dikən və məni diqqətlə dinləyən yan masalardakı yad adamlara çatdırdı:

– Yəni ki, vay halına o adamların ki, onlar var-dövlət yiğarlar, sonra da onu gecə-gündüz sayarlar. Onlar elə bilirlər ki, yiğdiqları sərvət onları ölümsüzləşdirir. Elə deyil. Onlar adamı kül eləyən alovun içinə atılıcaqlar, – qısa bir fasılə verib davam etdim. – Başa düşdüz? Bax belə. Mənlik bu qədər. Bunu içirəm sizin sağlığınız, əziz başqa masalarda əyləşən yoldaşlar!

Yerimə oturdum.

Aralı masalardan kimlərinsə gülüş səsi gəlirdi. Kimlərsə diqqətlə gözünü dikib sakitcə bizə tərəf baxırdı.

Ağ köynəkli ofisiant mənə yaxınlaşım qulağıma tərəf əyildi, nəsə dedi, amma həmin an mən onu anlaya bilmədim.

Bir neçə dəqiqə sonra masada yeganə adam mən qalmışdım.

Çaxır sıfariş etdim.

Saatlar kecdi...

Gecəyarısı ofisiantlardan biri gəlib:

– Müəllim, restoranı bağlayırıq, siz durmursuz? – deyə soruşdu.

– Qardaş, mənim yerimi orda salın da, bax orda – qapının yanında salın. Bu gecə sizdə qalıım, olar elə? – dedim.

Səhər üzü gözlərimi evdə açdım. Və telefonumun kontaktindəki son zənglərə baxıb evə necə gətirildiyimi təxminə olaraq başa düşdüm.

ÜĞURSUZ GÜN

(*yumor üçün*)

Keçmiş iş yoldaşım Jalə məni toyuna dəvət eləyəndə axırda belə bir cümlə də yazdı:

– Səni elə masada əyləşdirəcəm ki, bir ay sonra sən də məni toyuna çağırassan.

Gülümsəyib sağıllaşdım və iki həftə sonra zala daxil olub məni qarşılıyan adamin göstərdiyi masaya doğru gedəndə Jalənin zarafat etmədiyini başa düşdüm.

Cəmi üç oğlanın əyləşdiyi həmin masada qalan qonaqların hamısı qız idi və qızların hamısı da elə gözəl və gözqamaşdırıcı görən nirdilər ki, ürəyimdə ciddi bir təəssüf hissi ilə dördüncü oğlan olaraq masaya əyləşdim.

Təəssüfüm ona görə idi ki:

İşdən çıxıb birbaşa bura gəlmışdım və günorta da heç nə yeməmişdim deyə, çox ac idim, hətta o qədər ac idim ki, başqa masaların arasından keçib öz masama doğru gedərkən az qalırdım, əl atıb, stolların üstündəki ət tikələrini, blinçikləri qapım.

İndi isə bu səkkiz gözəlin qarşısında ürəyim istəyən kimi yemək yeyə bilməyəcəyimin qorxusu məni möhkəm narahat edirdi.

Oturan kimi oğlanlarla salamlaşıb guya ünsiyyət qurmağa çalışdım ki, yavaş-yavaş yeməyə girişə bilim. İlk fürsətdə qızları da diqqətlə süzdüm. Elə bəzənib-düzənmişdilər və gözəl görsənmək üçün bütün var qüvvələrini elə səfərbər etmişdilər ki, bir anlıq iştahımın qaçacağını düşündüm.

Amma baxışlarımı təzədən süfrənin üstünə qaytaranda daha heç nə fikirləşmədən öz boşqabıma yeməklərin ən ləzzətli görünənini çəkdir. Salat olaraq isə həmin an yeməkdən də ləziz görsənən qıpçırmızı bir pomidoru çəngəlimin ucu ilə götürüb boşqabıma qoydum.

Fikir verdim ki, masada oturanların hamısı çəngəl və bıçaqdan olduqca incə-incə,

səliqəli şəkildə istifadə edir. Məcburən mən də elə elədim, amma bıçağım, deyəsən, çox küt idi, çünki pomidoru kəsməyə bir cəhd elədim, alınmadı, iki cəhd elədim, alınmadı, üçüncü cəhdimdə əsəbiləşib pomidora öz gücümüz göstərməyi qərara aldım və bıçağı bayaqından daha möhkəm sixanda pomidor sağ tərəfdən elə partladı ki, içindəki dənələri qırmızı suyu ilə bir yerdə fışqıraraq sağında oturmuş qızın açıq-mavi rəngli paltarına çiləndi.

Bıçaqdan fərqli olaraq, baxışlarım çox iti idi. Pomidorun fışqırana suyunun necə trayektoriya çizdiğini və çizdiği trayektoriyaya uyğun formada qızın üstünə özünü necə atdığını dəqiqliklə müşahidə elədim. Onu da müşahidə edə bildim ki, qız sanki üstünə ilan hücum edibmiş kimi, baş verən bədbəxt hadisənin şokunda həyəcanla ayağa sıçradı, bir az qışqırıdı və sonra təzədən stuluna oturub nə edəcəyini bilmədən ağlamağa başladı.

Pomidorun dənələri isə onun paltarı üstündə elə harmonik və ahəngdar düzülmüşdü ki, elə bil qızın mavi rəngli donunda ağlı-qırmızılı balaca-balaca düymələr var idi.

O qədər rüsvayıcı vəziyyətdə idim ki, hamının gözündən yayınmaq üçün yoxa çıxmam, yerin dibinə girmək istəyirdim.

Masadakı qızlar "zərərçəkmış" in yanında dayanıb ona kömək etməyə çalışır, kimisi salfetka ilə pomidorun dənələrini paltardan təmizləməyə cəhd edir, kimisi qızə təsəlli verir, kimisi də ona qoşulub ağlayırırdı.

Özümü itirmişdim, nə deməli və nə etməli olduğumu bilmirdim. Qızların onun başına yiğidiğini görüb əvvəlcə istədim deyəm ki, narahat olmayın, o qızı özüm alacam. Amma birtəhər ağlımı başına yiğdim və yadımı saldım ki, bu addım daha böyük faciələrdən sonra atılır. Ağlıma ikinci gələn şey zaldaki bütün qonaqların gözü önündə, çalğıçıların çaldığı dramatik musiqi sədaları altında qızı elə yerindəcə qamarlayıb qucağıma almaq və qapiya doğru qaçmaq idi. Ancaq deyəsən, bu da daha ağır qəza hallarında yerinə yetirilən bir şey idi.

Bir xeyli qanqaraçılıqdan sonra rəfiqələri qızın üstündəki pomidor dənələrini təmizlədilər. Daha sonra onlar qızı ayağa qaldırıb birlikdə çölə çıxdılar.

Bütün bu hadisələr baş verərkən masadakı oğlanlar özlərini o qədər ciddi aparırdılar ki, guya bunların gözü dünyada heç kəsi görmürdü.

...İştahim qaçmışdı. Amma kor-peşman çəngəl-bıçağı əlimə götürüb başımı qatmağa çalışdım.

Bu vaxt hiss elədim ki, masada qalan iki-üç qız məndən qorxduqları üçün ayağa qalxıb stullarını bir qədər uzağa sürüsdürdü.

Bir az sonra qızı gətirdilər.

O, əməlli-başlı pərişan olmuşdu. Üzümə də baxmadan keçib yerlərində oturdular. Amma mən gözəcə nəzər salanda ləkə düşən yerin hələ də qurumadığını gördüm.

İlk fürsətdə imkan tapıb qızı tərəf əyildim və çalışdım ki, üzrxahlıq edəndə vəziyyəti daha da korlamayım.

– Xanım... həqiqətən... çox üzr istəyirəm, bilmirəm necə oldu, siz Allah, bağışlayın. Yəni... bilmirəm, necə yuya bilərəm günahımı, paltarın xərci-filan nə qədərdisə...

Qız sözümü kəsdi və acıqla üzümə baxdı:

– Ehtiyac yoxdu.

Daha nəsə deməyə qorxdum. Kirimişə boşqablarına tərəf qayıtdım və bu uğursuz gecənin tez başa çatmasını, zaldan çıxbı evə rədd olacağım anı səbirsizliklə gözləməyə başladım.

Bir-iki dəfə həyətə düşüb qayıtdım, bir dəfə bəylə gəlinin yanına gedib onları təbrik elədim və şəkil çəkdirdim.

Və hər dəfə masama qayıdanda həmin qız mənə daha gözəl görsəndi.

Baş verənlərin xoşagəlməz dadını unutmaqdan ötrü içdiyim bir neçə qədəh araqın təsiri altında beynim azacıq dumanlanmışdı.

Bir qədər sonra toy meydançasında gənc cütlüklerin romantik rəqsı başlandı.

Masadakı oğlanların hərəsi bir qızı dəvət edib ayağa qaldırdı. O biri qızlar isə yan masalardan gələn oğlanların təklifinə etiraz etmədilər. Deyəsən, onlardan bəziləri tələbə

yoldaşı idilər. Hər kəs ayağa qalxıb yanındakı həmkarı ilə rəqs meydançasına üz tutdu. Sağında oturan və məyus baxışları hələ də dəyişilməyən qızla məndən başqa bizim masada heç kəs qalmadı.

Vurduğu dodaq boyasının daha da nəzərəçarpan etdiyi dodaqları bir anlıq mənim gözümüzə sevgiyə o qədər təşnə görsəndi ki, kənarları qara sürməylə haşiyələnmiş gözləri, biçimli qaşları, yarıcaq çiyinləri, ətraflı təsvir etməyə qısqandığı incə bədəni elə aşiqedici görsəndi ki, bir az içkinin, bir az da bu gözəlliyyin təsiri ilə azacıq sərxoş olduğumu hiss elədim və özümdə necə cəsarət tapdımsa, çox tərəddüb etmədən səslə dodaqlarımı ona tərəf yaxınlaşdırırdım:

– Rəqs eləyə bilərik?

Qız üzümə baxdı:

– Ayağa qalxmaq istəmirəm, üzrlü hesab edin. Ləkənin izi qalıb.

– Qaranlıqdı. Heç kim ləkə görmür, – dedim.

– İstəmirəm, – deyə ikinci dəfə təklifimi rədd etdi.

– Heç kim ləkəni görməyəcək, yəni ən azından mən yanınızda olacam, görsənməyəcək.

Qız sözümü eşitdi, amma cavab vermədi, mənsə sonrasının nə olacağını düşünmədən içkinin verdiyi cəsarətlə əlimi qızı tərəf apardım və onun əlindən tutmağa çalışdım. Bunu gözləmirmiş kimi qeyri-ixtiyari əlini çəkmək istədi və bu vaxt paltarı rəngində boyanmış uzun dirnəği əlimə ilişdi. Amma o, əlini çəkməyə müvəffəq ola bilməmişdi. İncə əli artıq əlimin içindəydi.

Tuttuğum əlini buraxmadan ayağa qalxdım və onu da ayağa qaldırdım.

Çaşqın-çaşqın üzümə baxdı. Vəziyyəti yumşaltmaq üçün gülümşəyib:

– Rəqs eləyək. Çox çətin şey deyil ki. Siznən rəqs eləmək istəyirəm, – dedim və onu rəqs meydançasına tərəf apardım.

Sağ əlim onun incə belində öz yerini tutdu, onunsa sol əli mənim sağ çiynimin üstündə dayandı.

İçimdəki qəribə və gözəl hisslərin firtinasını hiss edə-edə onun üzünə diqqətlə nəzər saldım. Qaçırmış istədiyi baxışlarına, gözlərinə, dodaqlarına, arxasında bir ürəyin döyündüyü köksünə baxdım.

Yarıçıq çıyılınə baxmadım, baxmaq istəmirdim. Bu vaxt ürəyimdə düşündüm ki, deməli, doğrudan da, hər şeyin bir səbəbi var imiş, əgər o xoşagəlməz hadisə olmasaydı, indi, bəlkə də, bu gözəl qızla rəqs edən mən olmayıacaqdım. Gözlərinə yenidən baxanda mənə baxdığını gördüm, amma baxışlarını təlaşla qaçırdı.

Ona tərəf əyilib sözə başladım:

– Məncə, bu rəqsdən sonra məni az da olsa, bağışlayarsız.

– Nə əlaqəsi var? – deyə cavab verdi.

– Adı bir ləkəyə görə kefinizi çox pozursuz, məncə. Həm də o ləkə heç mane ola bilməyib sizin gözəlliyyinizə, – dedim, amma özüm də hiss elədim ki, deyəsən, getdikcə sırtqlaşıram.

Onun üzündə azacıq da olsa, təbəssümə nail olmaq idi mənim məqsədim. Və deyəsən, buna nail olmaq üzrəydim. Çünkü qız son sözlərimə cüzidən də cüzi bir təbəssümlə:

– Çox sağ olun, – deyə cavab verdi.

– Siz Jalənin nəyisiz? – fürsətdən istifadə edib söhbəti davam etdirdim.

– Tələbə yoldaşı olmuşuq magistrda.

– Magistr da oxumusuz? Bəs indi işləyirsiniz?

O, işlədiyi yerin adını dedi və bir-iki cümləylə işini təsvir də elədi. Aramızdakı buzlar əridiyinə görə bir xeyli şad idim.

Hətta bir az da söhbət edəndən sonra daha da qudururdum, onun evə taksiylə qayıdacığı məlumatını öz sözlərindən dolayı yolla əldə etmişdim deyə, etiraz etməsinə şərait yaratmamaq üçün ciddi-ciddi dedim:

– Ümid eləyirəm, günahımı yumaq üçün icazə verərsiz, toydan sonra sizi taksiylə mən yola salıb, hə?

Bu dəfə onun üzündə ikinci kiçik təbəssümü gördüm və bunu öz aləmimdə razılıq əlaməti kimi qəbul elədim. Sonra rəqs bitdi, hər kəs öz yerinə tərəf çəkilməyə başladı, biz

birlikdə, bayaqkı təbəssümlü söhbəti davam etdirə-etdirə masamıza tərəf addımladıq.

Jalənin məni toya dəvət edərkən yazdığını mesajı xatırladım və mənə elə gəldi ki, indi yanımızda yeriyən bu gözəl xanımla mənim aramda, doğrudan da, ciddi bir münasibət yarana bilər. Amma elə bu fikir ağlıma gələn kimi, masamıza gedən yol üstündəykən ayağım çəkilişçilərin andıra qalmış şunurlarına ilişdi. Əvvəlcə ciddi heç nə olmadı, səndələyib bir az qabağa gəldim, bu gün baş verən uğursuzluğum yadına düşdü, sonra stula ilişdim, müvəzinətimi saxlamağa çalışdım, amma bacarmadım və tərslikdən yerə yixilərkən necə oldusa, əlat ib yanımızdakı qızdan da yapışdım və hər ikimiz birlikdə yerə yixildiq. Hiss elədim ki, toydakıların az qala hamısı diqqətlə bizə baxır. Yaxınlıqdakı adamlardan bəziləri bizə kömək edib ayağa qaldırdı və mən masaya qayıdanan sonra o qızın üzünə xəcalətimdən bir də baxa bilmədim.

İlk fürsətdəcə zaldan çıxdım, pul qabım-daki yüzlüyü zərfin içində qoyub sandığa salandan sonra isə şadlıq sarayını tərk edib birbaşa taksi dayanacağına yollandım.

GÜZGÜ

*"Ey Füzuli, şami-qəm əncamına yoxdur ümid,
Bir təsallidir sənə ol söz ki, derlər, var sübh"*

Bu küçəyə özxoşuma gəlməmişdim. Məni burası bir payız səhəri gətirdilər. Onda soyuğun nə olduğunu unutmuşdum, isti dərin nöqtələrimə qədər işləmişdi. Büyük xanımın zəngindən qısa müddət sonra qapımızı döyən iki fəhlə məni isti yuvamdan ayırdı, qollarından bərk-bərk tutub çıyılardırın aparmağa başladılar. İnsafsızlıq etməyim, yaman ehtiyatlı davranışlardı; məni gah sağa, gah sola əyib qapılardan keçirir, pillələrdən endirirdilər. Bu müddətdə üç qapını saymağı bacarmışdım, dördüncüyü aydın xatırlaya bilmirəm. Düzü, bunu xatırlamağa macalıım da olmamışdım. Binanın qapısında uzun müddət yanpörtü gözlədim. Heç belə olmazdı, amma o səhər binamızın ağızında səbəbini bilmədiyim tünlük vardi. Qonşular mənə toxunmamaq üçün qapını ehmalca açır, zəndlə baxa-baxa mənzillərinə yönəldilər. Çoxu təəccübünü gizlədə bilmir, pillələri qalxdıqca dönüb maraqla, bir az da məzəmmətlə baxırdı. Nədənsə bu nəzərlərdən utandığımı dərindən hiss etmişdim. Həmin anlarda yox olmağa, yerin dibinə girməyə hazır idim.

Küçəyə çıxarılanда soyuq, bir gizilti kimi bədənimdə gəzdi, sanki açıq hava, ayaz və hərcayı küləklə təmasın nə olduğunu yaddaşımından silinmişdi. Fəhlələr hallarından məmnun görünürdülər – bunu mən söykəndiyim divarda onların acgözlükə siqaret tüstülməsinə baxa-baxa düşünrəndüm. Qabar bağlamış əllərinə, yara, kəsik dolu yoğun barmaqlarına baxanda az-çoq onların da güzəranından xəbərim

Orxan CUVARLI

oldu, onları qınamaq fikrindən daşındım. Yarılanmış siqaret kötüyünü əsəbi şəkildə çırtnıqda zibil qutusuna nişanlaşdırılar. Mənə tərəf əyiləndə əllərinə tüpürüb var gücləri və bayaqqı ehtiyatları ilə yenə çıyılardımdən yapışdırılar. Tüpürcək anında çımçəsdim, bağır-öfkəm ağızma gəldi. Yadımdadır, məni binanın girişindəki divara bərkidəndə artıq taleyimlə barışmışdım. Doğrusu, həmin dəqiqələrdə bu təslimiyyəti dərk edə bilmirdim. Qavraya bilmirdim ki, axı belə şeylər niyə həmişə mənim başıma gəlir? İndiyə qədər divara asılında çıyılardımdən bütün vücuduma yayılan siziltini unuda bilmirəm.

O fəhlələri heç bir halda pis xatırlamaq istəmirəm. Nədənsə onların məmənən davranışlarına baxmayaraq, hər şeyi izahsız bir məhzunluqla etdiklərini duyurdum. Onlar hamidan – ev əhlindən, bina sakınlərindən, bayaqdan yanımızdan ötən müxtəlif adamlardan fərqli olaraq, heç mənim üzümə də baxmır, nəzərlərini yayaşdırırlılar. Sonralar həmin an onların

əməllərindən peşmanlıq duyduqlarını daha aydın xatırlayırdım. Həmin dəqiqlərdə mən də üz vurmamışdım. Lap vursam da, nə dəyişəcəkdi axı? Arxamı söykədiyim, divarına bərkidildiyim bu binada uzun sayıla biləcək bir ömür keçirmişdim. Güzəranımdan əsla narazı olmasam da, axır vədələr mən də yorulduğumu hiss edir, nədənsə köhnə şövqümdən, həvəsimdən xeyli uzaq düşdüyümü fikirləşirdim. Hərdən ev əhlinin baxışlarında bu məhrəm etirafimin, gizlilərimin hiss olunduğunu sezirdim. Ürəyimə damırdı ki, bu müşahidələr yaxşı heç nə vəd etmir və qəfil bir bədliklə sonlanacaq. Elə də oldu...

Bu evə təzə gələndə ilk vaxtlar evin balaca, munis xanımı nəfəsini üzümə verib barmaqlarıyla ucundan tutduğu köynəyinin dirsəyi ilə məni oxşamağa başlayırdı. Əslində, niyyəti silmək idi, ancaq bunu o qədər həvəs və sevgi ilə edirdi ki, hərəkətləri daha çox oxşamağa, əzizləməyə bənzəyirdi. Nəvazişi, şəfqəti ən çox balaca xanımdan gör-düyümdən bu evdə məni ondan savayı sevən yoxdur deyə, düşünürdüm. O, bu qayğını hər dəfə daha çox hiss etdirirdi. Mən bu evə gələndə o, lap balaca idi. Mənə baxmaq üçün sabit dayanmayı bəs etmirdi, mütləq barmaqlarının ucunda qalxıb boyunu bir az da uzatmalı, ya da ayağının altına kətil qoymalı idi. Bir dəfə kətil aşdı, balaca xanımın üz-gözünü qan apardı. Onda böyük xanımın vahiməli çığırtısı bu evdəki ilk sarsıntı idı. O an eşitdiyim çığırtını indinin özündə də xatırladıqda bütün vücaduma istilik yayılır, gözlərim alacalanır.

Göz demişkən, mənim bir cüt gözüm yoxdur. Mənim bütün bədənim gözdən ibarətdir, canımın istənilən nöqtəsindən baxmayı, görməyi bacarıram. O hadisədən sonra balaca xanımı uzun müddət mənə yaxın buraxmadılar. O isə fürsət düşən kimi mütləq yanına gəlirdi: hərdən bu qacaq gəlişlər qısa müddətli olurdu. Arada qapının aralı hissəsindən göz-gözə gəlirdik. Mən onda bu qapının aramızda ən böyük əngəl olduğunu anlayırdım. Qapının bu üzü

balaca xanıma təhlükəli, yasaq bir ərazi kimi aşilanırdı. Ancaq o, bir az da uşaqlığın verdiyi dəcəllik və şıltaqlıqla daxilindəki mübhəm arzunu – məni görmək istəyini də edə bilmirdi.

Sonralar o böyüdü, yasaqlar əriməyə, mən gündən-günə bu evə doğmalaşmağa, isinişməyə başladım. Daha kətilə də ehtiyacı yox idi. İndi balaca xanım istədiyi surətdə, heç bir köməyə ehtiyac duymadan mənimlə qabaq-qənşər dayana bilərdi. Hər keçən gün artan boyu ilə bərabər, üz cizgiləri də dəyişir, gözəlləşirdi. Sanki bu gözəlliyi o da hiss edir, hər dəfə gözlərini mənə zilləyib heyranlıqla camalına tamaşa edirdi. Balaca xanım böyüüb gözəlləşdikcə mən yaşlanır, kifirləşirdim. Onun həddi-bülüğa çatdığı yaşlarda əvvəlki bəxtiyarlığımızdan xeyli uzaq düşmüştüm. Təkcə balaca xanım yox, bütün ev əhli mənə yad kimi görünürdü. Bu evdəki son aylarımı bütün varlığıma hakim kəsilən süstlüklə keçirdim. Hərdən bu süstüyü dərindən hiss edir, özümü yerə çırpıb əsli-çılık etmək istəyirdim.

Biz ölmürük, əsli-çılık oluruq. Mən bunu hələ bu evə gəlməzdən, zavodun anbarının üst-üstə qalaqlandığım bir küncündə eşitmışdım. Orada təmirə, yenidən bərpaya gələn çoxlu taledaşlarımız var idi. Bizdən bir az aralıda bir bədənnüma güzgü qoyulmuşdu. Mən ürkə-ürkə ona tərəf baxdıqca içimə çökən qorxudan, xofdan qurtula bilmirdim. Bəlkə, indi o yoxdur, çoxdan əsli-çılık olub... Amma həmin güzgü indi, bax elə bu dəqiqli ovaxtkı haliyla rastıma çıxsa, ya da haradasa vədələşib görüşəsi olsaq, onun surətində mənə qəribə görünən, ürəyimə qorxu salan bircə xətt də olmazdı. Mən ilk dəfə orada eşitmışdım ki, biz də yorula, həvəsdən düşə biliyik. Bu, əvvəl-əvvəl mənə dəhşətli bir şey kimi görünürdü. Amma illər sonra üzümə tuşlanan hər nəzərdə, canıma yayılan və hər keçən gün daha da şiddətlənən siziltılarda bu sözü daim xatırlayırdım.

Yenə həmin anbarda eşitmışdım, biz necə olursa-olsun, yalan söyləyə bilmərik. Yəni istəsək də, belə bir şeyin yaşanmayı mümkünüsüz, əlçatmaz bir ehtimaldır. Süslüyümün bütün canımı sıxıb-sixcaladığı, həvəsimi, şövqümü boğazımdan üzüb çıxardığı anlarda belə mən yalan danışa bilmirdim. Doğrusu, buna heç ehtiyac da yox idi. Adamlar ən yaxşı özlərini aldatmayı bacarırdı. Məsələ nəyəsə sidq-ürəkdən inanmaq idi: kimisi özünü gözəl, kimisi yönədəmsiz, kimisi həlim, kimisi sərt görmək istəsə, bizim bu aldanışların qarşısını almaq kimi bir gücümüz yox idi. Ona görə çox vaxt susur, danışmağa həvəs göstərmirdik.

Danışmaq deyəndə ki, bizim səsimiz sükutumuzdur. Biz nə bir kəlmə kəsə, nə də bir cümlə qura bilərik. Əlimizdən bu həyatda var olan nəsnələrin əksini göstərməkdən başqa bir şey gəlmir... Mən də bu ənənəni qoruyurdum. Ən çətin, ümidsiz anlarimdə belə bütün bu yazılmamış qanunlara, illərin dəyişilməz düsturlarına qeyd-şərtsiz uyğunlaşır və bir şeyi unutmurdum: biz sadəcə, var olanı əks etdirməliyik. Bunun nə azi, nə çoxu, nə bir çərək əskiyi, nə bir qırıq artığı bizim ixtiyarımızda deyil. Hər şey yalnız halı ilə necədir, elə də göstərməliyik - bəzək-düzəksiz, müdaxiləsiz, olduğunu təsdiq edəcəyik.

Hərdən bu qapalı dövrənin də mütləq bir nəhayəti olmalıdır deyə, düşünürdüm: günlərin birində içimizdə kiminsə təpəri qalmayacaq, günbəgün əldən düşdükcə bu gedışata qarşı çıxacaq. Onda biz də, əslində, illər uzunu heç də sədaqətli olmadığımızı, etdiklərimizin adının, sadəcə, qədərlə razılaşmaq, asana qaçmaq olduğunu dərk edəcəyik.

Mən bu qəliblərdən uzaqlaşın hərəkətlərimdə fərqliliklər hiss etməyə başlayanda özümü sonsuz kədərin ağuşunda hiss edirdim. Buradakı son vaxtlarimdə ev əhli ilə bağlarımi zədələyən səbəblər barədə düşdükcə dolaşığa düşür, nəyin yaxşı, nəyin pis olduğunu müəyyənləşdirməyi ba-

carmırdım. Belə anlarda özümə yer tapa, rahatlana bilmirdim - elə bil içimdə bir qom od gəzdirirdim.

Mən hamamda istifadə olunurdum. Biz heç bir vədə hansı məqsədlə alındığımızı, bizi nələrin gözlədiyini bəri başdan ehtimal edə bilmərik. Kimin bəxtinə nə düşə, düşə!

Bu evə gətirildiyim ilk gün mənə tanış olmayan simaların, yad divarların arasından keçirilib hamama qoyulanda sevindiyimi, yoxsa üzüldüyü indinin özündə də aydınlaşdırıa bilmirəm. Tək xatırladığım isə həmin an hüdudsuz bir qeyri-müəyyənliyi ən dərin nöqtələrimə qədər hiss etməyim idi. Hamamda istifadə olunacağımin pis, ya yaxşı olduğunu anısdırmaq üçün çox gənc və naşı idim. Bu naməlumluq məni özünə çəkib apardıqca içimdə ad verə bilmədiyim hissələr aram-aram qorxu ilə əvəzlənirdi.

Bunun qorxu yox, bilinməzliyin gətirdiyi ümidsizlikdən savayı bir şey olmadığını da bilirdim. Bütün bu mürəkkəb dəqiqliklərin sonunda, heç gözləmədiyim bir anda içimdə bir ümid işarmağa başlamışdı. Başına havə gəlib, nədir? Hamamda mənim üçün pis sayılacaq nə ola bilərdi ax? Əksinə, zavodun zirzəmisinin soyuq bir küncünə tolazlandığım günlərdə beton divarların, yerin bütün soyuqluğu, nəmişi canıma buz kimi bir lay çəkmişdi. Bu soyuq hərdən o qədər dözülməz bir həddə çatırdı ki, nəinki tay-tuşlarımla bircə kəlmə kəsmək, sakit bir vaxtda mürgü döymək belə mənim üçün müşkül məsələyə çevrilirdi.

Hamamın mavi kafellərinə baxa-baxa bu evdə məni gözləyən fərəhli günləri gözümün önünə gətirdikcə canımdakı soyuq lay yerini iliq bir boşluğa, işiq dolu anlara vermişdi. Bayaq ürkək-ürkək müşahidə etdiyim kafellərin üzərinə pərcimləndikdən sonra da içimdəki ümid topasından, səadət ilgimindən nəsə azalmamışdı.

Bu evdə keçirdiyim uzun illərdən sonra kafellərin ürək oxşayan parlaqlığı azalsa da, çox dəyişməmişdi. Ev əhli duş qəbul edəndə boş vaxtlarda tamaşa etməkdən doymadığım, rənginin bütün gözəlliyi ürəyimə sirayət

edən mavi kafellər hamam otağını bürüyən buxarın arxasında gözdən itir, görünməz olurdu. Tül kimi buxar hissə-hissə çəkildikcə kafellərin səthi uzunu aşağı süzülən dam-laları göz yaşına bənzədirdim. Hərdən bu "göz yaşları"nı marıtlayıb həmin buxarın onlara hansısa bağışlanmaz bir günahın cəzası kimi olmazın ağrılar yaşatdığını düşüñürdüm; bu xəyalı "göz yaşları" da həmin ağrı-acıların məntiqi sonluğudur. Ev əhlinin çımdiyi günlərdə mən az qala onların bədənlərini, hərəkətlərini, istifadə etdiyi şampunları ən xırda təfərruatlarına qədər əzbərləmişdim. Onların çımmək ardıcılıqları da mənə yad deyildi. Çox vaxt əvvəlcə balaca xanım, arxasında böyük xanım, sonda isə bu evin yeganə kişisi yuyunardı. Həmin anlarda buxar hamam otağını sanki hissə-hissə canına çekir, görünməz edirdi. Suyun səsi kəsiləndə ev əhlinin bütün ağırlıq və yorğunluğu çı-leyin altından trapa doğru axıb gedən süst bədənlərinə, arxayınlaşmış çöhrələrinə hər ötən il daha da öyrəşirdim. Gözümün balaca xanımın gündən-günə böyüyən, evin böyüklərinin ildən-ilə hamarlığını itirən, qırışları artan bədənlərinə öyrəşdiyi bir vaxtda mən bu darısqal otaqda heç vaxt görmədiyim bir bədənlə qarşılaşdım. Buxar çəkildikcə hamam otağının tən ortasında ortaya çıxmaga başlayan bu cantaraq bədənin sahibi böyük xanımdan başqa heç birimizə tanış deyildi. O, bir vaxtlar balaca xanımın bu tərəfinə addım atmaqdan çəkindiyi qapının aralı hissəsindən böyük xanımın uzatdığı can dəsmalını götürüb qurulanmağa başladı. Sonda dəsmalı mənə yaxınlaşdırıb sağa-sola hərəkət etdirdi və təmizlədiyi hissədə pırtlaşıq saçlarını, yaraşlısı sifətini görüb məmənun halda gülümsədi. İdmançılar xas əzələləri hər hərəkətində daha çox gərilir, yaranan mənzərədən özü də zövq alırdı. Onun qıvrım, cod saçlarını, şişmiş əzələlərini izlədiyi bir vaxtda canımdan qopan ağrından özümə yer tapa bilmədim. Mən onu bir də bu evdə görmədim.

Sonrakı günlərin birində hamam otağını dərinliklərində yox edən buxar çə-

kildikcə balaca xanımın hamar çıyinləri, uzun saçları yavaş-yavaş üzə çıxdı. Büyük xanımdan fərqli olaraq, o, saçlarını həmişə aramlı durulayır, buxar tam çəkilənə qədər başında əmmaməni xatırladan kəhrəba və sanki dümağ bədənini məndən gizləmək üçün sinəsinə möhkəm-möhkəm doladığı qətfə ilə qarşında durub qaşlarını səliqəyə salırdı. Sonuncu dəfə belə anların birində o, illər əvvəl uşaq sadəlövhüyü ilə gözünü çəkmədiyi üzümə tamam başqa ifadəylə baxdı. Bu dəfə əfsunlu baxışlarından zərrə əsər yox idi. Sifətimdə yaranan nazik xəttə – o məşum gün canımdan qopan dəhşətli ağrından sonra yaranan çata baxıb təəssüflə başını buladı. Hələ zavodda ikən, böyüklərimizin öz aralarında etdiyi söhbətlərdən canımıza çat düşməsinin el arasında bədbəxtlik nişanəsi kimi qəbul edildiyini eşitmişdim; insanlar buna görə çox vaxt bizi dəyişir, bəzən təmir etdirirlər. Balaca xanımın səsi hamama bitişik otaqdan gəlirdi; onun və böyük xanımın qulağıma uğultu kimi gələn söhbətindən nədənsə bu evdəki son günümü keçirdiyimi hiss etdim. Uğultu aydın eşidilən ayaq səsləriylə əvəzləndi. Büyük xanım ayaqlarının islanmaması üçün geyindiyi məstlərini sürüyə-sürüyə yanına gəldi, hə-rarəti çəkilməmiş otaqda təkcə üzümə yox, taleyimə də qara zolaq kimi düşən nazik xəttə diqqətlə baxdı. Addım səsləri qonaq otağına qədər uzaqlaşdı, böyük xanım ağır-ağır telefonun dəstəyini qaldırdı.

Bizi adı şüşə parçasından fərqləndirən tək şey üzümüzə çəkilən gümüş suyu idi. Hələ də xatırlayıram, biz hamımız şüşə ikən, hələ zavodun bir küncündə üst-üstə qalaqlananda hər birimizin içində eyni həyəcan bir sazaq kimi keçirdi: görəsən, gümüş suyu kimə qismət olacaq?!

Bizim qövmümüzdə buna nail ola bilmək əlahiddə bir məziyyət, ilahi bir pay kimi qiymətləndirilir. Günlərin birində qabar dolu bir cüt əl məni də qalaqlanmış şüşə par-

çalarından ayırdı. Gümüş suyunun canımı sindiyi dəqiqələri indinin özündə də sonsuz həzzlə xatırlayıram. Su ilə canımın hər növbəti təmasında bu xoşallanma daha da dərinləşirdi. Hər təmas sanki məni özümdən, kimliyimdən, varlığimdən uzaqlaşdırır, yeni mövcudluğa, şəxsiyyətə sarı aparırı.

Artıq şüşə parçalarını lüzumsuz bir nəsnə kimi qəbul edirdim. Hərdən özümə də qəribə gəlirdi ki, məni bu qədər dəyişməyə nə vadar etmişdi? İçindən çıxa bilmədiyim bu mənəvi var-gəllər, əslində, məni sarsıdırdı. Onda bəzi şeylərin baş tutmasının bizim taleyimizdə həyati dönüş nöqtələrinə çevrildiyini qavramışdım. Həm də bu gümüş suyunun qəribə bir sehri, ağlaşmaz məftunluğunu vardi.

Mənə dikilən ilk baxışlar da elə o qabarlı əllərin sahibinin oldu. O, yaratdığı bu əsərin onun bəstə boyunu, daz başını əvvəlkitək yaraşıqsız göstərmədiyini düşünürdü. Uzun müddət tövşüyə-tövşüyə qırmızı yanaqlarını mənə tərəf əyib gözlərinə tamaşa etdi. Burnunun ucundakı yöndəmsiz ziylə görkəmini bir az da eybəcərləşdirmişdi. O, dodaqlarının üstünü mötərizə kimi örtmüş nazik bişələrinə bir xeyli tumar çəkdi. Bir neçə addım geriyə çəkilib əllərini xəşal qarnının üstündə çarpzadı. Nazik bişi ilə tərs müttənasib qalın üst dodağı sapsarı dişlərinin üstünü örtmüştü. Xırıltılı gülüşü qarğıdalı dənəsi kimi saralmış dişlərini ortaya çıxardı. Hələ də hafizəmdən silinməyən bu mənzərə mənim o zavodda xatırladığım son görüntü idi.

Bir müddət sonra mən sifarişləri ünvanlarına çatdırın yük maşınının arxasında, şəhərin dolanbac, işıqlı küçələri boyunca, arabir asfaltın yamaq, kələ-kötür hissələrinin təsirilə atılıb düşə-düşə ömrümün güman edilə bilməyəcək qədər fərəhli bir neçə ilin keçidiyi evə doğru aparılırdım. Mən o zaman başıma gələcək müsibətlərdən xəbərsiz idim. Nəinki bundan xəbər tutmaq, bir balaca duyuq düşsəm, ya da bircə qırıq ürəyimdə şübhə yaransaydı, bəlkə də, cılık-çilik olmaq üçün əlimdən gələni edərdim. O evdə keçirdiyim son gündə peşmanlıq hissi

məni ağuşuna aldı. Həmin gün düşündüyüm və heyifsləndiyim yeganə şey bu evə gətirildiyim gün hansısa bir yerdə – şüşə parçaları ilə üst-üstə yiğilanda, canımı gümüş suyu çəkiləndə, zavoddan çıxarılanda, yük maşınınina qaldırılıb-endiriləndə, ya da sifariş olunduğum evə sarı qalxan pilləkənlərdə, hamama pərcimlənəndə, o yad kişiylə rastlaşanda, balaca xanım canımdakı dəyişikliyi görəndə, böyük xanım telefonun dəstəyini ağır-ağır qaldıranda düşüb cılık-çilik olmaq idi.

Binanın giriş qapısının yanına asıldığım gündən sonra da az şeyə heyiflənmirdim. İndi hiss etdiyim heyiflənməkdən daha çox bihudə bir ömür yaşadığımı düşünməyim və bu qənaətin gətirdiyi xərif qüssə idi. Hərdən bu qüssə mənim solğun görkəmimi daha da avazıldırdı. Bir yandan da bu soyuq. Fəqət insan soyuqluğu bu soyuqdan daha betər idi... Bu divara asıldan ev əhli yanımdan səbəbini bilmədiyim etinasızlıqla ötüb keçirdi. Sanki uzun illər ərzində bizi doğmalaşdırın heç nə baş verməmişdi. Heç olmasa bircə dəfə dönüb üzümə baxsınlar! İstədiyim sadəcə bu idi. Birgə keçirdiyimiz illərin xatırınə oğrun-oğrun baxsalar da, inciməzdim. Məndən həya etdikləri üçün üzümə baxmadıqlarını düşünüb özümə təsəlli verirdim. Uzun illər məhrəm yerlərini gördüm, qırışlarını ilk mən hiss etdim, ən təmiz, pak hallarını seyr etdim. Təmiz, pak. Ay-hay. Bu necə paklıq idi ki, böyük xanımın tutduğu əməllər hələ də yadımdan çıxmır? Əlbəttə, üzümə baxmazsan. Özün yaxşı bilirsən ki, hansı qəbahətin iyiyəsisən. Rəzil, yaramaz, utanmaz insan. Tfı sənin sifətinə! Yox, yox, deyəsən, başıma hava gəlir. Gərək bir az boşlayam. Mənə deyən lazıim, ay balam, nə ortalığa düşmüsən, nə sevgi, nə sədaqətbazlıqdır?! Bir bu evin bəyinə bax. Əlində şışman portfellə oradan ora qaçı, buradan bura. Gəzməyində ol, ay evin kişisi. Ürəyin lap arxayı olsun. Mənim kimi hər

şeyə baş qossan, bir çat da sənin ürəyinə düşər. Düzünü elə sən edirsən. Nəyinə lazıim üzümə baxmaq? Günah məndədir ki, umub - küsürəm. Bircə bu balaca xanıma əsəbiləşə bilmirəm. Adı balacadır, daha o da böyüüb, ay parçası kimidir zalm balası. Səni heç qınaya bilmirəm. Uşaqlığın havası başından getdi, indi maraqların da üz cizgilərin kimi dəyişib. Qıraqdan baxan heç kim bizə yaşıd deməz. Mən yaman tez qocaldım. Siz qocaltdınız məni. Nə isə.

Bu soyuq havalarda artıq hər fəslin dö-zülməzliyini, ildən-ilə təpərimin azaldığını dərk edirdim. Tərs kimi ötən yay da qiyamət istilər vardi.

Küçədə ins-cinsin gözə dəymədiyi, istinin adamın crzığını çıxardığı qızmar yay uzunu bürkүyə heç öyrəşə bilmədim. Yay axşamları boyunca sağ tərəfimdən bir az aşağıda, söyüd ağacının altında ikibir-üçbir təqaüdçülərin nərd çırpmağını xatırlayıram. Axşamüstü küçədə adda-budda insan qaraltularının peydə olduğu, günəşin yorğun-arğın üzünü göydələnlərin arxasında gizlətdiyi anlarda arabir əsən gilavar sanki saralmış bənizimə həyat əlamətləri qaytarırdı. Bu narın meh gücümüz o qədər artırırdı ki, hərdən üzümüz yalayan küləklərin ətrini bir tək özümüz hiss etdiyimi düşünürdüm.

Sonra meh şiddətli küləklə əvəzləndi, ardınca güclü yağışlar başladı. Havalar soyuduqca yay aylarında adamsızlaşan küçələr indi günün daha uzun hissəsində insan hənirtisinə həsrət qalırdı. Hərdən küçənin, nahamar səkilərin, qənbərlərin də bir insan nəfəsi, ayaq izi üçün ən azı mənim qədər darıxdığını düşünürdüm. İndi heç nərd oynayan təqaüdçülər də gözə dəymirdi. Elə bil külək ağaclarдан qoparıb apardığı sarı yarpaqlar kimi, ömrünün payız çağını yaşayan həmin qocaları da qabağına qatib yoxa çıxarmışdı.

Küçəmiz günü-gündən adamsızlaşsa da, dəyişməyən şeylər də var idi. Məsələn, bir tin yuxarıdakı məhəllədən bir nəfər içki tədarükünü bu həndəvərdə görürdü. Bəlkə də, ödəyə bilmədiyi nisyaləri var idi, ya da

öz dükanlarından qovulmuşdu, kim bilir?! O, səkkiz yaza-yaza yanımdan hər ötəndə ucuz və şirin çaxır iyi, əyin-başından gələn kəsif qoxu məni vururdu. Havalar soyuduqca içki şüşəsini panti-pələş paltarlarına elə möhkəm sıxırdı ki, deyərdin, əziz-xələf, can-bir qəlb dostunu bağrına basıb. Ətrafa zərərsiz biri olduğu üçün onu başa düşməyə, qınamamağa çalışırdım. Nə etmək olar ki, kamını belə şeylərdən alır?!

O hər buradan keçəndə mütləq ayaq saxlayıb bir müddət üzümə zillənər və özünə tamaşa edərdi. Üzündəki çəşqin ifadədən nə qədər içdiyini müəyyənləşdirməyim elə də çətin olmurdu. Hər dəfə ciddi-cəhdə mənə sarı əyilir, üzünən hər nöqtəsini maraqla, bir az da aşkar təəccüblə nəzərdən keçirirdi. Ötən qışdan üzümdə yadigar qalan çat onun əksini ikiyə böldü. Bunu hər görəndə gözləri bərəlirdi. Ancaq bu səfər təəccübdən az qala gözləri hədəqəsindən çıxacaqdı. Maraqlı kəşfini quru-quru ötüsdürmək istəmədi. Bağrına baslığı şərab şüşəsini əli titrəyə-titrəyə mənə sarı uzatdı və əksinin burnuna toxundurdu. Başına çəkdiyi şüşədən bir neçə damcı nizamsız, kürən saqqalından süzülüb süd rəngli toxunma köynəyinin yaxasına dağıldı. Turşutduğu üzünü mənə bir az da yaxınlaşdırıcı, gaçın sağ, gaç da sol tərəfinə diqqət kəsildi. Yanaqları tamam yara-xora idi; bəziləri soyuğun təsirilə daha da qızartdaqlaşmış, bir neçəsi qartmaq bağlamışdı. İkiyə haçalanmış simasına gizlədə bilmədiyi heyranlıq və fərəhlə baxır, arabir qaşlarını narazılıqla çatır, arabir məmnun halda gülümsəyirdi. Hərdən çatımın ikiyə böldüyü insan əkslərinin bir-birindən tamam fərqləndiyini düşünürdüm. Bəzən bu fərqliliyin varlığına insanların da inanmağa başladığını güman edirdim. Lap bu sərxoş kimi. Qəribədir ki, çatımın bir tərəfində onun üzü həlim və qayğısız idi. Bu hissəyə diqqət kəsilsən, bəlkə də, onun yara-xoraları da görünməz, qartmaqları bu qədər gözə batmadı. Bu hissəmdə qalan gözü də işildayındı. Qapqara gilələri mənə böyük ehtiramla zillənmişdi. Sanki dodağında ya-

rımçıq bir təbəssümün nişanı vardı. Çatın o biri üzü haqqında isə eyni şeyləri demək olmazdı. Bu nahiyyədə sıfət cizgiləri daha sərt və amansız idi. Yaralarından az qala qan axacaqdı. Qartmaqları ürəkbulandıran idi, baxışlarındakı əzazilliyi, əsəbdən gəmirdiyi dodaqları görkəminə bir az da vahimə qatırdı. Hami onu əyyaş kimi tanıyordu. Buraya ilk asılında mən də uzun müddət elə bilmədim. Onun niyə içdiyi bircə nəfərə də maraqlı deyildi. Bəlkə, məhlədə heç kimin gözə dəymədiyi gecələrin birində gəlib ayaq ucumda oturmasa, heç mən də bilməzdim. Həmin gün o yenə ləngər vura-vura gəldi, sakitcə oturdu, bir müddət içdi, doluxsundu, uzun bir səssizlikdən sonra çıyıllarını çəkə-çəkə, uşaq kimi hönkürməyə başladı. Arada sağa-sola baxır, heç kimin gəlmədiyini görüb ağlamağa davam edirdi. Əlindəki boş içki şüşəsini qəzəblə, var gücüylə səkiyə çırpdı. Əynindəki nimdaş, rəngi getmiş buşlatın iç cibindən xırda bir şəkil çıxartdı. Əsgər formasında olan üç gənc təbəssümlə şəkildən ona baxındı. Onlar gülümsəyərək avtomatlarını müxtəlif istiqamətlərə tuşlamışdılar. Köhnə şəklin aşağı hissəsində solğun bir qeyd var idi: 1993, may, Ağdərə. Ayın kövrək ziyası bu qeydin üstünə düşən bir gilə göz yaşını parıldatdı.

Bir az sonra məhəllənin uzun müddət buralara üzükməyən dəlisi peyda oldu. Elə çoxdan qeybə çəkilmişdi ki, artıq hami onun ölüyünü düşünürdü. Yenə heç vaxt əynindən çıxarmadığı ağ xələtdə idi. Çaşqın üz ifadəsi ilə əlindəki çəliyi sağa-sola yelləyə-yelləyə ayaqlarını sürüyürdü. Onun addımları barəsində sadəcə sürümək sözü yerinə düşərdi; sanki ayaqlarını asfalta yapışdırılmışdır, ya da baldırlarına ağır yük bağlamışdır. Ayaqlarını hey ağır-agır çəkirdi. Bəlkə də, bu səbəbdən nimdaş ayaqqabılarının hər iki tayının ağızı timsah ağızı kimi aralanmışdı. Bərabərimə çatanda bir müddət eləcə dayandı. Üzündəki çağşın

ifadə bir az da artdı, sınaycı nəzərlərlə məni süzməyə başladı. Başdan ayağa qədər diqqətlə baxdı, yarıya bölünmüş əksini görəndə qorxudan dik atıldı. Əlində bərbərk tutduğu çəliyi mənə söykədi, qulağını çəliyə verib səbirlə dinləməyə başladı. Eşitdiyi nədənsə qaşları düyünləndi, alnında jaluz pərdəni xatırladan qırışlar əmələ gəldi. Alnındaki dəyişiklikdən xeyli qeyzləndi, hikkəsindən çat düşən hissəmə bir lomba tüpürdü. Elə bil dünya, çilpaqlaşan ağaclar, kimsəsiz məhəllə başıma firlandı. Axırıncı dəfə məni divara asan fəhlələr əllərinə tüpürəndə bu qədər iyrənmişdim. Sifətimə hopan tüpürcək asta-asta aşağılara doğru süzülməyə başladıqca bədənimdə hiss etdiyim bu hərəkətlənmə az qala ürəyimi ağızma gətirirdi. O get-gedə uzaqlaşdı, sanki ayaq səsləri də sürünen-sürünen azalırdı. Hələ də özümə gəlməkdə çətinlik çəkirdim. Kaş elə bu dəqiqə sidirgə bir yağış yağı, məni hər şeydən arındıraydı. Ona qəzəblənə bilməməyim özümü də təəccübləndirirdi. Tez-tez binanın, məhəllənin ağbirçəkləri qocaların nərd oynadığı oturacaqlarda əyləşər, ordan-burdan danışardılar. Yayın cirhacırında, ağ xələtlinin çəliyini və ayaqlarını sürüyə-sürüyə buradan keçdiyi günlərin birində qadınlar əyləşən tərəfdən gələn vaysınmalar yanğılı idi: "Heyif səndən, ey binəva". Bunu ən yaşıları dedi. "Qucağımızda böyükən uşaq idi, böyüdü, məhlənin bütün qızlarını divanə elədi". Bunu deyən ağbirçayın yanına basan dombagöz arvad idi. "İki göz lazım idi ki, yaraşığına tamaşa eləsin". Bunu nisbətən orta yaşıları dedi. Söhbətin davamına qulaq asa-asə öyrəndim ki, gənclərin, uşaqların dəli deyib güldüyü, arada aralarına salıb oyunlarına ortaqlı elədiyi bu kişi bir zamanlar adlı-sanlı cərrah imiş. Lap ölümü dirildənlərdən. Cəbhədə ad çıxarıb əməlli. Neçə təltif, diplom, təşəkkürnamə, medal. Ayağı sallanan, kəsilməli olan neçə əsgəri əməliyyat edib, şəhid gözüylə baxılan onlarla döyüşçüyə can verib. Ağbirçək üzünü nisbətən cavan gəlinlərə tutub danışındı. Sonra özü də döyüşdü, kontuziya aldı. Atası

deyirdi ki, şəhərə gələndə heç üzünə baxan, qapılarını döyən olmadı. Mən onda qızıma təzə yatmışdım, bala, gecələr oyaq olurdum. Görürdüñ, qışqırı-qışqırı divarları vurur, gecə paltarında bütün qapıları döyə-döyə hamını oyadır ki, gizlənin, qaçın, sıpər alın. Neçə dəfə ərzaq dükanından tənzif, yara sarğısı, yod, jut istəyib. Eh, qızım! Adamın özü gözəl olunca, bəxti gözəl olsun. Arvadlar hamısı ucadan "Amin" deyib içlərini çəkdilər.

Məhləyə qulaqbatıran sakitlik çökmüşdü: axşamdan aləmi bir-birinə vuran şiddətli küləkdən bir qırıq əsər yox idi. Bir neçə saat əvvəl burulğan kimi göydə hərlənən xəzəllər, sellofanlar da daha gözə dəymirdi. Belə havalarda külək mütləq hərləyib-firlayıb şillə kimi üzümə vurmağa bir şey tapardı. Bu gün də toz-tozanağı bütün bədənimə hopdurmuşdu. Yağışı küləkdən daha çox sevirdim. Dumanlı, çıxınlı, yaqmurlu günlərdə yağış tozumu, kirimi, canımda azalmaq bilməyən əl ləkələrini yuyub apardıqca paklaşır, durulurdum.

Küçənin aşağılarından dalğa-dalğa yaxınlaşan uşaq qəhqəhələri get-gedə daha da gurlaşırıdı. Səslər yaxınlaşdırıqca kimliklərini təsəvvür etməyə çalışdım. Görəsən, neçə nəfərdirlər? Hər səsdə ayrı çalar duyulurdu. Amma onların hamısının səsində oxşar bir ahəng – sevinc cingiltisi, şad-şalayınlıq var idi. Səsləri artıq lap aydın eşidilirdi. Hər birinin gözlərindəki təbəssümü görməmək üçün ya kor, ya da bivec olmalı idin.

Üzümdən süzülüb gedən tüpürçəyə görə dilxorluğum səngiməsə də, gizlədə bilmədiyim bir maraqla gözümü onlardan ayıra bilmirdim.

Dörd-dörd bölünüb futbol oynamaya başladılar. İçlərində ən gonbulu topun yiyesi idi. Bu sahiblik duyğusu onun hərəkətlərindən də aşkar sezildirdi. Daşlardan düzəldilmiş dirəklərin yerinə qədər o müəyyənləşdirmişdi: əvvəlcə yoldaşlarını komandalara böldü. Şübhəsiz, öz koman-

dasına ən yaxşları seçmişdi. Özü də bütün bunları qəribə şəstlə, bir az da təkəbbürlə edirdi. Bu dəqiqələr boyunca sarı topu hey qucağında idi. Arabir topu qoltuğunun altına alıb başqa işlərlə də məşğul olurdu: əvvəlcə püşk atdı, sonra qapıları və qapıcıları müəyyənləşdirdi. Onun komandasında olan uşaqlar da gedıştdan xeyli razı idi. Oyuna özü başladı. Saşa-sola yırğalanan lirt bədəni çox keçməmiş onu əldən saldı. Rəqib oyunçular üçün topu onun ayağından almaq heç də çətin məsələ deyildi. Amma sanki onlar da sərtlikdən, qovğadan tamam uzaq idilər və topu ondan almağa tərəddüd edir, mümkün qədər yumşaq, ehtiyatlı oynamağa çalışırlılar. Komanda yoldaşları isə az qala hər fürsətdə topu ona ötürür, onun qol vurmağı üçün ciddi-cəhdələ çalışırdılar.

Yeddi uşaqın hamısı bircə topun avarası idi və hər addımlarında bunu hesaba qatıb hərəkət edirdilər. O yeddi nəfər nə əzişdirilməkdən, nə də başqa bir şeydən qorxurdu. Onların hamısı təkcə bir şeydən – gonbul dostlarının açıqlanmağından, hik-kəsindən topunu da qoltuğuna vurub getməyindən çəkinirdilər.

Az sonra gonbulun bədəni yerdə yırğalanmağa başladı. Ona uymayan cəldliklə yerindən qalxdı və qaça-qaça çizilməyən, amma hamının təsəvvüründə varlığından əminlik duyduğu penaltı nöqtəsini göstərdi. Heç kim bu qərara etiraz etmədi. Belə bir etirazın olacağına inanmaq sadəlövhələk olardı. Uşaqlar pərt halda kənara çəkildilər. Penaltini gonbuldan başqasının vurmağı ehtimallar daxilində belə deyildi. Hami dinnəzə bir qıraqda durmuşdu.

Gonbul mümkün qədər xırda addımlarla on bir metr saydı. Topu penaltı nöqtəsinə qoyub zərbəyə hazırlaşanda üzbüüz idik. Nəfəsini dərib bütün diqqətini topa cəmləmişdi. Heç o biri uşaqların da cinciri çıxmırıldı, diqqətlə onun hərəkətlərini, zərbəyə hazırlığını izləyirdilər. Bir tək rəqib qapıcı yerində sabit dayanmayaraq fikrini yayındırmaq istəyirdi. Axır ki, gonbul yırğalana-yırğalana topa sarı qaçmağa başladı.

Və zərbə!

Gonbul və komanda yoldaşları çığırir, əsl peşəkar futbolçular kimi bir-birini möhkəm qucaqlayıb qolu qeyd edirdilər.

Mən isə həmin saniyələri elə də yaxşı xatırlamıram.

Beynimin dumanlığı, başımın gicələndiyi bir vaxtda axın-axın mənə doğru yaxınlaşan addım səsləri yadımda uzaq bir uğultu kimi qalıb.

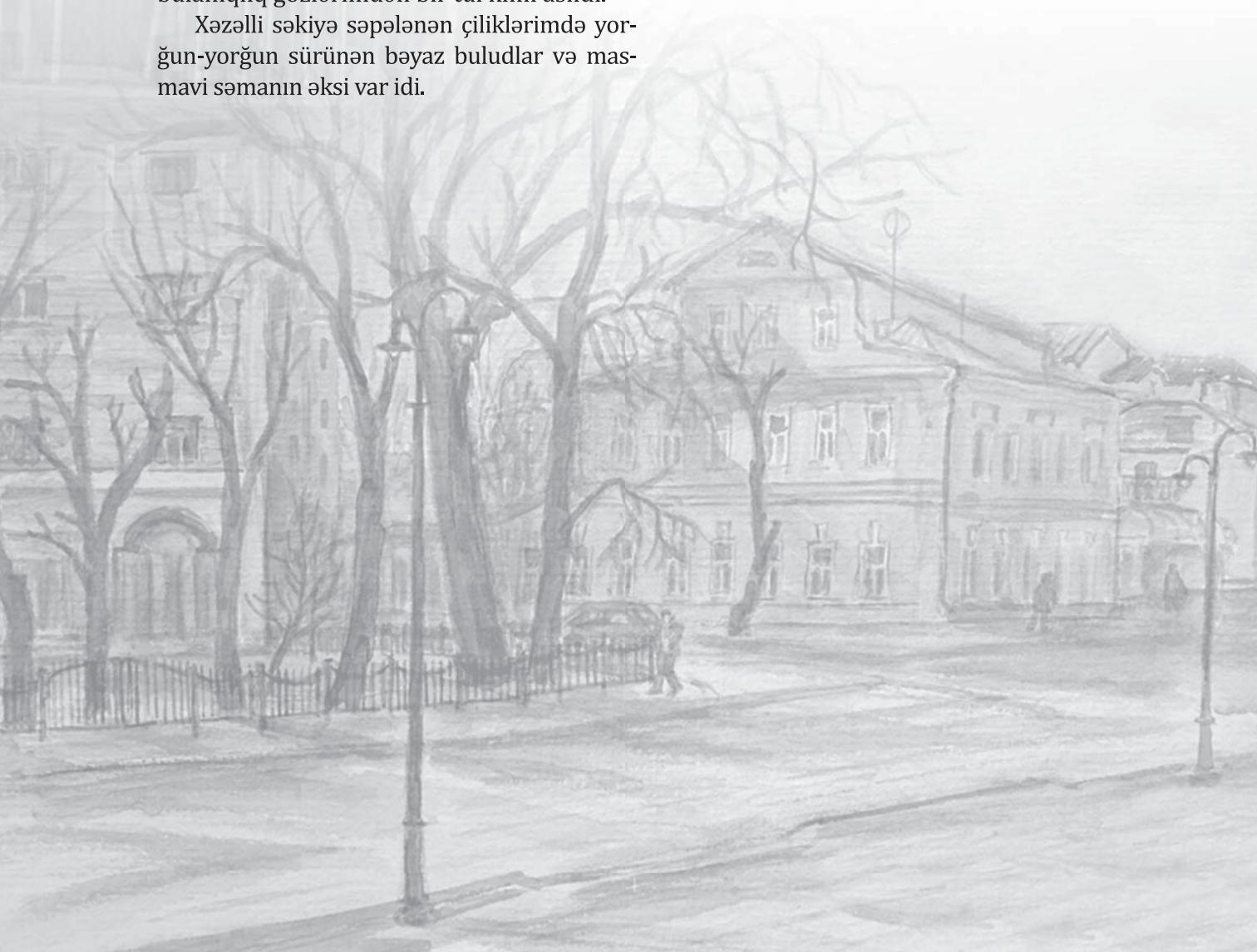
Səslər sürətlə yaxınlaşsa da, hər keçən saniyə daha zəif eşitməyə, ətrafda baş verənləri qavraya bilməməyə başlamışdım. Az sonra gonbulun bayaqqı qırmızılığından əsər qalmayan yanaqları və dostlarının qorxudan saralmış bənizləri, anlaqsız simaları çiliklənmiş parçalarımda əks olundu. Sanki əməllərinin ağırlığını indi dərk edirdilər.

Onların yeknəsəq, həyəcan dolu çığırtıları da addimları kimi uzaqlaşdı, xeyli uzaqlardan gəldi, eşidilməz oldu.

Hamamdakı buxarlı günlərimi xatırladan bulanıqlıq gözlərimdən bir tül kimi asıldı.

Xəzəlli səkiyə səpələnən çiliklərimdə yorğun-yorğun sürünen bəyaz buludlar və mas-mavi səmanın əksi var idi.

Şəhər də insanlar kimi yuxuya gedir. Gecənin zülmətindən, sükutundan sonra o da yavaş-yavaş oyanmağa başlamışdı. Sübh çağrı axşamdan qalma sərt ayaz adamın sümüklərini titrədirdi. Bayaqdan zibil maşınının get-gedə artan səsi lap yaxından eşidildi. Bələdiyyənin yaşılı süpürgəcisi xəzzəlləri süpürəndə çiliklərimi gördü. Başını bulaya-bulaya parçalarımı iri xəkəndazına yiğib maşının arxa tərəfindən yük yerinə tulladi. Şəhərin yorğun, adamsız küçələrini təmizləyən bu qadın heç vaxt mənim o evdəki son günlərimdə, məhəllədə yaşamağa başlayanda, buranın insanları haqqında nələrsə öyrənəndə çilikləndiyimi bilməyəcəkdi. O, gonbul və dostlarının mənə necə bir yaxşılıq etdiyindən, özünün bu qocaman şəhərin, bəlkə də, ən təmiz adamı olduğundan xəbərsiz halda üzüshağı səkiləri süpürməyə davam edirdi.

NİLUFƏRLƏR

Orxan Pamuka...

Sahib kişi güzgündən ona zillənmiş yuxulu sürücүyə “ver, ver, ver...” – deyib arxa-axxaya üstünə gələn “Kamaz”ı lazımı yerdə saxlatdı.

Əlini ağızına sıpər edib “Yaxşı!” qışqırın kimi “Kamaz”ın əyləc işıqları bu zülmət gecəyə sıxılan qoşa sehrli nar kimi qızardı. Gözünü sürücündən çəkmədən dal-dala bir neçə addım atıb maşının bir sağına, bir soluna baxdı. Əli ilə “Əndər!” işaretini verən an yük yeri şahə qalxdı, elə bil görünməz bağla Sahibin əlinin tərsinə ilişmişdi, bort qalxdıqca tökülen daş-kəsəyin tozanağında Sahib də itib-batdı, “Kamaz” da.

Bircə maşının gur işıqları tozun içindən uzanıb qoşa şəhadət barmağı kimi Yeni Günəşlini işaretə verirdi.

Çox keçmədi, Sahib toz-torpağın içindən tapdığı gəlinciyi çırpı-çırpı “Kamaz”ın qabağına keçdi. Oyunçağı beton pilitənin üstünə qoyanda sürücü kabinədən atlınıb ciblərini axtardı, təzədən kabinəyə qalxbı sıqaret qutusunu və kibrəti götürdü. Əvvəl maşının işıqlarını söndürdü, sonra mühərrikini. Bir anın içində tozdan, küydən əsər qalmadı. Təkrar yerə atılıb sıqaretindən bir dənə çıxartdı. Kibrit çöpünü “Plitspiçprom” yazılış qutunun böyrünə sürtən kimi uzun illər Sibirin şaxtasında qızınmaq ehtirasıyla dikələn küknardan hazırlanmış çöp kükürd-dən qaplığı alovla Bakı bürküsündə nabələd-nabələd yanıb bir anlıq ucsuz Günəşli dərəsinin bir künçünə işiq saldı.

Sahib onunla üç kəlmə kəsmədi, yaxınlaşa-yaxınlaşa cibindən çıxardığı pulu üzünü tərdən islammış tozlu köynəyinin qolu-

Sərdar AMİN

na silən sürücүyə uzatdı. Sürücü pulu götürəndən sonra Sahib kişiyə bir sıqaretlik səhbətə belə ehtiyac qalmadığını başa düşüb təzə yandırıldığı sıqareti dalbadal üç dəfə sümürdü, indicə boşaldığı daş- kəsəyin üstünə vizildatdı.

“Kamaz” dolub yolla tən olan dərədən asfalṭa çıxan kimi uğultusu bir az da artdı və tezliklə zəhlətökən kuy gecənin məşum səssizliyinə məğlub oldu.

Bu dərə bir zamanlar geri çəkilmək istəməyən, indiki Bakının torpaqlarını israrla yalayan Xəzərin yadigarı idi. Əsrər əvvəl buralara gəlib qayıdan Xəzər dalgalarının ilgimi xəzri insanların ağızına qədər doldurduğu köhnə beşiyini – Günəşli dərəsini tapmadı, son dəfə əsdi və birdəfəlik buralardan qeyb oldu. Sahib xəzərinin sərinliyindən rahatlanıb gəlinciyi qoymuş piltənin üstünə çökdü. Bürkülü gecədə betonun istisi onu incitmədi, əksinə, bayaqdan yanbızında olan yüngül narahatlıq da iliq səthdə əriyib getdi.

Uzaqdan ötən maşınların ani işiq sallığı gəlinciyan üzünə, bərəlmiş gözlərinə baxsay-

di, qorxudan bağıri yarılardı, ancaq hələ ki ikisi də üzünü bir azdan ayın doğulacağı üfüqə tutmuşdu. Şəhər işləşlərinin sūrməyi etdiyi üfüqdə Köhnə Günəşlinin göydələnləri təpədən aldığı əzəmətlə bir az da hündür görünür, səmaya nizə kimi sancılırdı.

Bircə qalırdı səhər saatlarında son "Kamaz"ın boşaltdığı daş-kəsəyi buldozerin döşünə qatıb hamarlamaq. Gərnəşdi...

Nə illah eləmişdi ki, ödəniş sabaha qalsın, "Kamaz" sürücüsünü qandıra bilməmişdi, yuxudan qalxb əşərənən yaşıdagı binadan dərəyə piyada düşmüştü.

Sahib işini bitirmişdi. Sonrakı işlər sonrakı adamların idi, dolmuş dərədə nə tikiləcəkdi, nə qurulacaqdı – metro, park, göydələn... Dərənin yeni taleyinə uyğun şayılər, söz-söhbətlər çox idi. Sahib belə şeyləri düşünmək istəmədi, dolmuş dərənin göz işlədikcə ağaran səthinə baxıb sinəsini qabartdı.

Dərəni doldurmaq üçün 5-6 il işləmişdi. Son "Kamaz"dakı torpaq Yeni Günəşlidə tikiləcək təzə göydələnin təməlindən çıxmışdı. Bakının hər yerindən bir ovuc torpaq vardi ağızına kimi doldurulmuş bu dərədə.

Ətrafda ins-cins görünmürdü. Betonun üstünə uzandi. Başını sağa çevirəndə düz gözünün qabağında oturaqlı qalmış, beli bir az əyilmiş gəlinciyi gördü. Gözlərini yumdu. Qapalı bəbəklərində bütün dünya bir yana çəkildi, belini büküb oturan gəlincik o biri yana. Rahat ola bilmədi. Əlinin tərsiyələ gəlinciyi yixdi. İkisi də Bakının tozlu səmasına zilləndi.

Sahib altında hər gün bir bugda boyda çökən bu torpağı qat-qat düşündü...

Bura Bakının harasından torpaq, daş-kəsək gəlməmişdi? Badamdardan Hövsana, Sovetskidən Zabrata hər dağıdilan evin, uçurulan binanın qəbri burda idi. Qərib torpaqlar bu dərədə bir-birinə qarışib içindəki sınıq-salxaq əşyaların hekayətində yoğrular, əfsunlu bir haləyə dönüb kimisə səsləyirdi.

Qiyamət qopana qədər uyuşmayacaq bu torpaqlar hələ içindəki kimsəsiz əşyalar

çürüyənədək onların iniltisinə də dözməli idi.

Küləklə, suyla, zəlzələylə yox, nəhəng maşınların sərt yük yerləriylə daşınmış torpaqlar Günəşli dərəsində çox nabələd idi. Yüksək təzyiqlə doldurulmuş təkərlərin torpaqdan ayırdığı bu maşınlar bəla orduları kimi yorulmadan torpağın qəsdinə dururdu, sonra qəriblik dalınca qəriblik...

Yad daş-kəsək Günəşli dərəsinin qarnını hər gün bir az da dikəldir, vələdüzzina kimi bu yerlərin ruhunu narahat edirdi.

Sahib indi xatırladı ki, uzun illər burada işləsə də, heç vaxt gecə yarısı tək-tənha Günəşli dərəsində qalmayıb. Onun təslim olduğu bu hava, səssizlik hər nədirə, yeni bir şeydir. Onu əyləyən bu havaya təslim olmağında da bir kəramət var.

Ağzına qədər doldurduğu dərə isə durmadan danışır, Sahib dərənin sözünü kəsə bilmir, bu sırkı piçiltiya bir az da, bir az da qulaq vermək istəyirdi.

Bu torpaqlar da əşyatək kiminsə evindən, həyətindən çıxarılib gətirilmişdi. Zir-zibil, sınıq-salxaq əşyalar, beton, daş, torpağın ümumi qoxusu dərənin üzərinə kirli mələfə kimi sərilmüşdi – viranəlik, göyə sovrulmuş toz qoxusu...

Tör-töküntü içində yararlı nə vardısa, adamlar daşımışdı. İllərlə bura atılmış sıkəst əşyalarsa aysız gecənin vahiməsini bir az da artırırırdı.

Ötən gün "Mercedes"in arxa şüşəsindən sürücünün də xəbəri olmadan 21 yaşlı Kamilənin əl çantasından çıxarıb pinqvin paketdə dərəyə vizildatlığı alt paltarı hələ torpağa qarışmamışdı. İslədiyi kafedə hər əyiləndə ucları görünən xırda məmələri çox kişinin diqqətini çəksə də, gənc oğlanların gecələr ağlayıb xəyalını qurduğu ətli-budlu gözəllərilə tavanı güzgülü otellərdə sevişməkdən doyan, yataqda fərqlilik gəzən 46 yaşlı Əlidə başqa hissələr oyatmışdı; qızın kafeyə ofisiant düzəldiyi ilk həftənin son günü hesabı restoranın bağlanmağını gözləyib son anda ödəmişdi və Kamiləyə hesabdan əlavə marqans kimi qızaran yüzlük

verərək "aşağıda gözləyirəm" demişdi. Kamilə əvvəlcə yüzlüyü götürmiş, sonra düşünmüşdü və bir kəlmə də demədən administratorla "açot-uçot" eləyəndən sonra gəlib Əlinin rus tabutu kimi soyuq və mənasız "Mercedes"inə oturmuşdu. Əlinin "boş ev"ində ayaqlarını onun çiyninə qaldıranda canına rahatlıq gəlmış, qıçları arxaya basıldıqca gün ərzində şaquli qalmaqdan gizildəyən baldırlarına qan işləmişdi. Ayaqyolunda uşaq paltarına bənzəyən pambıq şortunu lüt bədənə geyinəndə yenə də oxuduğu universiteti, patok yoldaşlarını xatırlayıb tumanıyla əvvəlcə yanağına yaxilan layneri, ardınca da qasığını silib pinqvin paketdə əl çantasına yerləşdirmişdi.

Dolmuş dərənin bir küncündə ağaran pinqvin paketdən 3-4 metr dərinlikdə maştağalı Əkrəm dayının nəvəsinin "artıq ət"i çürüməkdə idi. Əkrəm dayı babalarından belə görmüşdü, onları kəsdirəndə sünnetdən qalan dərini harasa basdırıldır. Nə təhsil, nə tapşırıq, nə pul... Əkrəm dayı hələ də inanırdı ki, nəvəsini sünnet eləyəndən sonra kəsilən dərini hara basdırırsa, uşağıın taleyi ora bağlanacaq. Nəvəsini neft işinə ismarlamaq üçün kəsdirən kimi "artıq əti"ni gətirib Neft şirkətinin tarixi binaların birində yerləşən ofisinin çöl divarına, suvağın altına dürtmüdü. Üç gündən sonra sökülən binañın qalıqları ilə birgə uşağıın tənzifə bükkülmüş "artıq əti" də Günəşli dərəsində toz-torpağa qarışmışdı.

İndi Sahibin düz altında, amma iki metr dərinlikdə qalan sarı divanı isə, yəqin ki, kimsə evinə aparacaqdı, cüvəllağı uşaqlar bir gün günorta yeməyini yedikdən sonra divanın üstündə var gücüylə atılıb-düşüb qıçlarını qırmasayıdı. Dövlət qəzetiñə təyin olunan yeni baş redaktor otağındakı həmin sarı divanın söykəndiyi divardakı barmaq izlərini dəfələrlə vurdurduğu emulsiyanın aparmadığını görəndə suvağı qaşışdır yenisini vurdurur, otağı təmir etdirir, yağlı ovucların, ehtiraslı barmaqların, tərli kü-

rəklərin iz qoyduğu əşyaları suvaqqarışış otaqdan çıxartdırıb şəhərin ən uyğun yerinə, təbi ki, Günəşli dərəsinə boşaldırıb.

Sahibin beton üstündə uzanmağından xeyli keçsə də, ona elə gəlirdi ki, arxası iliq betona elə indicə dəyib. Belinin altında qalan xırda daşı çıxaranda yeri bir az da rahat oldu, kürəyini əzən çinqılı tullamaq istəyəndə onun daş yox, balıqqlağı olduğunu gördü, deşiyini qulağına yaxınlaşdırıb, uşaqlıqdan sevdiyi o səsi yenidən gicgahında duydu – dəniz uğultusu... Xəzər bu səmtdən illərlə Zığ qayalarını yalayıb uzaqlara çəkilsə də, səsi Sahibin qulağının dibində idi. Çox keçmədi, gicgahındaki balıqqlağının asta viyiltisi hər an xortlamağa hazır olan əşyaların iniltisinə yenildi.

Karantin səbəbilə iki ay işsiz qalan, son 17 manatla bazarlığa çıxanda polisə maskasız yaxalanan Fərruxun uşaq kimi üç dəfə "Allah haqqı unutmuşam" deyəndən sonra arxa cibindən çıxarıb ümidi göstərdiyi, polisin laqeyd üzünü görükdə susub 200 manat cərimə olunduğu protokola imza ataraq heç kəsə hiss etdirmədən ağlaya-ağlaya əlindən buraxdığı həmin əzik maska da burdadır – üstündən bir neçə maşın keçdikdən sonra gecə yoluñ o biri tayında qalıb, külək sonra onu da uçurdub bəla ağacının növbəti xəzəli kimi bu dərəyə atıb.

Məmmədsadığın altı qızının yazda tutdan, yayda əncirdən, payızda üzümdən bulaşlığı biləklərini qoyub baxmaqdan qaraltdığı, Sovetski söküləndə bütün lazımsız əşyalar kimi bura atılan pəncərə çərçivəsinin alt taxtası da bir neçə qat aşağıda dikinə qalıb. Həmin çərçivədən iyirmi santimetr yuxarıda, Hacı Cavad məscidində Əmir kişinin otuz il səssiz-səmirsiz söykəndiyi və söykənməkdən parıldatlığı – üstündən yeni suvaq vurulsa da, söküləndə yenidən parıldayan divar daşı da qara kəhrəba kimi qalmaqdadır.

Torpağın altında xəyali bir ev kimi dursalar da, bu mişar daşları Binəqədidi də ev olmaqdan son anda məhrum edilib. Bir gecəyə tikilib damı vurulsayıdı, onlar da bir neçə adamı qışda şaxtadan, yayda istidən

qoruyacaqdı, ancaq üstünün şiferi səhərə qədər hazır olmamışdı deyə, icra əməkdaşları betonu tam bərkiməyən daxmanı bir saata sökmüşdü və sarı traktorların çomçəsində maşınlara yükləyib Günəşli dərəsini dolduran daş-kəsəyin üstünə atmışdı.

Gənc yazılıçının borca nəşr etdirib sata bilmədiyi 50 ədəd kitab, vaxtı ötmüş test dəftərçələri, yarımcıq yanmış ağaçanad zəhərləri, zibil kimi atlsa da, yenidən cüccərən sarımsaq dilimləri, "Sizin üçün çalışırıq" şüarı yazılmış cırıq vinil, qurumuş küknar tingləri, nərd zəri, hərbi odehyal, əmzik...

Qəfil dalğa Sahibi qaldırıb yerə çırpdı. Ağzına-burnuna dolan dəniz suyunu qaytarıb özünü ələ almaq istəyəndə növbəti nəhəng dalğa onu doldurduğu dərənin o başına atdı. Sudan başını çıxarıb Xəzərin dağ boyda dalğalarının Günəşli dərəsinə təpidilmiş torpağı rahatlıqla yuyub apardığını gördü.

Dalğaların köksündə beşik kimi yırğalandıqca içİNə rahatlıq gəldi. Bu xarabanın iyəsi yoxdu?! Nə vaxtsa dilinə gətirdiyi ifadəni xatırladı. Bəlkə də, bu sözləri dünyada ondan az işlədən ikinci adam yox idi, ancaq əsas odur, bir dəfə də olsa, demişdi. Bu an Sahib başqa təsəlli tapmadı. Kəlmeyişəhadəti xatırlaya bilmədi, son dəfə "bu xarabanın iyəsi..." dedi.

Yeni Günəşlidən gəlmis gəlinciyin də onunla birgə batıb-çıxdığını gördü. Yenicə doğmuş ay işığında gəlinciyin bərəlmış gözləri üzünə zillənəndə onu vahimə bürdü. Elə bunca dəhşətin içində Sahibi ən çox narahat edən də hekayətini bilmədiyi gəlinciyin bərəlmış gözləri oldu.

Gəlinciyin ətrafında onlarla eynicildli kitab suyun səthinə sərilmışdı. Üzərində "Nilufərlər" yazılış kitablar yan-yana düzüllüb ay işığında bütün əşyalardan seçilsə də, Sahib artıq onları görmürdü. Xəzərin bu yerlərə qəribəmiş sarımtıl ləpələri torpağın əsrlərlə günəşdən əmdiyi istidə qızınır, şövqlə köpüklənirdi.

ATAMIN ƏLLƏRİ

Başdaşından boylanan gözəl qadılara...

Günəş sıx ağacların arasından həyətmizə günorta yol tapardı ki, onda da Reyhan xala şəfəqə qoşulub çəpərimizin kənarında görünər, uşaq çarığı kimi bərkimmiş palid yarpaqlarının arxasından bağıımızı pusardi. Üzünü görməzdim, ona baxmaq istəyəndə gün gözümü qamaşdırar, şəfəqlərin narıncı çərçivəyə saldığı kölgəsinin çəpərimizin kənarında günahkar-günahkar tərpəndiyini sezərdim. Reyhan xala həyətimizi elə güdərdi ki, ona diqqətlə baxan olsayıd, qadın anında yoxa çıxar, şəfəqləri bizə qısqanan qatanqaz palid yarpaqları xışıldayardı.

O, çəpərimizin kənarına Niftullah dayının atamla bağıımızda şərab içdiyi günlərdə gələrdi.

Hər dəfə Reyhan xalanın güddüyü tərəfə qanrılanda qış uzunu şəhərdə dərs deyib, yayda doğma kəndində dincəlməyə gələn atamın təmiz qırxılmış üzünü, çal saçlarını və müəllimliyi ucbatından bədəninin bir hissəsinə çevrilmiş ağ köynəyini görərdim.

Əvvəllər elə bilərdim, atamı güdür. Anam bir gün qulağıma piçıldıdı:

- Elə deyil. Reyhan xala atanın uşaqlıq dostu Niftullah dayının arvadıdı, əri içib evdə dava salır. Yaziq... Niftullah içməsin deyə, əsir-yesir olub küçələrdə.

Niftullahın bir söhbətinə qulaq kəsilşən, cavaklıq gözünün önündə sərgilənərdi. Adamın bir əlinə sığmayan biləklərindən kiminsə xatirə bölüşməsinə ehtiyac yox idi: biləklər özləri danişirdi.

Reyhan xalanın həyətimizə gizlicə boylanması uşaq ağılımla ancaq bir yerə yox bilirdim: yəqin, Niftullah dayıdan qorxur.

Yoxsa bu yaşda qadın niyə balasından

cüda düşmüş ahu kimi kolların arasından ürkək-ürkək boylansın!

Niftullah dayının kefindən qalmadığı gün-lərin birində Reyhan xala öldü. Uşaq idim, bu ölüm məni zərrə qədər də kədərləndirmədi. Anam ağladı. Mən də düşündüm, artıq titrək yarpaqların arxasında ruh kimi dolaşan o qadın kölgəsini heç vaxt görməyəcəm. Belə də oldu. Baharda kəpənəklərlə gəlib, payızda xəzəllə ayrıldığımız kəndimizdən Reyhan xalanın kölgəsi birdəfəlik qeyb oldu.

Uzun illər gecələmədiyim kənd evimizdə yorğanı üstümə çəkən kimi gözümün öünüə uşaqlığımın yuxu karvanı – kəndimizin ayağından başına uzanan saman sarısı təpələri və bu təpələrin kölgəsində dinşəyən – qadın kimi sırli dərələri gəldi.

Ta uşaqlıqdan yuxum qaçanda xəyalımı kəndimizin dərələriylə süründürür, onların haradan başlayıb, harada bitdiyini düşünə-düşünə özümü yuxuya verirdim. Qısa yay gecələrində anam lampanın fitilini çəkən kimi yerimə girər, şər qarışana qədər qaçış-dığımız həmin təpələrdən çıçırtılarımız ərşə çəkilməmiş, səksəndirdiyimiz kəkliklər dincini almamış, qırdığımız böyürtkən kollarının yarpaqları solmamış onların xəyalını gövşəyərdim.

O dərələrə sahib olan təpələrin necə boy verdiyini, oləziyb hansı düzənə təslim olduğunu yaxşı bilirəm. At çapdığım, mal otardığım bu yerlər mənə adıyla bəllidir.

Ancaq bir dərə var ki, onunla sıx ağacli kəndimizə girəndə kələfin ucunu itirirdim. Hər gecə dərəylə üzüyuxarı sürünən xəyalım kəndin o başından ürkək girib, bu başından pərişan çıxırdı; nə etsəm, çözə bilmirdim, dərələrin sayı az gəlirdi. Xəyalım kəm dərənin qeyb olduğu yeri axtara-axtara bu gecəyə qədər kimlərin həyatınə pənah gətirməmişdi! Hər gecə məni başqa bir ocaqda yuxu tutur, səhər tamam ayrı fikirlərlə oyanırdım. Həmin dərə mundarçadan hazırlanmış zəhərli beşik kimi xəyallarımı yırğalayır, məni üstümə duman

kimi gələn yuxuya yenildir, gecələrim ən şirin anda güdaza gedirdi.

Ən çox Gülpəri xalanın üzüm tənəyində, keçiməməsi üzüm salxımlarında, bir də İlhamın gözəl qızlarının gecə kimi uzun saçlarında təslim olurdum. Ha illah etsəm də, o dərəni var edən təpələrin kəndin harasındı bitdiyini çözə bilmirdim.

Bəlli təpələri mənə atam göstərmışdı; Saray, Qeybi, Heyvalıq... Yəqin, ona görə həmin təpələr atamın barmaqlarına oxşayırdı. Bircə sonu pünhan o dərə və onun yanıyla koramal kimi qırılıb başını gizləyən o laübali təpə canıma üzütmə salırdı. Yuxu məni aparmamış indicə aşkar edəcəyimə əmin olduğum o yer 30 ildən çox idi ki, sehrini qorumuşdu.

Uzun illərdən sonra xəyalımı “Nayman ananın sizlayan yaylığı” kimi yenidən həmin sırli dərəyə saldım, asta-asta kəndin üstünə gəlməyə başladım. Haqq-hesab gecəsiydi! Daha nə mən köksündə dovşan balası gəzdirən ariq uşaq, nə də bu gecə hər yerindənalə qopan sırli yelda idi. Beş-on bayquşu var bu gecənin, onlardan da biri köksümdə ulayır.

Dərəylə üzüyuxarı uçuşan xəyalımda artıq İlhamın gözəl qızlarının gecə kimi uzun saçları da hörülə bilməzdi. Gülpəri xalanın keçiməməsi üzüm tənəyi də, bir Allah bılır, nə vaxt qurumuşdu. O həyətdən bu yola, bu yoldan o bağçaya...

Dərəni çözə-çözə meşədənancaq bəttində boy verən qəbir daşları ilə seçilən qəbiristana girdim. Six palid ağaclarının arasındaki – bir zamanlar üzündə min cizgi, qırış gördüğüm ətli-qanlı insanların illər sonra ömrünün ən sevimli təbəssümləri ilə boylandıqları qəbir daşları içimdə qopuq bir qımlıtı yaratdı. Mənimlə mal otaran, gizlincə çıxdığım üzümdən düşürüb dədəmə söyən kişilərin köhnə illərdən qalma simaları ilə başdaşından gözümüzün içində zillənməsi fikrimi oğurladı. Ha elədim, qoca palid ağaclarıyla qəfəslənmiş qəbiristandan çıxa bilmədim. O sırli dərənin can verdiyi yer də, yəqin, buraydı. Amma o “məzar” qəbiristanın

harasındaydı? O təpə başını hansı daşın dibinə qoyub əbədi yuxuya getmişdi? Çox düşündüm, ağacların arasında can verən o dərənin qəbrini yenə görə bilmədim. Xəzəli torpağına, otları xəzəlinə qəbir olan bu yerdə dəfinə kimi basdırılan kişilər yuxumu oğurladı.

İllərdir yuxularımın ovçusuna çevrilən dərin dərənin mənə sözü vardi. Sirri olmasa, illərlə pünhan qala bilməzdi, usanardı.

Sabah oyanan kimi birbaşa qəbiristana yollandım.

Şəkilsiz başdaşlarıyla aram yoxdu, həmin yerdə kimsənin uyuduğuna inana bilmirəm. Qəbiristanımızdakı bu cür qəbir daşları yadımda əzbər qalıb. Reyhan xalanın mamır basmış şəkilsiz başdaşına da dəfələrlə baxmışam: Həsənova Reyhan Qoçu qızı... 1939-1992...

Kəndimizdə böyükən uşaqların fərqiñə varmasam da, qəbiristanımızda qoyulan yeni başdaşlarını uzaqdan sezirəm. Hər dəfə bura gələndə qəbirlərə yaxınlaşır, sonra özümü o dünyaya açılan şəkil-şəkil pəncərələrə xatırələrimi piçildəyən yerdə yaxalayıram.

Qəbiristanın paslı bala qapısını qaldırdım ki, cirildamasın. Qapını bağlamamış yeni bir qəbrə saplandım: Həsənov Niftullah...

Uzun illər atamlı, sonra mənimlə badə yoldaşı olan bu dəcəl qocayla uzaqdan-azaqə salamlaşmaq içimi güldürərdi. Tələsmədən qapını sıxb Niftullah dayının qəbrinə sarı yollandım. Başımı qaldırmirdim ki, yenə uzaqdan Niftullah dayının şəklini görərəm, xatırələrimi israf edərəm. Qəbrə çatanda elə bil şimşək çaxdı. Başdaşı kimi donub qaldım.

Niftullah dayıya qəbir daşı qoyulanda 30 il əvvəl ölmüş Reyhan da yada düşmüşdü, onun mamır basmış şəkilsiz daşını söküb mərmərdən tikmişdilər.

Qadının gözlərimə zillənən gənclik şəklini görəndə əlim-ayağım əsdi. Bunca gözəllik qara mərmərdən necə boyhana bilirdi? Yəqin, Reyhanın üzünə ay işığı düşəndə fələk bu gözəlliyyə baxıb gülümşəyir.

Qəbiristanda bəni-adəm yox idi, amma

yenə də bu gözəlliyyə çox baxmağın cəzası olacağını hiss etdim. Ürəyim yerindən qopacaqdi. Gözucu bir də baxdım, Reyhanın iki gözündə bir ildirim var idi, durmadan çaxırdı. Astadan palidin arxasına keçib çökdüm. Yarpaqların arasından Reyhanın noyabr bədiri kimi şəffaf və amansız üzünə xeyli baxdım. Az əvvəl tapdadığım yabani ciyələklərin cənnət ətri burnuma çatdı. Palid yarpaqları xışıldadı.

Narahat ruh kimi qəbiristanda dolaşır, arabir başdaşına boylanırdım. Nə qədər kənardan baxmaq istəsəm də, mən onu görən kimi Reyhan da gözlərimə zillənirdi. Utandığımdan yerə baxır, sonra baxışlarımı sinə daşında gəzdirir, asta-asta şəklə doğru qalxırdım. Qara mərmərdə ay işığı kimi ahəstə oləziyən barmaqlarına çatanda ürəyim dovşan balası kimi çırpınmağa başlayırdı.

Niyə məni bu yaşa qədər heç bir gözəllik bu qədər tərksilə etməmişdi? İlahi, bu nə sirdir?

Qəbiristana qaranlıq Reyhanın mərmər başdaşından çökdü. Ardınca illər əvvəl Saratovdan meyidi gətirilən Cavad dayının dəfndən sonra kənara atılan qara tabutunun ətrafi qaraldı, az keçdi, zülmət dən kimi torpağa səpildi. Yuxarı baxdım, sürməyi səma uca palid ağaclarının qiylığı qədər görünürdü. Havalanmamış getməli idim.

Qəbiristanın şəh çökmüş paslı qapısı cirildamadı. Toranlıqda birbaşa evə gəldim. Anam halımdan duyuq düşüb əlini alnıma qoydu. Mərəkə bundan sonra başladı:

- Yaman fərasətlisən! Aydan-ildən bir kəndə gəlib özünü soyuğa vermək hər oğulun işi deyil.

Atam uzandığı yataqdan astaca səsləndi:

- Yayın gündə soyuq nə gəzir?

- Qızdırması var.

Kişi dikəldi.

- Nə yemisən, a bala?

Özümü ələ verəcəkdir. Ağzımın içində "yaxşıyam, qızdırma deyil, hava istidi" deyib yan otağı keçdim.

Yatağıma uzandım. Ayı görməsəm də, işığı uşaqlığında olduğu kimi otağı ağuşuna

almışdı. Heyva ağacının gur yarpaqlı, nazik budaqları astaca yellənir, kölgəsi pəncərədən içəri axan ayın süd işığında qadın donu kimi yırğalanırdı.

Alnına toxundum, gördüm tərləyib. Mən-cə, qızdırırmam yoxdu, ürəyim bir az tələsir, vəssalam.

Reyhanın şəkli ağlımdan çıxmırıldı. Gə-rək telefonla çəkərdim. İndi, yəqin, qəbi-ristandakı palid budaqları da nazla yellənir, xışıldayan yarpaqlar aramla ayın gümüşü işığının qabağını kəsir, Reyhanın gül üzünə kölgə salır.

Bir ovuc yuxu tapıb içində beşik kimi yırğalana bilmirdim. Bu qızdırımlı gecəmi qıvrıla-qıvrıla quşlara təslim etdim.

Dan söküldürdü. Səhərə qədər oyaq qalsam da, canımda yorğunluq yox idi. Quşlar fəğan edirdi.

Şeh tül kimi qəbiristanın üstünə çökmüş, başdaşlarından baxan bütün şəkillər bulanmışdı. Köynəyimin qoluya Reyhanın üzünü yaxşı-yaxşı sildim. Şeh üzündən yox olan kimi yenə gözlərimə zilləndi. İndi çox rahat idim. Yanında yatan Niftullahın da üzü şəhli idi. Bu dərin meşədə bizə baxan kimsə yox idi. Bir mən idim, bir məni gecədən səhərə qədər qızdırımda saxlayan qadın, bir də su tülündə pünhan qalmış bəşəriyyət...

Tapdadığım çöl ciyələklərinin ətrinə oyandım. Şeh six ağacların arasından sızan şəfəqlərdə sehrlə buxarlanırdı...

Vaxtında qayıdış yatağıma girə bilmədim. Yenə özümü ələ vermişdim. Anam sobadan xəkəndazla götürdüyü külü bağıñ ətəyinə boşaldıb qayıdırıldı. Ağzını açmamış balaca buket kimi yiğdiğim yabanı ciyələkləri ona uzatdım. Amma nə fayda?

- Qızdırman düşdü?
- Hə.
- Gətir, baxım.
- Əlin küllidü, düşüb, narahat olma.
- Qızdırıramı hiss eləmirdim deyə, başımı rahatca anamın əlinə verə bilməzdim.
- Sən tez qalx, süd köpübsə, götür ocaq-

dan. Mən də gəlirəm.

Anam bunu deyib xəkəndazı divarın dibinə tulladı. Əllərini çırpa-çırpa toyuq hininə tərəf getdi.

Hardansa peyda olan atam da evə qalx-dığımı görüb ardımcı gəldi.

Üz-üzə oturduq.

- Gözlərin qızarıb, ay bala.
- Yaşılılıq görüb.
- Yaxşı yatmamışan, yəqin, ona görədi. Qızdırman düşdü?

- Hə.

Anamın mətbəxdən narazı səsi gəldi. Söhbəti dəyişmək üçün özümü mətbəxə diqqət kəsilmiş kimi göstərdim. Nə dediyi eşidilmirdi, yəqin, süd daşmış...

Atam indicə əlini alnına qoyacaqdı ki, araya söz qatdım:

- Niftullah dayının başdaşını nə vaxt qoyublar?

- İlində. Reyhana da qoyublar.
- Gördüm.

Bir az susandan sonra astadan dedim:

- Reyhan da gözəl qadın imiş...

Atamın üzündə uzun illərdir görmədiyim köhnə təbəssüm hardansa çatdırı özünü: səhv eləyəndə bürüyərdi simasını belə qırışlar:

- Həə... Reyhan... Cox gözəl idi.

Sözlü adama oxşayırdı. Amma bilmirdim. Bilmirdim, nə desəm, Reyhandan danışar.

Xeyli susdu. Vaxt ürəyimə qurmuşun kimi dolurdu. Söhbət dəyişsə, bir də Reyhandan söz sala bilməyəcəkdir.

- Bağlarının yanında dərin xəndək var idi. Qardaşları da yaman ağır adamlar! Niftullah görüşmək istəyirdi Reyhanla, qorxudan gedə bilmirdi. Hardan gedəcək? Bu yan dərə, o yan başqasının həyəti. Qapıya da qardaşlarının qorxusundan yaxınlaşa bilmir. Tüfənglə vurardılar Niftullahı. Güclü olmasına baxma, ürəyi yox idi bizimkinin. Birinci dəfə görüşə gedəndə kömək eləmişdim ona.

Bunu deyib qoca qəddarlığıyla susdu. Sonra mətbəxə boylandı. Bilmədim, anamın süd gətirməsini gözləyirdi, yoxsa söhbətimizi arvadından gizləmək istəyirdi.

– Necə kömək elədin?
– Reyhangilin bağına xəndəyin üstündən ağaç novda su gedirdi. Köhnə nov idi, Niftullahı onun üstüylə birtəhər keçirdim bağa. Yalvardı, sən də gəl. Qardaşlarından yaman qorxurdu.

Anam atama da, mənə də kasada süd gətirdi. Kişi söhbəti kəsməyə bəhanə gəzmiş kimi anama səsləndi:

– Boyat çörəkdən gətir. Bəlkə, uşaq südə çörək ovub yemək istəyir!

– Yox, çörəksiz içəcəm.

Amma ürəyim dilimin dibində döyüñürdü. Nə süd, iksir də keçməzdi boğazımdan.

– Necə oldu, sən də keçə bildin novdan?

– Hə, keçdim. Bağda xeyli gözlədik Reyhanı. Handan-hana düşdü.

– Gecəydi, hə?

– Hə də. Yox bir, gündüz! Deyirəm, qardaşları görsəydi, ikimizi də güllələyərdi. Gecədir. Ancaq ay da var. Gəldi yanımıza. Mən kənara çəkilmək istəyirdim ki, bunlar söhbət eləsin, Reyhan Niftullahdan gizli əlimdən tutdu. Astadan dedi ki, o getsin, sən qal.

Ürəyim ilan deşiyə qayıdan kimi qayıtdı yerinə. Rahatlaşdım. Südün qoxusunu hiss elədim. Atamın üzünə yenə həmin təbəssüm qondu: səhvinin üstü açılında, calağı tutmayanda, cücəsi öləndə baxdığı kimi baxdı əllərinə.

– Əlləri buz kimi idi.

Nəhayət, qızdırımlı olduğumu hiss elədim. İsti yumağa dönüb yumrulana-yumrulana can bədəndən çıxan kimi çıxdı boğazımdan.

Reyhanın başdaşından baxan gözlərindəki qığılçımın sırını indi bildim.

Atam əllərinə baxa-baxa davam elədi.

– Gördün Niftullahın başdaşını?

– Hə.

– Oxşayır özünə?

– Cavanlıq şəklini vurublar. O qədər də oxşamır. Sən görməmisən?

– Yox.

– Gözlə, Reyhanın şəklini göstərim.

Reyhanın telefonə çəkdiyim şəklini ekran'a bir az da yaxınlaşdırıb atama uzatdım.

Bütün qocalar kimi telefonu ehtiyatla tutub gözlərini qıydı.

– Bax e... Reyhanın da cavanlıq şəklini vurublar.

Atam mənə də eynisindən miras qoyduğu uzun barmaqlarını astadan Reyhanın üzündə gəzdirdi. Ağılı telefona öyrəşməyən barmaqları sensorda gəzişdikcə Reyhanın ekranaya yaxınlaşdırıldığım şəkli atamın əmriylə şıltaq-şıltaq tərpəndi. Kişi titrəyən barmaqlarını hərlədikcə Reyhan ekranın bu tinindən o tiniñə dəyir, sanki bundan həzz alır, qəhqəhə çəkirdi. Dünəndən şəmşir kimi parıldayan gözləri də sevincdən qıyalmışdı, ağ üzü telefonun ekranında pişik balası kimi atılıb-düşürdü.

Anam qəhərli səslə “bala, südünü iç” deyəndə bayaqqan buxarı çənəmə dəyən isti südü canım çəkdi. Asta-asta qurtumlayan kimi gözümə quş mürgüsü qondu. Yan otağa keçməyə ərindim. Astaca atamın yatağına uzandım. Bir az ot, bir az at qoxuyan bu qoca yataqda canima illərin rahatlığı gəldi.

Pərdəsi azca çəkilən pəncərəyə zillənmiş gözlərim asta-asta bağlanırdı. Hələ bərkiməyən palid yarpaqları dərə üzünü əsən tanış küləkdə pəncərəyə doğru əyilir, yenidən qeyb olurdu.

BİR KƏNDİN MANIFESTİ

Vallah, bu əhvalat nə vaxt olub, heç özüm də bilmirəm. İndi oturub bunun zaman təfərrüatına varası olsaq, əhvalat uzandıqca uzanacaq. Odur ki, birbaşa mətləbə xıtab eləməkdən yanayam.

Bu söhbət adını bilmədiyiniz və buna heç də gərək olmayan balaca bir kənddə baş verib.

Olur e, iraq olsun, ölüm ölümü əvəz eləyir; filankəsin meyidi soyumamış bəhmənkəsin xəbəri gəlir, filankəsin azanı verilib qurtarmamış, başqasının qara xəbəri yayılır. Hə, bax belə şeylərə biz tərəflərdə "Kəndə Əzrayıl gəlib" deyirdilər. Hətta o Əzrayılın kənddən biryolluq çıxıb getməsi üçün qurban deyənlər, fitrə çıxardanlar da olurdu.

Amma əhvalatımızın vaqe olduğu kənddə işlər tam tərsinə gedirdi. İndi deyəcəksiniz ki, təki ölüm olmasın, təki canımız salamat olsun, bunun qəribə tərəfi nədir?

Kənd mollası Xudayar da əvvəl-əvvəl belə düşünürdü – hamı kimi. Amma iş o yerə çatdı ki, Xudayar əmi düz doqquz ay doqquz gün doqquz saat idi ki, "Molla əmi, filankəs də Allahın dərgahına təşrif etdi" cümləsinə həsrət qalmışdı. Sözün düzü, kişi əvvəllər bunu dərd eləmirdi, daha doğrusu, dilinə gətirməyə utanırdı. Ki məgər kimə demək olar ki, sən Allah, bu kənddə niyə ölen yoxdur? Heç rəvadırı ki, kiməsə deyəsən, ay mən deyən, niyə yixılıb ölmürsən? Adama deyərlər, a kişi, yetmiş beş yaşın var, belə ölmək arzulayırsan, get gir qəbrə də. Day camaatın öldü-qaldısı ilə nə işin?

Nihat PİR

İş o həddə çatmışdı ki, Xudayar, az qala, mollalığı da yadırğamışdı. Çıxış yolu kimi hər gün bir qəbrin başında yasin oxumağa başlayan molla beləcə bu doqquz ayda qəbiristanı düz üç dəfə o baş-bu baş gedib-gəldi. Axırda çar-naçar keçən ayın ortalarında qonşu kəndin mollasına da ağız açdı ki, sən Allah, arabir məni də gör. Biz tərəflərdə əməlli-başlı "kasıbılıq"dır. O kənddə də ki rəqabət, maşallah olsun, güclü idi. Qonşu mollaya nə lüzum? Kəsəsi, molla Xudayarın sözü elə dediyi kimi də havada qalmışdı. Dönüb-dolanıb yenə də bərk yapışmışdı öz kəndindən.

Molla Xudayarın narahatlığı üzərinə yavaş-yavaş kənd içində də piçapiçlar başladı ki, o da kənd ağısaqqallarını bir araya toplamağa fürsət tapdı:

– Camaat! Əvvəla, Allah-Taala özü cəmi müsəlmanları hifz eləsin, biz də onun içində, – deyə sözə başlayan molla bu çıxışı, yalan olmasın, bəlkə, beş aydır ki, məşq edirdi. – Amma məlumunuz üzərinə, kəndimiz elə bir bəlamı deyim, xeyrimi deyim, vallah, heç

özüm də bilmirəm, bildiyim odur ki, bu işdə nəsə var. Ölüm bizdən üz döndəribdir. Allah öz dərgahının qapısını biryolluq bizim kənd üçün qapayıb.

– Şeytan işidir, molla əmi! – Kəndin gətir-götür işlərinin qabaqda gedəni Murtuz idi.
– Vallah, çörəyimizin duzu da gedib. Mən həftəyə üç-dörd qəbir qazan adam idim, anamın canıycun. İndi hardadır e o günlər?! Ayaqyolu qazmaqla, çəpər tutmaqla bir çətən külfət saxlamaq olar?

Murtuzun bu sözündən sonra yerbəyerdən “Lənətlənmişik!”, “Qurban demək lazımdır!”, “Mən üç dənə qoç qurban deyirəm!” kimi qəribə-qəribə fikirlər məclisi başına götürdü. Xudayar camaatı birtəhər sakitləşdirib düz beş aydır ki, üzərində işlədiyi çıxışına davam elədi.

– Hammınızı başa düşürəm, nigaranlığınıza da anniyıram. Amma mənim qammadığım bir şey var ki, məgər bu doqquz ayda heç birinizin orası-burası da ağrımıyıb?
– Mollanın bu sözündən sonra adamlar qəribə təhər-tövürlə bir-birlərinə baxır, ağrıyb-ağrımadıqlarını soruşturdu.

– Bax elə götürək Kazım kişini. – Xudayar irəli şığıdı, Kazımın qolundan yapışib onu irəli çəkdi. – Ay Kazım, bir yerin ağrıyb-eləmir ki?

– Yox, ay kişi, vallah, tırp kimiyəm, – deyən Kazım qaqqanaq çəkib elə güldü ki, protez dişləri yerindən oynadı. Amma heç kəsin gülmədiyini göründəcə özünü yiğişdirib keçdi adamların arasına.

– Şeytan əməlidir, vallah, Murtuz demiş, Kişi bizdən üz döndərib, – kənd müəllimi Balayar portfelini sinəsinə sıxıb sözə başladı.
– Nə günah eləmişik, nə qələt yemişik, bilmirəm, amma kəndimiz misilsiz bir bəlaya düçər olub. – Balayar müəllim bir az ara verib davam elədi:

– Təklif edirəm ki, molla əmi, kəndin dörd bir yanında o Kişiyə qurbanlar kəsək, əfvinə siğınaq, bizi bağışlaması üçün dualar edək. Yalvaraq, yapışaq... Biz qulların əlindən başqa nə gəlir ki?..

– Halal olsun!..

– Sağ ol, məllim!

– Var ol!

Yerbəyerdən Balayar müəllimin təklifinə dəstəknidaları gəldi.

– Vallah, bir dənə öküzüm var, onu elə bəsləyirəm, elə bəsləyirəm, and içirəm ki, kim ki birinci başın yerə qoydu ha, bax onun ehsanına peşkəş edəcəm, öz canımçün. – Qəssab Camalın bu sözündən sonra yenə də yerbəyerdən təkliflər, iradlar bir-birinə qarışdı, molla Xudayar təzədən səs-küyü sakitləşdirib düz beş aydır ki, hazırladığı çıxışına davam elədi:

– Balayar məllimin təklifi yaxşı təklifdir, mən razı. Elə günü sabahdan hər dəngədə bir dənə qoç kəsək, Allah yolunda kasık-kusuba paylayaqq. Hər namazda hammız bir ağızdan Allah-Taalaaya bizi bağışlaması üçün dualar edək.

– Eləyək!

– Bəli, bəli!

– Sağ ol, ay Xudayar!

– Allah səni üsdümüzdən əysiy eləməsin!

– Ay Allah, keş günahımızdan...

Yenə də yerbəyerdən dualar, təkliflər yüksəldi, Xudayar boğazını arıtlayıb növbəti dəfə adamları sakitləşdirdi və düz beş aydır ki, hazırladığı çıxışına davam elədi:

– Mənim də bir təklifim var, camaat. – Adamların səsi, tamamilə, kəsildi. Yetmiş beş yaşlı mullanın, sözsüz ki, bu çıxılmaz və misli görülməmiş vəziyyətdə təklifi hamiya maraqlı idi. – Təklif edirəm ki, Seyran kişinin evinin yuxarı başında, bələdiyyə binasına tərəf o açıqlıqda – Əli ilə həmin tərəfi göstərərək davam etdi, – iri bir yas çadırı quraq.
– Adamların sükütu hələ də davam etməkdə idi. – Məncə, bununla, Əzrayılın yadına sala bilərik ki, arabir, bizim kəndə də baş çəksin...

Molla Xudayar fikrini tamamlayıb bir az duruxdu, ardından, “Hə, Qasım kişi, nə deyirsən?” deyib kəndin başqa ağsaqqallarının da ağzını aradı. Qasım kişi ora-bura baxıb boynunu elə bükdü ki, sanki bu sualtı qaldırmağa gücü çatmadı. Eləcə əyilib qaldı bir kənarda.

Heç kəsin danışmağa cürət eləmədiyi bir məqamda adamların arasından titrək bir səs hamının beynini girinc edən həmin o sualtı verib dərhal da susdu:

– Çadır nəmənə, ay Xudayar?

Bu sualdan ürəklənən adamlar təzədən qaynaşmağa, fikir içindən fikir çıxarmağa başladı.

– Diri-diri basdırıqmı cahamaatı?

– Heç elə şey olar?..

– Xudavəndi-aləm, özün bizi qurtar...

Xudayar təsəkəsini çıxarıb o üz-bu üzünə baxdı, təzədən başına keçirib boğazını artıladı:

– Özüdür ki, var, camaat! O çadırda dirilərimizə yas verəcəyik, üç, yeddi, qırx keçirəcəyik, ehsani, canamazı da üstündə...

– Molla sözünü bitirər-bitirməz yenə də yerbəyerdən etiraz səsləri yüksəldi.

– Xudayar kişi, indi deyirsən ki, məni diri-diri basdırıb halvamı yemək istəyirsən?

– Kəndin feldşeri Cəbrayıl yarızarafat, yarıciddi soruşdu.

– Yox, ay kişi! Səni niyə basdırırıq? Səni oturdacam məclisin düz başında, öz halvanı da özün yeyəcəksən, day nə istəyirsən ki?

Feldşer Cəbrayıl bir o yana baxdı, bir bu yana, axırdı çar-naçar “Nə deyim, vallah?” deyib geri çekildi. Cəbrayılin cavabdan qane olmadığını görən molla səsini bir az da qaldırdı:

– Bapbalaca bir kəndik, hamının dolanışığına da bələdik. Hüzürümüzü diriykən vermək ən yaxşı çıxış yoludu. Beləcə Əzrayılın da yadına düşər ki, biz tərəflərə də səfər eləsin. Üstəlik, bu camaat dolanmalıdır, ya yox?

– Bəli, bəli!

– Kişi düz deyir!..

– Sağ ol, ay Xudayar!..

Adamların dəstək sədalarını eşidən molla daha da ürəkləndi.

– Bayaq özünüz Murtuzun dediklərini eşitdiz. Həftəyə üç-dörd qəbir qazib çörəkpulu edən Murtuz indi bəs nəynən dolanmalıdır?

– Allah balanı saxlasın, Xudayar kişi! –

Murtuz adamları yarib irəli çıxdı. – Sənin başına dönərəm, de, qadası, de, ağrin alım, de!

– Yaxud bu Namiq yazıq. Kənddə ayda, ildə bir dəfə toy olar ki, onu da aparıb mərkəzdəki sarayda edirik. Bəs bu kişi çadırını kimin qapısında qursun?

Lap elə götürək mənim özümü. Bu doqquz ayda ölülərinizdən xəbəriniz olubmu heç? O qəbiristanlığı düz üç dəfə o baş-bu baş yasin oxuya-oxuya gedib-gəlmisəm. Biriniz üç manatınızdan keçibsizmi?

– Allah balanı saxlasın!

– Sağ ol səni, Xudayar!

– Var ol!

– Kişi düz deyir! Gələ bu beş manatı da qoy cibinə, – Camal irəli çıxıb molların əlini sıxı, – axşam da arvad yuxuma girib, sən Allah, ona bir yasin oxuginən!

– Camaat, mən razı! Elə günü sabah çadırı quraq, hə, nə deyirsiz? – Balayar müəllimin də razılıq verməsi ilə işin böyük qismi həll olundu.

Bir neçə dəqiqli davam edən sükutdan sonra adamların arasında təzədən piçapiçlar başladı və ardınca bu təklifə görə molla Xudayara dualar yağış kimi yağmağa başladı...

Bir həftəyə yaxın idi ki, kəndin bələdiyyə binasının yaxınlığında iri və təmtəraqlı çadır qurulmuşdu. Kəndin xeyir-şər çadırlarına düz on il idi, Namiq baxırdı. O yazıq da düz doqquz aydır ki, demək olar, itirilib-axtarılmırırdı. Yazıq heç səsini də çıxara bilmirdi. Amma məlum söhbətdən sonra çadırı elə sevincək, elə xürrəm qurdu ki, gəl görəsən. “Allahımıza and olsun, elə bilirəm ki, öz toyumdur, təki bu bəla bizdən əksilsin” deyən Namiq, üstəlik, bu doqquz ay ərzində heç də bikar qalmayıbmış, sən demə. Çadırın pərdələrini dəyişmiş, içində yay üçün sərinlədici sistem, qış üçünsə qızdırıcı qurub-qoşmuş, qab-qacaq dəstini də ən yaxşı şəkildə yeniləmişdi. Amma kənd arvadları eşidəndə ki aqsaaqqalar “Əzrayılı kəndə dəvət edir”, onlar da Əzrayılı hörmət-

izzətlə qarşılamaq üçün evdəki ən bahalı qab-qacaqlarını gətirib düzmişdülər masaya.

Camal da neçə gün idi ki, söz verdiyi ökü-zü gətirib çadırın yanına bağlamışdı. Camaat da bir ucdn yoncadan, yemdən daşıyırıldı. Öküz indi rahat yüz iyirmi kilo olardı, amma nə fayda?! Nə Əzrayıl gəlirdi, nə də ki ölen tapılırdı...

Bugünkü yas mərasimi Kazım kişinin idi. Kazım məclisin baş tərəfində molla Xudayarın yanında oturub gəlib-gedənləri salamlayıb, "Allah rəhmət eləsin" deyənləri şəxsən özü yola salır və bundan məmnuн görünürdü.

- Allah sənə qəni-qəni rəhmət eləsin, ay Kazım!

- Sağ ol, ay Camal, səninçün olsun.

- Allah qoysa, Allah qoysa...

- Allah özü bizi bağışlasın.

- Amin!

Molla Xudayar o biri dünyadaki haqq-ədalət məclisindən, Allahın savab-günah tərəzisindən, cənnət-cəhənnəm məsələsin-dən dəm vururdu ki, bu vaxt çadırın çölündə bir hay qopdu ki, gəl görəsən. Adamlar hövlnak özlərini bayira atdlar.

Budur, kəndin o biri başından balaca bir qaraltı və tozanaq görünür, qaraltı yavaş-yavaş yaxınlaşdırıqca bunun bir at və üzərində bir nəfər uşaq olduğu sezilirdi. Uşaq "Əzrayıl əmi gəldi, Əzrayıl əmi gəldi" deyə-deyə çadırə tərəf çapırkı. O, çadırın yanına varana qədər dua duanı əvəz elədi, şükürlərin sədası ərşə çıxdı.

- Nolub, a bala, nə hay-həşir salmışan? Nə Əzrayılı?

Uşaq çatar-çatmaz atdan düşüb ağızını çadırın girişindəki su çəlləyinə dirədi. İçib yanğısını söndürəndən sonra dedi:

- Molla əmi, "Alaqapı"da ("Alaqapı" kəndin giriş qapısı idi) at arabası qəzaya düşüb. Kəndin baytarı Həsənağa kişi bir dənə iri camış vurub, özü də, arabası da yumalanıb düşüb çaya. Seyid Rza kişi tez məni bura göndərdi ki, sizi müştuluqlayım.

Eheyy! Əzrayıl əmi gəlir eeey, Əzrayıl!!! - Uşaq təzədən ata minib çığra-çığra kəndin içərilərinə doğru çapmağa başladı.

Bir anda çadırın ətrafında vurhavur başladı. Adamlar "Şükür, ay Allah" deyib mollanın əlini-ətəyini öpə-öpə Həsənağanın yas məclisinin hazırlığına başladılar. Molla Xudayarın göstərişi ilə çadırda Kazımın şəklini çıxarıb yerinə Həsənağanın şəklini yapışdırılar. Qəssab Camal bir hərəkətlə yüz iyirmi kiloluq dananın boynunu burub yıldız yerə, "Allah sənə rəhmət eləsin, ay Həsənağa, kişinin sözü bir olar" deyib dananın başını kəsdi. Qəbirqazan Murtuz Həsənağanın boy-nunu-buxununu öyrənib götürüldü qəbiris-tanlığı.

- Murtuz, rəhmətlik Salman kişinin yanında qazginən, əmisidir. - Xudayar təsəkəsini çıxarıb dərin bir ah çəkdi.

Doqquz aylıq ölüm xəbərinə həsrət qalan kənd camaatı bircə saatın içində yas məclisinə hazırlıqları tamamilə yekunlaşdırıldı. Xudayarın göstərişi ilə hamı bir nəfər kimi çadırı yığılib Seyid Rzadan gələcək xəbəri gözləməyə başladı. Bu vaxt çadırın nimdaş, yamaqlı xalçadan hazırlanmış qapısı açıldı, Kazım kişi əlində tūfəng içəri daxil oldu. Bayaqkı haray-həşir ölü sükutla əvəzləndi. Kazım tūfəngi sinəsinə basıb məclisin yuxarı başına doğru addımladı.

- Ədə, Xudayar, dirimə hörmət qoyma-mağın bəs deyil, üstəlik, mənim yas məclisimi də urvatdan salırsan?

Molla Xudayar əlləri əsə-əsə stəkanı yerə qoyub ayağa qalxdı.

- Yox, ay...

- Kəs, ə! - Kazım tūfəngin nişangahını tarazlayıb düz Xudayarın sinəsinə tuşladı.

- Sənə sual verirəm: bu gün kimin yasiydi?

- Sənin, Kazım, sənin... - Xudayar arxa-axaya gedərək çadırın dirəklərinə söykənib dayandı.

- Bəs başının üstündəki o yerdə Həsənağanın şəkli nə gəzir, ə? - Kazım çənəsini az-maz yuxarı qaldırıb şəklə işaretə elədi.

– Ay Kazım, özün bilirsən ki, bunu Əzrayılı oyuna gətirmək üçün...

– Kəs, ə, dedim sənə! Bəyəm Həsənağa mənnən artıq kişidi?

Molla Xudayar nə cavab verəcəyini bilməyib əllərini yana açdı. Arabir titrəyə-titrəyə “Ay Kazım, ay Kazım” deməkdən başqa əlindən-dilindən bir şey gəlmirdi. Məclis iştirakçıları da, sadəcə, olanlara tamaşa eləməklə kifayətlənirdilər. Hami hadisənin şokunu yaşayırırdı.

– Bir halda ki deyəcək sözün yoxdu, onda nolar, mənə də Kazım deyərlər! – Kazım tüfəngi bir dəfə də möhkəmcə sinəsinə sıxıb başını yellədi:

– Xudayar, mən belə hörmətsizliyin altına çıxmamram, dədəmin qəbri, – deyib tətiyi çəkirdi ki, Seyid Rza çadırı daxil oldu.

– Camaat, Həsənağa sağdı!

Bu sözü eşidən molla elə bil təzədən doğuldu. Tez masanın bu biri tərəfinə atlanıb Kazımı qolundan yaxaladı. Bunu görən məclis iştirakçıları da Kazımı sakitləşdirməyə başladılar, əlinə-ayağına düşdülər.

– A kişi, sən Allah, qanqaraçılıq salmayaq.

– Bu dana da sənin qismətinmiş, canım-çün, halal xoşun! – Camal şirin dilini işə saldı.

– Yas davası eləmirsən, ay Kazım?! Di buyur, bu da yasin, ha-ha-ha!..

Cəmi yarım saat sonra hər şey qaldığı yerdən davam edirdi. Kazım kişi məclisin baş tərəfində oturub başının üstündəki şəklə baxa-baxa adamları salamlayıb, “Allah rəhmət eləsin”ləri şəxsən özü qəbul edir və bundan misli görülməmiş məmnunluq duyurdu...

PAB RAPSODİYASI

*Həmişə xoşbəxt olsan, xəyalını quracağın
heç nə qalmaz.*
Dostoyevski

Boz-bulaniq Bakının boz-bulaniq payız axşamçağlarının birində yenə özümü yadaşımın ən təmiz, ən dəqiq ünvanında tapıram: “Old room”da. Bu günə qədər məni buraya bağlayan səbəbin nə olması haqqında düşünməmişəm. Bəzən buna ehtiyac da duymuram. Çünkü dünyada elə şeylər var ki, onların səbəbsiz gözəl olduğuna inanıram.

Adətən, buralarda tək oluram. Ümumiyyətlə, tək içməyi sevirəm. Tək içəndə özümü xoşbəxt hiss edirəm. Bəlkə də, sərf buna görə dünyanın ən bəxtəvər adamıyam. Ya da yox, ən bəxtəvəri odur. Hə, o. Hər şeyə rəğmən, bu qədər sevilir deyə. Sizin hələlik “o”nun kimliyi haqqında məlumatınız yoxdur. Cəmi on beş gün əvvələ qədər mən də belə idim. Amma o gün başqa idi.

O gün mən ilk dəfə gecə günəşi gördüm. O gün mən ilk dəfə gecə günəşin şəfəqlərini hiss etdim, ona toxundum.

O biri klubda rastlaşmışdıq, bununla üzbüüz olan, adını unutmuşam. Adında qırmızı ilə bağlı nə isə vardi. O da qırmızı geyinmişdi, qıqpırmızı. Həmin o günəşli gecənin sonuna yaxın özü yazmışdı, məni tanıdigina şad olduğunu demişdi. Bu etirafa qədər olan hər şeyi sadəcə o gecəlik yaşadığımı düşündürdüm. Amma yox... O gecə ilk dəfə idi ki, yanıldığım üçün xoşbəxt olurdum.

Bu gün əvvəlki günlərdən fərqlidir. Çünkü tək içə bilməyəcəyəm. Masadaki dostlarımızın sayı getdikcə çoxalır. Amma bütün bunlar məni narahat eləmir, içimdə təəssüfdən əsər-əlamət yoxdur. İki, üç, dörd... Bokalların sayını getdikcə unuduruq, söhbətimizin məzmununu da. Rabitəsiz dia-loqların ardınca içkinin növü də dəyişir: viski, tekila, rom... Qalanını xatırlamıram.

Ağız deyəni qulaq eşitmir. Bezdirici söhbətlərdən qurtulmağın ən gözəl yolu özünü canlı musiqinin axarına buraxmaqdır. Musiqinin ecazi artdıqca masamızda yeni istedadlar peyda olur: "Hoşça kal, olacaklar sensiz olsun!" Amma mən heç nəyi onsuz düşünə bilmirəm. Bu qədər adam, bu qədər dost, bu qədər səs-küyə rəğmən, yenə də nə isə çatmir. O!

Qəribədir, bəlkə, onu bir daha heç vaxt görməyəcəyəm. Bəlkə, bir də heç vaxt rastlaşmayacaqıq. Amma mənim üçün heç nəyin fərqi yoxdur. Onu hər şeyə rəğmən sevirəm, hər şeyə rəğmən!

Qulaq batıran musiqi, adamların nəşə dolu səsi, fərqli masalardan fərqli tamda havaya uçurulan tüstü-duman və pabin solğun işıqları arasında onu axtarıram. Məndən olsa, masadan qalxıb bir-bir adamları silkləyərəm, sorğu-sual edərəm. Bəlkə, kimsə ünvanını bildi. Bəlkə, kimsə onu tanıdı. Bəlkə, kimsə onu tapmağıma kömək oldu.

Və budur, bir anda bütün masalar susur, musiqi dayanır, ortalıqda o yan-bu yana qaçısan ofisiantlar donub qalır. Hə, bu odur, mən yanılmıram, mənim günəşim bu gecə yenidən doğuldular. Aşağıda, birinci mərtəbədə musiqiçilərin önündən keçib yan masaların birində əyləşir. Bəlkə də, bu, bir xəyaldır, onun xəyalı. Yeddi bokal, üstəgəl rom, zarafat gəlməsin.

Artıq masadakıların nə dediyi, nə oxuduğu haqqında heç bir fikrim yoxdur. Başım bədənimə ağır gəlir. Birtəhər ayağa qalxıram, bu onların diqqətini belə çəkmir. Hərə öz kefindədir. Pilləkənin sürahisindən tuta-tuta aşağı düşürəm. Gözüm ancaq onu gəzir, onu axtarır. Budur. Qarşımıdadır. Siqaret damağında alını ovuştura-ovuştura mahnını piçildayır: "Beni vurup, yerde bırakma!" Məni görmür, görməsi də mümkün deyil. Mənə elə gəlir ki, o, indiyə kimi, ümumiyyətlə, məni görməyib və görməyəcək də. Bəs o günəşli gecədə etdiyi etiraf? Məhz bu etirafın təntənəsi ilə birdən özümdə bütün klubu ciyinlərimə alıb uçuracaq dərəcədə güclü hiss edirəm. Amma

eyni vaxtda həm də çox cılız göründüyüümün fərqindəyəm. Mən onun üçün kiməm? Bilmirəm.

Ayaqlarım tutulub. İstəmirəm ki, dəvətsiz yanında əyləşim. Bəlkə, kimsə gözləyir? Lənət şeytana, bəs mən kimi gözləyirəm? Bu, bir fürsətdir, bunu dəyərləndirməliyəm. Cəmi yeddi addım, bəlkə də, daha az. Onun oturduğu masaya qədər tutunacaq heç nə yoxdur, bu da bir yandan qorxudur. Amma yox, indi qorxu istədiyim ən sonuncu şeydir, bunu etməliyəm!

Bir, iki, üç, dörd, beş və... Düz qarşısındayam. Ağır-ağır başını qaldırıb gülümsəyir, az-maz təəccübləndiyini də deyə bilərəm. Qalxır. Əl uzadır. Yenə gülümsəyir. Barmaqlarım ovcunun içində qırılır, yanmış kirbit kimi, az qala, ovxalanıb töküllə. Mən bu saniyə yalnız bir şeyə əminəm: onu hər şeyə rəğmən, sevirəm. Hər şeyə.

– Əyləş, – deyir. Hələ də gülümsəyir. Qırımızı köynəyini geyinib. Gobəyi açıq olanı. Salvarda, ya yubkada olduğunu görə bilmirəm, başım-beynim dumanlıdır.

– Gələndə səni gördüm, – deyir, – dedim, dostlarınlaşan, səni narahat eləməyim, – özümü cılız hiss elədiyim üçün utanıram və bu utanc hissini dünyadaki heç bir xoşbəxtliyə dəyişə bilməyəcəyimə əminəm. Göz qapaqlarını ağır-ağır endirib-qaldırır. Bu ağır hərəkətlərdən istifadə edib onu təpədən-dirnağa sözürəm. Köynəyi keçən dəfəkindən bir az solub sanki. Yəqin, yuyulub, rəngi gedib. Ya da mənə elə gəlir.

– Niyə danışmirsən? – birdən üzündəki gülüş yoxa çıxır, əvəzində ciddi görkəm alır, – həmişə beləsən sən?

– Necə? – axır ki, mən də dillənirəm. Öz sualı özümü diksindirir.

– Elə belə... Sakit, utanıq... Hə? – gülüşü yenidən qayıdır. Mən onu hər şeyə rəğmən, sevirəm. Hər şeyə rəğmən.

Dialoqun davamının gəlmədiyini görüb o da susmağı seçilir. Barmaqlarının arasında közərən siqareti bitirmədən onu külqabıya basır, növbətisini yandırır. Ovuclarını çənə-

sində birləşdirib gözlərimə baxır. Uzun-uzadı baxır, baxır və gülümsünür.

– Nə içək? – yenə sükutu o pozur.

Heç nə haqqında düşünə bilmirəm, suallarına cavab vermək üçün nə qədər can atsam da, alınmır. Susuram. Yalnız onu düşünürəm. Cəmi bir addımlığında oturmuş və gözləri ilə gözlərimi sorğu-sual edən onu.

– Yaxşı, – deyir, siqareti külqabıya basıb ofisianta işarə edir, – bizə iki tekila. Sonra yenə eynisini, birdən piyan olaram, – əlini əlinə vurub arxaya yaslanır və dərindən ah çəkir.

– Sənlə belə saatlarla otura bilərəm, – bu o günəşli gecənin ardınca gələn etirafdan sonra mənə dediyi ən xoş sözdür. Ya da yox... – o qədər doğma gəlirsən ki mənə...

– Sən də... – kaş hissələrimi daha cəsarətli ifadə edə biləydim. Kaş!

Ofisiant yaxınlaşır, badələr masada yerini rahatlamadan havada toqquşdururuq. “Sənə” – deyir. “Hər şeyə rəğmən, səni sevməyimə” – deyirəm, amma çox astadan.

– Sən harada qalırsan? – bu sual baş-beynimə dəng edən musiqidən də yüksək tonda qulaqlarımızda bir neçə dəfə cingildəyir. Verəcəyim cavabı ürəyimdə dəfələrlə təkrarlayıram.

– Burda, – əlimlə musiqiçilər oturan kün-cə tərəf işarə edirəm, – bu yaxılarda, – bir az da izahata ehtiyac duyuram, – bura yaxındır.

Yenə gülümsünür, həyəcanımı heç cür gizlədə bilmirəm, özümü çox pis yandırdığımı hiss edirəm. Bəlkə də, məqsədi tamam başqa imiş.

Ofisiant daha iki tekila ilə yaxınlaşır, yenə də havada toqquşdurma və “Sənə”! Qəfil hərəkətlə masadan qalxır, “Gəlirəm” deyib tualetə sarı gedir. İki addım atıb ucadan:

– İki tekila daha!

– Yaxşı, – deyib pabin rəngbərəng işıqlarında özünü bütün çılpaklılığı ilə göstərən ağappaq ayaqlarına dikilirəm. Yubka geyinibmiş.

...Masaya qayıdır. Hərəkətlərindən hiss edirəm ki, artıq sərxoşdur.

– Sən çox yaxşı adamsan... – daha bir siqaret alışdırıb onu külqabının yarığına keçirir.

– Olar yanında oturum? – bu sual ağızından necə çıxır, bilmirəm, amma onun baxışlarında elə havadaca əriyib yox olur. Gülümsünür. Heç nə demir. Uğursuz təkliminin peşmanlığını yaşayırdım ki, ayağa qalxıb yanına gəlir. Masanı bir az geriyə itələyib dizimin üstündə oturur. Əlini boy-numa dolayıb başını başıma söykəyir. Büttün bədənimin titrədiyini, həyəcandan qarınma sancların dolduğunu hiss edirəm. Özümü saxlamaqda çətinlik çəkirəm, bir anlıq onu qucağıma alıb klubdan çıxdığımı, taksilərdən birlərə mindiyimizi, onu evimə qədər apardığımı, binanın pilləkənlərini o qucağımda ikən ildirim sürətilə qalxdığımı düşünürəm. Yüksək musiqi səsi məni ayıldır: “Uyandım birdən seninle...”

Qarşı-qarşıya oturmuşuq. Gülümsünür. “İçək” deyib yenə ofisianta işarə edir.

– Bizə iki pivə, – ofisiant “Baş üstə” deyir, – bir də limon.

– Neçə yaşın var? – ondan, ən azı, 5-6 yaş balaca olduğumu öyrənirəm.

– Yaşın nə fərqi var? – lənətə gələsən, bu nə cavabdır axı?! Özüm öz cavabımı gülürəm. O da şaqqanaq çəkib gülür. Ardınca “Məncə də” deyib, siqareti külqabıya basıb söndürür.

– Sən çəkmirsən, hə?

– Yox.

Susur. Boynunu büküb düz gözlərimə zillənir. Bu vaxt bizim masadakılardan biri pilləkənləri düşüb bizə sarı gəlir. Daha doğrusu, o, tualetə gedir, sadəcə, yolüstü buradan da keçməlidir. Yanımızdan keçəndə ayaq saxlayıb qoluma toxunur:

– Müəllim, yaxşısan? – gülümsünüb göz vurur və yoluna davam edir.

Başını aşağı salıb saçlarını qarışdırır. Hiss edirəm ki, kefi pozulub, amma mümkün qədər hiss elətdirmək istəmir.

– Dostun heç məndən danışmayıb sənə?
– İlahi, yox... Yox! Bircə bu yox!

Cavab verə bilmirəm. Məyus-məyus göz-lərinin qaranlığında itirəm.

– Əvvəllər aramız yaxşı olub, – pivəni başına çekir, qurtultusu musiqi səsini yarıb qulaqlarımızda əks-səda verir. Mənə elə gə-lir ki, bu anda pivənin yerində bir bokal zəhər belə olsaydı, onu da eyni rahatlıq və acgözlükə içərdi. Boş bardağı masaya çırpıb əlavə edir:

– Çox yaxın olmuşuq, – ağız-burnunu bü-züşdürüb köks ötürür, – çox!

Susuruq. Mahnının səsi təzədən pabı başına götürür: “Beni vurup yerde bırakma!..”

İçki içkiyə qarışib, yenə də ağız deyəni qulaq eşitmir. Musiqi səsi də bir yandan: “Gitmeseydin, dinlerdin!”. Oturub dostumun gözlərinə zillənirəm. Onu hər şeyə rəğmən, sevdiyimi düşünürəm. Hər şeyə rəğmən...

Qulu Ağsəs

"YUXARIDAYAM, DÜŞÜRƏM İNDİ..."

Altı-yeddi ilin söhbətidi, qasınmayan günlərindən biriydi, hə, lap dəqiq...

Əlisəmid Kür olsa, yazıya belə başlayardı: içmədiyim gün idi,

Aydın Can:

dalaşmadığım...

İyulin elə istisidi ki, deyirsən, bu saat yayın oxu yanacaq. Birinci Qarabağ mühabibəsi veterani kitab təqdimatına çağırıb, müəllifi görməsəm də, əminəm:

bizim kənddən nəsə yazıb,

ya orda döyüşüb,

ya yaralanıb,

ya da elə-belə adını çəkib.

Səhər işə gələndə maşını kölgədə saxlamışam, oğlana da bərk-bərk tapşırımişam gün çıxanda yerini dəyişsin, elə bil "Hunday"-in burnundan qan açılasıdı gündə...

Günorta aşağı düşəndə nə görsəm, yaxşıdı: arabam günün altında, açar üstündə, "parkovşık" də ilim-ilim itib.

Əlimi gözümün üstünə qoyub Nərimanovun heykəlinə sarı sürdüm, hündür binanın qabağında saxlayıb ətrafi gözdən keçirdim. Saat ikinin yarısıdı. Küçədəsə heç yarımd adam da yoxdu ki, soruşum Müşfiq kitabxanası hardadı. Maşından düşüb aşağıyuşarı təpik döysəm də, bir bəni-Adəmə rast gəlmədim. Günün altında bişən Nərimanova yazığım gəldi, fikirləşdim, imkan tapsam, onu da tədbirə aparacam.

Nəriman Nərimanov – öldürülüb, Mikayıl Müşfiq – o da... Müşfiqin qəbri də yoxdu... onu dənizə atıblar...

Xəzərə nifrətlə baxdım. Utanıb üzünü çevirdi...

Gün təpəmi deşir artıq, Müşfiqin kitabxanası, deyilənə görə, buralardadı. Bircə tapsam!

Dənizdən meh əsdi qəfil. Elə bildim, Müşfiqin ruhudu.

Başımı qaldırıb çığirdim:

– Hardasan, ay Müşfiq?!

Səsim küçəni başına götürdü...

– Yuxarıdayam, Qulu Ağsəs!

Tez özümü maşına təpdim, qazsız su, üstündən də saqqız, özümə gəldim. Gün vurub məni. Keçdi...

Düşüb bir də bağırdım:

– Ay Müşfiqq!..

– Yuxarıdayam, düşürəm indi...

Səsə sarı boylandım...

Gün-zad vurmayıbmış məni:

Müşfiqli!

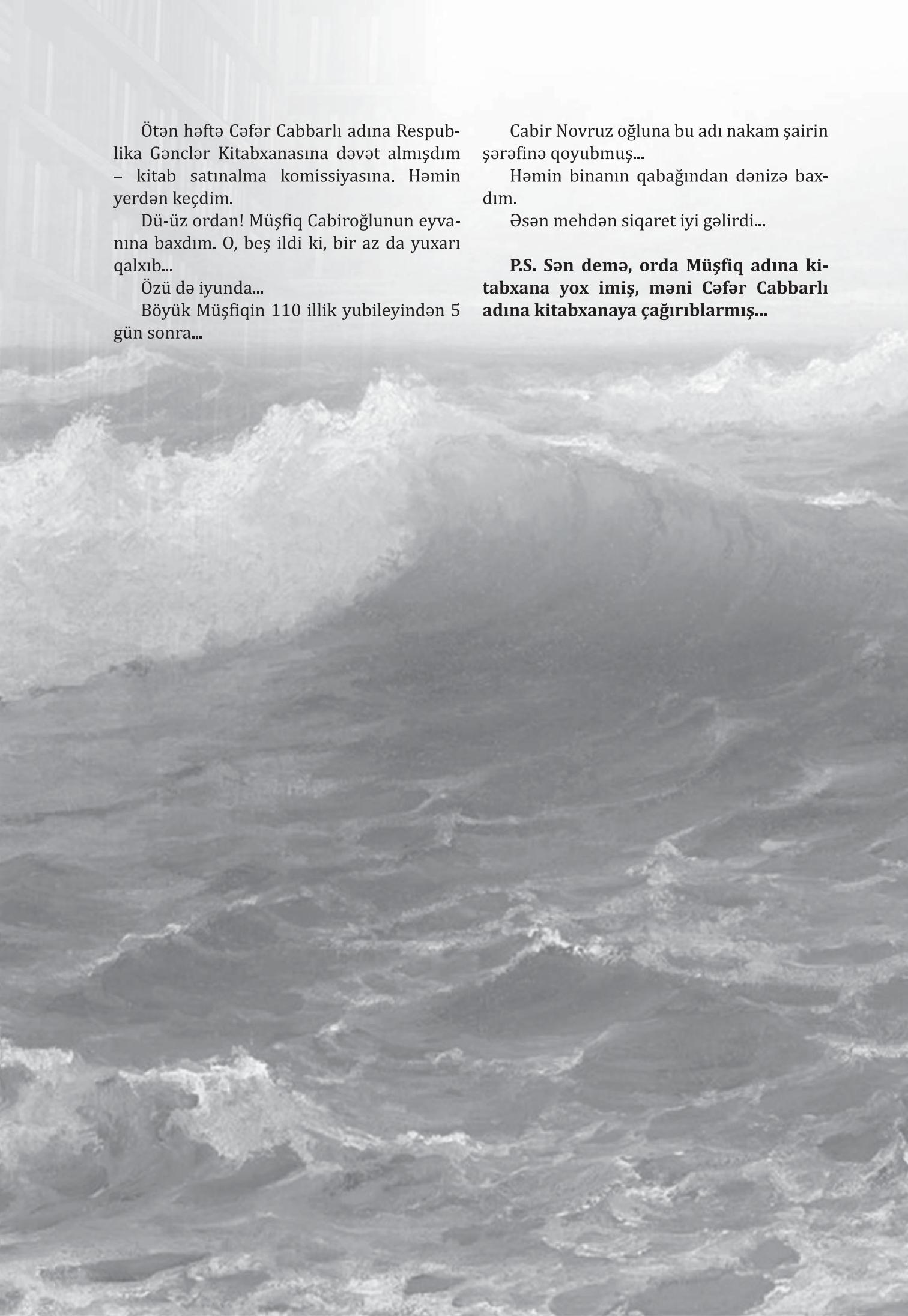
Evvanda siqaret çəkir!

Maykada!

Müşfiq Cabiroğlu.

Blokdağı lövhə indi gözümə sataşdı: Burda Xalq şairi Cabir Novruz yaşamışdır...

– Mən... o biri Müşfiqi axtarıram. Sən düşmə, özüm taparam...

Ötən həftə Cəfər Cabbarlı adına Respublikə Gənclər Kitabxanasına dəvət almışdım – kitab satınalma komissiyasına. Həmin yerdən keçdim.

Dü-üz ordan! Müşfiq Cabiroğlunun eyvanına baxdım. O, beş ildi ki, bir az da yuxarı qalxıb...

Özü də iyunda...

Böyük Müşfiqin 110 illik yubileyindən 5 gün sonra...

Cabir Novruz oğluna bu adı nakam şairin şərəfinə qoyubmuş...

Həmin binanın qabağından dənizə baxdım.

Əsən mehdən siqaret iyi gəlirdi...

P.S. Sən demə, orda Müşfiq adına kitabxana yox imiş, məni Cəfər Cabbarlı adına kitabxanaya çağırıblarmış...

Rəssam: Tünzalə

"İşıqlı dünyadan necə əl çəkim?.."

Tünzalə, 05.23.

Həmid PİRİYEV

ŞANAPİPİK HAQQINDA MAHNI

Şanapipik, bir də mənim yuxuma girmə...

Məmməd Araz

Baharı bizim kəndə şanapipiklər gətirir, başqa yerlərə qaranquşlar gətirsə də. Qaranquşlar şanapipiklərdən sonra gəlib çatırlar. Sərçələr bildirki yuvalarını dağıtmayıbsa, orda, dağıdıbsa da, təzə yuva düzəldib orda məskunlaşırlar. İnişil ev qapısının düz üstündə yuva qurublar. Təzə gələndə nə qədər qovladımsa, getmədilər, daha dəymədim. Üçüncü ildi ki, qapımızın üstündə qaranquşlar yaşayır. Hər il gəlirlər, üç-dörd ay yaşayırlar, bala çıxardırlar, payızda da uçub gedirlər. Bir xasiyyətləri də var ki, heç vaxt yuvanı batırmazlar. Yuvanın altına qəzet sərməyə başlamışam. Belə baxanda sərçədən vəfalısı yoxdu. Mənimsə ən çox

şanapipiklərdən xoşum gəlir. Şanapipikləri görən kimi baharın gəldiyini bilirəm. Özləri də qəşəng quşdular. Rəngləri də qəşəngdi, uzun dimdikləri də, başlarındakı şana lələkləri də.

Bu il də şanapipiklər baharı özləriylə gətirib.

Oyanmışam, amma hələ yerimdən durmamışam. Yerim elə istidir ki, heç durmaq istəmirəm. Yaz gəlsə də, havalar hələ soyuq keçir. Pəncərədən əncirin pöhrələmiş budaqlarına, budaqların arasından görünən göy üzünə baxıram.

Anam məni səsləyir. Durmaq vaxtı. Durub geyinib bayırı çıxıram. Həyətdə əl-üzümü yuyanda küçədən atamın səsini eşidirəm. Kimisə söyür.

Alaqapının balaca gözünü açıb boylanıram. Təzəlikcə o biri məhəllədə yaşayan Xosrov bizim küçədən su çəkib. Boru üzərdə, maşınlar üstündən keçir. Gecə maşın keçəndə qaynağı qopub, küçəni su basıb. Atam da Xosrovu borunu partladan sürücüyü qatıb, sürücünü Xosrova. Məni görən kimi səsini bir az da qaldırır:

– Allah-taala buyurub ki, beləsi doğulan kimi kəs başını, biz tutub şeyini kəsirik. Necə murdar adamlar var, ala...

Başını yellədə-yellədə küçənin o başına baxır.

– Bu Saşa harda qaldı? Demişdi, səkkizdə gələcək.

Söz ağızından çıxmamış Saşa tini burulub yellənə-yellənə bizə tərəf gəlməyə başlayır.

Adı Sədrəddindi, amma bütün kənd ona Saşa deyir. Fəhlə balası fəhlədi, atası da həmişə kənddə fəhləlik edib, üç uşağı da bununla dolanır. Atasına Kinq-konq deyirlər, böyük qardaşı Pələngdi, ortancıla ləqəb tapmayıblar, elə Eliş çağırırlar. Bu da Şaşadı. Hündür, sarışın uşaqdı. Bir suyu ruslara çəkir. Biləsən, bilməyəsən, pəltəkliyi var. Çox gonbuldu, gedəndə şalvari aşağı sürüşür, köynəyi yuxarı dartılır. İl uzunu qarnı bayırdadı. Bir əliylə gah şalvarını çəkişdirir, gah köynəyini dartışdırır. Amma xeyri yoxdu. Qarnı Şaşaya tabe olmur.

– Harda qalmışan? – Saşa yanımıza çatanda atam soruşur. – Demişdin, səkkizdə gələcəksən.

– Geldim də.

Bir az da çatışmazlığı var Saşanın. Beləsinə el arasında “qoldan qüvvətli, ağıldan kəm” deyirlər. İş tapşırıdın, gərək başının üstündə dayanasan, yoxsa yarıtmayacaq.

– Gir içəri.

Atam Saşanı həyətə ötürür, özü də girib qapını bağlayır.

Bizim tərəflər şoranlıqdı. Torpağın şoru daşları yeyir. Hasarın bir tərəfdən altı ovulub getmişdi, atam hasarı söküb, təzədən çekir. Saşanı fəhlə kimi çağırıb.

Atamlı Saşa evin dalına keçirlər. Mən anamın hazırladığı termosu, qənddanı, stəkanları aparıb onların yanında qoyuram.

– Saşa, çay içirsən? – atam soruşur.

Saşa başını yellədir.

– Onda başla palçığı qatmağa.

Gedirəm toyuqlara dən verim. Sonra da danamı yemləyirəm. Alnı ağ qasqalı, qəhvəyi rəngli erkək danadı. Adı Kolyadı. Kimisə onunla tanış edəndə Nikolay deyirəm, ikimiz olanda sadəcə Kolya. On aylıqdi. Ərköyün böyütmüşəm onu. Yeyib yatmaqdan başqa bir şey bilmir. Nə versən, yeyəcək. Şalqarının yekəsidi. Özü də pintibalaqdi. Altını batırır, sonra da üstündə ağnayır. Budları, quyruğu şaqqlıdaq bağlayıb. Eşşəkdi də mənim Kolymam. Özü də gəbaşdı, buynuzu yoxdu. Anası da gəbaş idi, indi olmasın. Adətən, gəbaş inəklərin südü çox olur, amma bizimkində tərsinə oldu. Az süd verirdi, get-gedə də azaldırdı. Satdıq qonşu kənddəki qəssaba. Kolyanı da böyüdək, satacağız.

Kolyanın yemini qabağına qoyub altını təmizləməyə başlayıram. Quyruguya sifətimə vurur. Mən də ona təpik ilişdirirəm. Eybi yox, böyüyəndə yadından çıxar.

Tövlədən çıxandan sonra sıfətimi sabunlayıb yuyuram.

Gedirəm çörək alım.

Əvvəlcə nənəgilə dəyirəm.

– Nənə, necəsən?

– Şükür.

– Nəsə lazımdı, alım?

– Yox, hər şey var.

Sağollaşıb çıxıram. Gündə iki-üç dəfə gəlib nənəmi başa çıxıram. Həmişə deyir, heç nə lazım deyil. Yarım saatdan sonra evə zəng edir ki, gəl dükana get. Bu gün də bir azdan zəng edər.

Max-max kənd içində gicəllənir. Pensiya olacaq bu gün. Hər ayın yeddisi-səkkizi pensiya günüdü. Max-max səhərdən gəlir dayanır bankomatın qabağında, həmişə də cibində üç dənə pensiya kartı olur – özünün, arvadının, qardaşının. Özü çıxarda bilmir, ya dükanda işləyən oğlunu çağırır, ya da növbədəkilərdən birinə çıxartdırır. Balacaboy, yumru kişi; eniyinən uzunu bir olar. O qədər kökdü ki, boynu itib. Daldan çağırıb olsa, gərək bütün bədənini firlatsın ki, daldakını görsün. Yumru qarnından balaca bir yumru da pırtayıb – mədəsi. Qıraqdan çox pis görsənir.

Dükanın yanında çörək sexi var. Hər gün səhər burdan çörək alıram. Sexin qabağında çörək satmaq üçün şüşəli yer ayıriblar. Orda Sultan xala oturur. Hər səhər Sultan xala çörəyi torbaya qoyanan şüşədən içəri boyanıram, amma dəmir stolun üstündəki xəmir kündələrindən başqa heç nə görə bilmirəm. Hərdən də kündələri götürən və ya hazır çörəkləri ləməyə daşıyan çörəkçi arvadlardan hansınınsa bir hissəsini görə bilirəm. Bu Sultan xala gürcüstanlıdı. Kəndə gəldiyi iki-üç il olar. Gələndən də bu sexdə işləyir. Onu kənddə məmə deyəndən pəpə yeyənə hamı tanır. Arıq, qara, çəlimsiz arvaddı. Gürcüstan ləhcəsində şirin-şirin danışır. Həftənin bir gününü istirahətdədi. Evdə olan günləri səhərə gedir. İki dəfə avtobusda görmüşəm. Birincisində yolpulunu verdim onun yerinə. Gözlədim, bəlkə, səhər bir çörəyi pulsuz verdi mənə. Ay-hayy. Ölmüşdü Xankışı. Acığa düşüb ikinci dəfə yolpulusunu vermədim. Adam arasında olmasaydıq, dil də çıxaracaqdım, utandım. Bir dəfə girəm içəri, deyəm “sabahın xeyir”. O da qayıda ki, “lyuboy vaxtin xeyir”. Soruşam “rusca da bilirsən?” Deyə “rusca, azərbaycanca, gürcükə təmiz

bilirəm, farsca da alayarımçıq". Odu, budu, ondan gen gəzirəm, qorxuram şpion-zad ola. Bir adam da bu qədər dil bilər?! İçəridə də üç-dörd arvad işləyir. Hərəsi bir bölgədən. Biri var, yaşılı, balacaboy, qarayanız, yumru arvaddı, biğləri da var. Ləçeyinin altından qırılib çıxan birçəkləri və biğləri ağarıb. Saçına xına qoysa da, rəngi tez gedir. Ucuza qacılıb geydirmə xına alır, deyəsən. Sultana "bacı" deyir, hirslənəndə "qancıq" dediyi də olur. Lotoreya oynayanların pulunu yiğir. Bu lotoreya dedikləri qəribə şeydi. Hər ay on-on beş manatdan verirsən, il tamamında, ya da altı aya aybaay verdiyin pulları bir-dəfəlik götürürsən. Aldım qoz, satdım qoz məsələsi kimi bir şey. Bilmirəm bunun nəyi lotoreyadı. Bir də Bahar var. Cavan gəlindi, baxsan, heç otuzuncu baharını yaşamayıb. O da qarabənizdi. Burdakaların hamısı qaradı. Kəndin yarısı qara arvadların bişirdiyi ağ çörəklərlə dolanır. Bir də səhərlər şüşədən içəri boylananda içəridən bir isti vurur ki, gəl görəsən! Dalımı qapıdan vuran külək sərinlətdiyi halda üzümə vuran istinin təsirindən tərləyirəmsə, gör içəridəkilər nə çəkir.

Sultan xala məni görən kimi iki dənə cörək götürüb torbaya qoyur.

- Üç dənə elə, - deyirəm.
- Qonağınız var? - soruşur.
- Yox, - deyirəm, - qonşu istəyib.

Desəm, həyətdə fəhlə işləyir, söhbət uzanacaq. Nəyimə lazım? Çörəkləri alıb bəyira çıxıram. Kənd içində adam azdı. Maxmaxla salamlışib getməyə başlayıram. Maxmaxın nəzərlərini kürəyimdə hiss edirəm, tini dönənəcən məni izləyir.

Gəlib çörəkləri evə qoyuram, həyətə çıxıb samovara su doldururam. Xoşum gəlir samovar çayından. Hər gün azı bir dəfə qaynadıram samovarı.

Odunu balta ilə nazik-nazik doğrayıram. Bir parça qəzeti yandırıb samovarın içində buraxıram, lap nazik odunlardan üç-dörd dənə atıb dudkeşi qoyuram ki, havanı sovrub odunları alışdırısn. Bir-iki dəqiqə sonra dudkeşi götürüb bir az böyük odunları

doldururam samovara. Dudkeşi yerində bərkidib samovarın qabağında otururam, dudkeşdən çıxan tüstüyə baxıram.

Sərçələrin səsi aləmi götürüb.

Evimizin damındakı şiferlərin altı boydan-boy sərçə yuvalarıdı. İl boyu damımızdan sərçə, evimizdən sərçə səsi əksik olmur. Gözümüz açıb sərçələri həyətimizdə görmüşəm. Onlar mənimcün ailə üzvü kimi bir şeydir. Haçansa sərçələr həyətimizdən uşub getsə, darıxaram. Hava xoş olanda sərçələr yuvalarından çıxıb göy üzünün onlara düşən hissəsində uçusurlar, həyətdəki ağaclarla, küçədəki işıq naqillərinə qonurlar, Allahın verdiyindən tapıb qarınlarını doyuzdururlar. Elə onlar da özlərini atalarının evindəki kimi hiss edir.

Amma hər dəfə sərçələrə baxanda bir hadisə yadına düşür.

Haradasa on-on iki yaşım olardı onda. Sərçələr təzəlikcə bala çıxartmışdır. Hər il sərçələr bala çıxaranda nə qədər ətcəbala yuvadan düşür, anaları onları təzədən yuvaya qaldıra bilmədiyi üçün ya pişik yeyir, ya da yerdə qalıb ölürlər. Bir gün həyətdə gəzirdim. Evin divarının dibində sərçə balası gördüm. Ətcəbala deyildi, amma çox balacayıdı, bədənindəki tüklər hələ bərkiməmişdi, uça bilmirdi. Onu ovcuma götürdüm. Qorxudan titrəyirdi, civildəyirdi. Hələ bərkiməmiş sarı dimdiyinin arasından nazik dili görünürdü. Ovcumdan çıxməq üçün çırpınırdı, nazik cynaqları ovcumu qidiqlayırdı.

Onunla bir az oynadım. Yaziq çırpınıb civildəməkdən lap əldən düşdü. Bilmirəm hardan ağlıma gəldi ki, başını kəsim. Zirzəmidən çıxdandır işlətmədiyimiz küt bıçaq tapdım. Bıçağın tiyəsi pas atmışdı. Sərçəni yerdəki kərpicin üstünə sıxdım. Bıçağı boğazına sürtməyə başladım. Küt idi deyə, kəsmədi, bıçağı sıxanda sərçə balasının nazik boynunun necə xırıldayıb sindığını eşitdim. Birdən-birə sərçə balasına yazığım gəldi, beynimdən "neyçün belə elədim?" fikri keçdi. Sərçə balasının ürəyinin necə döyündüyünü hiss edirdim. Amma bu biri əlim biixtiyar bıçağı onun boğazına sürtürdü. Axırda başı

bədənindən ayrıldı. Ürəyi başı ayrılandan sonra bir-iki saniyə döyünb dayandı. Yaman peşman oldum... Bir xeyli sərçənin cansız bədəninə, bədənindən ayrılmış başına baxdım. Bıçaqla torpağı yumşaldıb balaca çuxur qazdım, sərçəni orda basdırıldım.

Hələ də o sərçə balasının necə titrədiyini ovcumda hiss edirəm...

Samovar qaynayanacan üç-dörd dəfə odun atıram. Axırda piqqıldamağa başlayır. Evdən altı his bağlamış dəm çaynikinə quru çay töküb üstünə samovar suyundan alıram, qoyuram dəmlənsin. Çay dəm alanacan evdən stəkanla şokolad götürürəm. Təzədəm çaydan süzüb səkinin üstünə qoyuram. Siqaret yandırıb çəkməyə başlayıram.

İki-üç şanapipik həyətə qonub asfaltın üstündə eşələnir. Siqaretə qullab vura-vura onlara baxıram.

Qapı açılır, quşlar ürküb uçur. Zəki başını həyətə uzadıb məni çağırır:

- Həci, ay Həci.
- Hə, Zəki, gəl içəri.

Amma quşları ürküdüyüñə görə ürəyimdə onu söyürəm. Zəki həyətə girib qapını bağlayır.

Zəki bizim qonşudu, boş vaxt tapan kimi qaçırlı yanına. Yaxşı uşaqdı, bir az hozəkiliyi olmasa. Tez qızışır, davakarın biridi.

- Çay içirsən?
- Yox, çox sağ ol. Həci, axşam neynəyək?
- Axşam gəl, baxarıq.
- Yaxşı.

Zəki gedir. Hərdən atışib pivə alırıq, "axşam neynəyək?" bizim parolumuzdu. Həmişə içmək istəyəndə eyni suali verir, mən də həmişə eyni cavabı verirəm. Gərək axşama pul tapım. Qardaşımın yanına gedirəm, iki manat alıram. Hə, işim düzəldi. Mən işləmirəm, heç vaxt pulum olmur. Lazım olanda gedirəm qardaşımın qulağını kəsirəm. Sağ olsun, heç vaxt məni əlibos qaytarırmı. O, maşın ustasıdı, qazancı babatdı.

Çayımı içib yenə bir stəkan doldururam. Toyuqların qaqqlıtı gəlir. Hinə tərəf boylanıram. Deyəsən, yenə yer üstündə davadı. Hində toyuqların yumurtlamağı üçün iki dənə

yeşik qoyub içini samanla doldurmuşam. Qanuna qalanda yumurtlayan toyuq durub yeri boşaltmalıdır ki, başqları da yumurtlaya bilsin. Toyuq çox, yeşik iki dənə. Qanun bir yana, heç ədəb-ərkandan da deyil ki, sən yerini rahatlayıb yumşaq və isti yeşikdə kef edəsən, o birisi də qarnındakı yumurtaya qovrula-qovrula qalsın. Amma yumurtlayan toyuq daha durmaq istəmir. Mənim toyuqlarım nə qanun tanır, nə də ərkan qanır. Buna görə də dava başlayır. Bir-birini dimdikləyə-dimdikləyə qaqqlıdaşırlar. Yəqin, öz dillərində söyülər. Onlar dava edəndə yeşikdəki yumurtalar ya yerə düşüb sınır, ya da bir-birinə dəyib çatlayır. Quşbeyinlər! Bir dənə yeşiyi də bölüsdürə bilmirlər. Amma sonra elə mehriban yan-yana dayanıb yemi dənləyirlər ki, elə bil heç dava eləyən bunlar deyilmiş. Olan yumurtaya olur.

Ara sakitləşir, deyəsən, yer məsələsi həll olunur. Xoruz yenə tüklərini qabardıb kişi-yana gəzir.

Durub evin dalına gedirəm. Əncir ağacının yanında dayanıb atamgilə baxıram. Atam kəmçə ilə palçıq götürüb daşın üstünə yaxır, başqa daşı götürüb onun üstünə qoyur. Əliylə o yan-bu yana tərpədib yerini rahatlayır, daş baltasıyla üstünə vurub bərkidir.

- Saşa, palçıq ver, - deyir.

Saşa vedrəyə palçıq dolduranda məni görür.

- Ey, neynirsən? - soruşur.

- Heç nə, əncir yeyirəm, istəyirsən, sən də gəl.

Mənə fikir vermir. Vedrəni götürüb atanın yanına qoyur. Saşa, əslində, məndən cavab gözləmirdi. O elə-belə sual vermişdi. Cavab onunçün maraqlı deyil.

Əncir yetişməyə başlayan kimi ağacın yarpaqları, gövdəsi, yer bütün şirə olacaq. Qarışqa, arı, sərçə, sığırçın meyvələrə daraşacaq. Bütün yesələr, adamı yandırmaz. Meyvələri bir az dimdikləyib yarıdançərək eləyib qoyurlar. Hər il nə qədər məhsul zay olur.

Abşeronunku əncirlə üzümdür. Başqa meyvə ağacları burda çox davam gətirmir, beş-altı ilə quruyur. İki-üç ildən bir şaftalı,

qaysı, albalı, gilas ağacları alıb əkirik. Xeyri yoxdu, heç biri qalmır. Ata-baba bir şey bilib ki, hər yerə əncir-üzüm əkib də. Amma elə bu əncir-üzüm nəyə desən, dəyər. Yedikcə adamın gözünə işiq gəlir. Haçansa bu meyvələr bağlarımızın bəzəyi idi. Haçansa bu bağlar adla idi. Heyif ki, mən bağların hasarçəpər tanımadığı vaxtları görməmişəm. Atam deyir, əvvəl kənddəki bağların arası açıq olurdu, heç kim bağda hasar çəkmirdi. Payızda meynə kəsilən vaxt çubuqları dərz bağlayıb bağ mərzinin ətrafına düzürdülər. Hamı öz mərzinin harda başlayıb harda qurtardığını bildirdi, heç kim heç kimin yerinə göz dikmirdi. Bağ mövsümündə həmin dərzləri ocağıa, samovara işlədirildər. Payızda yenə təzə dərzlər bağın sərhədlərinə düzüldü...

İndi, maşallah, bağ hasarlarına baxanda adamın gözü qaralır. Bağlar tərəfə keçəndə marağa saymışam. Gördükərim arasında ən hündür hasar iyirmi bir daşdı – dörd metr iyirmi santı (bir mişar daşı iyirmi santimetr hesablanır). Evivəcən sənin, hasar yiyəsi! Bu boyda hasar olar? Hələ üstünə şüşəmüsə də düzüblər. Oğru qabağı saxlayırlar öz aləmlərində. Guya oğru dörd metr iyirmi santilik malalı hasara çıxacaq, qabağını bu şüşələr kəsəcək! Oğru köpəyoğlu nərdivanla gəzir bəyəm? Birinci dəfə Bakı bağlarına daş töküb hasar çəkən adam Bakı bağlarının da başına daş saldı. Hündür hasarlar, neçəmərtəbəli saraya oxşayan villalar Bakı bağlarını, Abşeronu öldürdü. Həmin hasarların ucbatından bağlarda külək əsmədi, ağaç-uğac qurudu, məhv oldu getdi. Ölən əncir-üzümün yerini tutan palmalar, şamlar ölən bağların başdaşısı oldu. Abşeron küsdü bizdən.

Bağlardan əlimiz üzülüb. Kənd nəyi qoruyub saxlaya biləbsə, əlimizdə-ovcumuzda qalan odu...

Məsciddən azan sədaları yüksəlir. Günorta namazının vaxtıdi.

Məscidimiz qədimi məsciddi. Hardasa beş-altı yüz yaşıının olduğunu deyirlər. Adı Seyid Qədir məscidi. Sovet vaxtı bir müdət məktəb kimi fəaliyyət göstərib, sonra

kolxozun anbarı olub. Həştadıncı illərin axıralarında təzədən məscid kimi bərpa ediblər. Bunları nənəm danışır. Arada babasından da danışır. Nənəmin babası Aydəmir kişi müəzzzin olub. Gündə üç dəfə bu məscidin damına çıxıb, – onda məscidin minarəsi yox idi, – dörd istiqamətə azan verib. Nənəmin dediyinə görə, gur, canayatan səsi olub. Yaxın kəndlərdə də onun azanını eşitməmiş namaza durmayıblar.

Azan qurtarır. Gedib soyumuş çayımı içirəm. Həyətdə gicəllənirəm.

Anam məni səsləyir.

– Saşanı çağır, yemək yesin.

Gedib atamgili çağırıram. Atam daşı yerinə bərkidib əlcəklərini çıxarır.

– Saşa məllim, sən də gəl, – deyirəm. Çağırmasam, gəlməyəcək.

O da əlindəki sarı fəhlə əlcəklərinin tozunu çırpıb çıxarır, kubiklərin üstünə atır, yırğalana-yırğalana gəlir.

– Saşa, əllərini yu, yeməyini gətirim.

– Adım Seyfəddindi, – deyir.

– Bilirəm, – deyirəm, – amma Saşa yaxşıdı. Həyətdəki krani açıb əllərini yuyur.

– Gəl bura.

Hamamın yanındaki otağın qapısını açıb əlimlə işarə edirəm ki, içəri girsin. Qaloşlarını çıxardıb içəri girir.

– Saşa, neçə kilosan? – soruşuram.

– Bimyəm, – deyir.

– Altmış kilo olarsan, – deyirəm, – lap uzağı altmış dörd.

Azı yüz on-yüz iyirmi kilosu var, istəyirəm zarafat edim, amma qanmır.

– Bimyəm, – deyir, – hamısı evdə kağızda yazılıb.

– Nə kağız?

– Keçən il vayenkamata çağrırmışdır, orda çəkdilər, ölcədlər. Hamısı yazılıb evdə.

– Neçə yaşın var? – soruşuram.

– Bimyəm, o da kağızda yazılıb.

On səkkiz-on doqquz yaşı olar Saşanın.

– Sən otur, gəlirəm indi, – deyirəm.

Çıxbı evdən yeməyi gətirirəm. Kasanı, doğranmış çörəyi, göy soğanı, duzu stolun üstünə düzürəm.

– Çox sağ ol, Allah canını sağ eləsin, – deyir.
Elə-belə də deyir, fasıləsiz, birnəfəsə. Çox
güman, heç dediyinin mənasını bilmir, dili
öyrəsib.

Siqaret yandırıram. Saşa yeməyə baş-
layır. O yeyən vaxt danışmırıam ki, rahat
yesin. Amma Saşa yemir, tikələri diri-dirı
udur. Mən siqareti qurtarmamış Saşa yeyib
qurtarır. Qabları aparib çay gətirirəm. O
saat stəkanı götürür. Qəribə çay içməyi var
Saşanın. Stəkanı dodaqlarına yaxınlaşdırıb
çayı sorur.

– Həə, Saşa məllim, söhbət elə, – deyirəm.
– Səlman evlənir, – deyir. Səlman dayısı
oğlu.

– Haçan? – soruşuram.
– Apreldə, – deyir. – Dayım dedi. Qon-
şudan alib qızı. Öz qonşularıdı. Qoyun da
alib. Toyçün saxlayır.

– Səlman səndən böyüdü? – soruşuram.
– Yo, bi yaş balacadı. Elməddin də mənnən
bi yaş böyüdü.

Elməddin bunun ortancı qardaşıdı.
– Deməli, Elməddin Səlmandan iki yaş
böyüdü, – deyirəm.

– Yox, – deyir, – mən Səlmannan bi yaş
böyüyəm, Elməddin də mənnən bi yaş
böyüdü.

– Hə də, – deyirəm, – deməli, Elməddin
Səlmannan iki yaş böyüdü.

Bir az fikirləşir.
– Yo, – deyir, – o mənnən bi yaş böyüdü.
– Həə, – deyirəm, onsuz da bunu başa sala
bilməyəcəyəm, – mən səhv başa düşdüm.

– Bir az pul yiğim, mən də evlənciyəm, –
deyir.

– İstədiyin var? – soruşuram.
– Var. O vaxt internatda məniyinən oxuyub.
Sonra itirdim onu. Bimədim hardadı. Axırda
tapdım. Pajarninin yanında olullar.

– O da səni istəyir? – soruşuram.
– Hə. Hər gün danışıram.
– Telefonun var? – soruşuram.
– Yox, – deyir.

Çayını içib qurtarır.
– Çox sağ ol, Allah canını sağ eləsin.
Qapının ağızında qaloşlarını geyinir.

– Pul yiğim, evlənciyəm. Çixıb gedciyəm
buydan.

– Hara? – soruşuram.
– Hələ bimyəm.
– Allah köməyin olsun, – deyirəm.
– Əmi hardadı? – soruşur.
– Çörək yeyir, sən get evin dalına, o da bir
azdan gələcək. Amma heç nə eləmə a, onu
gözlə.

Saşa gedir. Stəkanı götürüb evə girirəm,
anam mənim üçün də yemək çəkir.

– Yedi? – atam soruşur.
– Hə, – deyirəm. – Ötürdüm evin dalına.
– Deyəydin heç nəyə əl vurmasın.
– Dedim.
Çörəyimizi yeyirik. Atam durub çıxır, mən
də içəri keçirəm, bir az uzanım. Yuxu aparır
məni, bir az mürgüləyirəm.

Anamın səsinə oyanıram.
– Dur, çağırın var. Deyəsən, Zəkidi.
Pəncərədən bayırə baxıram. Axşamüs-
tüdü. Durub bayırə çıxıram.
– Həci, dəmirkəsən mişarı ver də. – Zəki
deyir.
– Onu neynirsən? – soruşuram.
– Qoçun buynuzu əyridi axı, ətinə girir.
Baba ucunu kəsəcək.

Tövləyə girirəm, əşya yiğdiğimiz ləmənin
üst rəfindən mişarı götürəndə qabdkı qoza
tumları yerə dağılır. Çixıb mişarı Zəkiyə
verirəm.

– Bir azdan gəlirəm, – deyib gedir.
Tövləyə girib qoza tumlarını yerdən yiğ-
mağa başlayıram. İstər-istəməz Süleyman
yadına düşür. Süleyman sinif yoldaşım idi,
bu qoza tumları ondan qalıb. Doqquzda
oxuyurduq onda. Yenə həmin gün gözümüzün
qabağına gəlir.

İndiki kimi axşamüstüdü Süleyman
gələndə.
– Gedək meşədən qoza yiğaq da, – dedi.
– Qozanı neynəyirsən? – soruşdum.
– Tumlarını əkib böyüdərik, satarıq, – dedi.
– Başın xarabdı?

– Yolka, bilirsən, neçəyədi? Yaxşı pul var e yokkada.

– Kimdi yolka alan?

– Bağ camaati. Bağlar tərəfə getməmisən? Hamısı yolka əkir həyətdə. Gəl gedək.

– Sən get. Mənim işim var.

– Ee, adamsan da. Yarım saatə qayıdırıq.

Axır, saqqızımızı oğurladı. Kəndin qırğındakı balaca meşəyə getdik. Adına meşə deyirik, amma əl boyda yerdi. On beş-iyirmi sıra şam ağacı, haçansa əkiblər. Heç six da deyil. Şor tərəfdən dayananda ağacların arasından yol, yol tərəfdə dayananda da şor görünür. O vaxt əmək müəllimimiz demişdi ki, buna sünü meşə deyirlər. Çünkü bu ağacları kimsə əkib, öz-özünü yetişməyib.

Meşəyə çatan kimi büküb cibinə basdığı yem kisəsini çıxartdı. Əl atıb budaqdan iki dənə qoza qopartdım.

– Ağacdan dərmə, – dedi, – yerdəkiləri yiğ. Onlar yetişmişdi.

– Bunları nəyə əkəcəksən? – Əyilib yerdəki qozaları yiğ-a-yığa soruşdum.

– Nəyə olsa. Zibillik doludu yağı qabarıyınan.

Beş-on dəqiqliyə kisəni yarıladıq.

– Bəsdi, – dedi.

Kisəni dalına atdı, kəndə qayıtdıq.

Süleymanın anası bizim kənddən idi, atası şəhərliydi. Bizzət bir yaşı balaca bacısı da vardi. Bunlar balaca olanda ataları ölüb. Anaları qayıdırıb gəlib kəndə. Bir-iki ildən sonra söz-söhbət gəzməyə başlayıb, guya bunun anası kimiyənsə gəzirmiş. Dayısı başını kəşmişdi anasının. Dayısı hələ də türmədəydi, uşaqlar uzaq qohumlarının yanında qalırdılar.

Süleyman bütün günü küçələrdəydi. Gah dəmir yiğirdi, gah şüşə butulka. Arada fəhlilik də edirdi. Əlinə düşən pulu gizlincə yiğirdi. Həmin il özünün də, bacısının da məktəb ləvazimatını, pal-paltarını özü almışdı. Bir də məktəbdə bacısıycün bulka, şokolad alırdı.

İndi də hardansa ağılna düşmüşdü ki, ağac əkib satsın.

– Qozaları bütöv əkirsən? – soruşdum.

– Yox, – dedi, – sindirirsən, tumları içindədi. Bir qozada kalan tum olur.

Bizim qapıya çatdıq. Süleyman nə sənə, nə mənə, birbaş həyətə girib kissədəki qozanın təxminən yarısını yerə boşaltdı.

– Bu sənin, – dedi.

Qalan qozanı yenə dalına atıb getdi.

Əlbəttə ki, ağac əkmək fikrim yox idi. Qozaları vedrəyə yiğib bir küncə qoydum. Qoy qalsın, uzaqbaşı hamamı qızdıranda yandıram.

Səhəri gün məktəbdən çıxanda soruşdu:

– Əkdim?

– Yox, – dedim, – sindirib tumlarını yiğdim, bu gün əkəcəyəm.

Nə üçün yalan dediyimi bilmirəm.

Sağollaşıb ayrıldıq.

Axşamüstü qonşu kəndə, bibimgilə getdim. Həftəsonuydu, gecəni onlarda qaldım. Bu biri gün axşam evə qayıdanda qardaşım dedi ki, Süleyman ölüm.

– Dünən axşam zibillikdə dəmir yiğmiş. İtlər cumub üstünə. İtlərdən qaçanda maşın yoluna çıxıb, maşın vurub onu. Yerində qalıb.

Süleymanı günorta basdırılmışdır.

Gecəylə bütün qozaları sindirib tumlarını yiğdim, amma əkmədim. O vaxtdan qalıb bu tumlar.

Tum yiğdiğim qabı yenə ləmənin üst rəfinə qoyuram. Kolyanı yemləyirəm.

Həyətə çıxanda atamla Saşa gəlir. Saşa əl-üzünü yuyur, qapıdan çıxanda atam deyir:

– Sabah yenə gəl a, yadından çıxmasın.

Saşa başını tərpədib gedir.

Saat altıda nənəmin yanına gedib pensiya kartını götürürəm. Çixıb dükənin qabağına gəlirəm. Pensiya vurulub artıq, Max-max yoxdu. Pulu alıb gedib. Növbədə adam azdı. Pulu alıram, nənəyə verib evə qayıdırıam.

Bir-iki saat başımı girələyirəm. Zəki gəlir. Dəmirkəsən mişarı da gətirib. Mişarı alıb yerinə qoyuram, küçəyə çıxırıq.

– Nə qədər pulun var? – soruşuram.

Cibindən bir manatlıq, bir də altmış qəpik çıxardır.

– Getdik.

Siqaret yandırıram. Zəki də məndən birini alıb yandırır.

– Həci, fərli siqaret al da.

Mən ucuzundan çəkirəm, altmış qəpiklik.

– Bağışla, Zəki, gələn dəfə bahalısından alaram.

– Yox e, sənə görə deyirəm, – Zəki sözü fırladır. – Cox ağırdı bu, sinəvi yatırdar.

Uzaqdan Mehrabı görürəm. Zəkiyə deyirəm yolu dəyişək. Qışdan Mehrabla aram dəyib, üz-üzə gəlmək istəmirəm.

Mehrəb mənim curumdu. Belə baxanda əclafın dal ayağıdı, amma həmtayıq, uşaqlığımız bir yerdə keçib. Quşbazdı, bir dam quşu var. Quşbaz olmasam da, söhbətimiz tuturdu Mehrabla. Elə kənddə bir Mehrəb idi oturub-durduğum, bir də bu Zəki.

Bir dəfə axşam gəldi ki, səhər bazara gedək mənimlə. Quş aparırdı satmağa. Dedi, quşları sataq, axşam oturarıq. Araq alaram, bir az da kolbasadan-zaddan. Razılaşdım.

Bu biri gün səhər tezdən gəldi, qoltuğundakı qutuda üç cüt quş vardi. Sabunçu bazarına getdik. Cins quşlar idi deyə, yaxşı qiymətə satıb qayıtdıq. Dedi, axşam gələrəm.

Axşam oldu, amma Mehrəb gəlmədi. Hava qaralanacaq gözlədim, axır, durub getdim bunlara. Atası dedi ki, günorta şəhərə gedib, hələ gəlməyib.

O vaxtdan Mehrabla danışmırıam. Söhbət araqlan getmir, adam söz verdisə, gərək eləsin.

Dalanla kənd içində çıxırıq. Müslüm budkanı bağlayır. Kənddə yanacaqdoldurma məntəqəsi yoxdu, Müslümün atası gedib Zabratdan benzin alıb gətirir, Müslüm litrlə satır burda. Budkanın adını "Qif-petrol" qoymuşam.

Müslümlə salamlaşış Mirzənin dükanına giririk. Pivəni həmişə bu dükandan alırıq. Mirzə də bizi bir yerdə görməyə öyrəşib. Amma bu gün həmişə aldığımız pivədən yoxdu.

– Nenəyək? – Zəki soruşur.

– Yekəbaşın yanına gedək, – deyirəm.

Bu yekəbaş da mənim sinif yoldaşım olub. Doğrudan, başı çox yekədi. Həm for-

maca yekəbaşdı, həm xasiyyətcə, ləqəbi onu hərtərəflə tamamlayır. Özü də mənim adaşımı, yanlarını basa-basa gəzir. Kefim kök olanda ona Cəsur ayı balası deyirəm. Yekəbaşdan ikitilirlik pivəylə ağ tum alıb bizə gedirik. Evdə, cibimdə iki dənə stəkan çıxarıram. Bayaq Saşanın yemək yediyi otağa giririk. Atam bura gəlmir, rahat içə bilərik.

Pivəni açıb süzürük, tumu açıb stolun üstünə töküruk. Püff. Pivə qaxsıyb. Ay sənin, yekəbaş köpəyoğlu...

– Heç nə eləməz bizə? – Zəki soruşur.

– Nollar, olar da, – deyirəm. – Pul vermisiq, tullamayacaq ki.

Yekəbaşı söyə-söyə pivəni içirik. Zəki bir stəkan içən kimi başlayır danışmağa. Pivə dilini açıb yenə.

– Həci, – deyir, – bizim axırımız necə olacaq?

Çiyinlərimi çəkirəm.

– Yəqin, yaxşı olar da, – deyirəm.

– Hardan yaxşı olacaq e? Cibdə pul yox, qızlar üzümüzə baxmır...

De, yenə başladı öz nəgməsini. Dərdi-azarı ancaq qızdı. Gündə birinin dalınca düşür.

– Sabah gedəcəyəm məktəbə, – deyir.

– Xeyir ola?

Zəki cavab vermir.

– Yenə kimin arxivini qurdalayırsan?

Zəkinin öz sözüylə deyirəm. Haçan hanı qızın dalınca düşsə, əvvəlcə "arxivini qurdalayı". Gic oğraş, çıxmadığı oyun qalmayıb, camaatda eyib axtarır.

– Ruqiyənin.

– Azərin qızının?

Başını tərpədir.

– Gijdəmə, o sənin tayın deyil.

Fikir vermir. Tum çırtlaya-çırtlaya pivəni içirik.

İçib qurtarandan sonra tum qabıqlarını, pivə butulkasını selləfan torbaya yiğiram. Qapının ağızına çıxırıq.

– Həci, bir dənə siqaret ver də.

Hərəmiz birini yandırırıq. Torbanı Zəkiyə verirəm.

– Gedəndə tullayarsan.

Alıb başını tərpədir.

– Özün də, mənə bax, Ruqiyənin dalınca düşmə. Atası bilsə, səninçün yaxşı olmaz.
– Qorxma, Həci. Uşaq deyilik ki, – deyib Zəki yellənə-yellənə gedir.
Siqareti tullayıb həyətə girirəm.

Səhəri gün hava qaralandan sonra Zəki gəlir. Üzdəndə qan ləkələri var, döyüblər onu. Həyətə salıb üzünü yuyuram, üst-başını sahmana salıram, su verirəm, içir.

– Nolub? – soruşuram.

Heyvərə mənə qulaq asmayıb, gedib Ruqiyəgilin məhəlləsinə. Azər görüb bunu, başa düşüb. Tutub nəyi var, döyüb.

İstədim bir-iki dənə də mən ilişdirim buna, lənət şeytana deyib özümü saxladım. Özünə gəlsin, sabah başa salaram.

Bir az oturub özünə gəlir, durur getsin.

– Özün gedə biləcəksən? Ya gəlim sənilə?

– Yox, Həci, gedirəm.

Amma tək getməli halda deyil. Aparıb evlərinə ötürürəm. Qayıdanda küçədən üç manat tapıram. Bayaq Əbdülün qızı pul axarırdı, yəqin, o itirdiyidi. Əvvəl istəyirəm aparıb verim onlara, amma getmirəm. Onsuz da Əbdül döyüb qızı, versəm, nə olacaq guya?

Çox sakitdi bu gecə. Şanapipiklər də gözə dəymir. Onların gecə hara getdiyini bilmirəm, çünkü yuvalarını görməmişəm. Hava qaralan kimi yoxa çıxırlar, səhər yenə peyda olub yem axtarırlar.

Mirzənin dükanına gedirəm. Həmişə aldığımız pivədən gəlib. Yoldan tapdıgım pula pivə alıram.

– Bu gün təksən, – Mirzə deyir. – O birisi hanı?

– Onun yanına gedirəm, – deyirəm. Nağıl aćmağa halim yoxdu.

– Tum istomirsən? – soruşur.

– Yox, – deyirəm, – balığımız var.

Qayıdıb həyətdə pivəni içirəm. Sonra küçəyə çıxıb butulkani tullayıram, siqaret yandırıram.

Doğrudan, maraqlıdı, nə olacaq bizim axırımız?

Xəzri əsməyə başlayır. Əvvəlcə zəif əsir, pencəyimin ətəyini tərpədir, getdikcə güclənir.

ŞAFTALI ÇİÇƏKLƏRİ FƏSLİ

Bağlarda yabanı razyanalar bitir. Baxımsız bağlarda böyükür, kollanır, hasar boyu qalxır. Yayda razyananın iyi elə də hiss olunmur, başqa güllərin iyinə qarışır, təsiri itir. İndi qışdı, hər tərəfdən razyana iyi gəlir.

Gecəni yatmamışam. Sərxoş dünən səhər gedəndə burnunu çəkirdi, axşam da gəlmədi. Axşam zəng eləyib naxoşlaşdığını dedi. Mənsə tək qalanda qorxuram, yata bilmirəm...

Həyətə çıxan kimi razyananın iyi burnumu qıcıqlandırır. İyi ciyərlərimə çəkdikcə bütün yorğunluğum, yuxusuzluğun yoxa çıxır, gümrahlaşır. Quyudan su çəkirəm, əl-üzümü yuyuram bumbuz quyu suyuyla. Su sıfətimə dəyəndə qeyri-ixtiyari çənəm əsir, dişlərim dişlərimə dəyir, canıma üşütmə düşür. Beş-on saniyə keçən kimi üzümdəki su damcıları qızışır, üşütməm keçir, amma dekabr ayazı damcıları yenə soyudur, üzüm elə bil çatlayır. Vedrədəki suyu boşaldıb evə girirəm. Gecədən yarımdən çörəklə ət konservinin yarısı qalıb. Bu, Sərxoşun payıydı, gəlsəydi, o yeyəcəkdi. Əl-üzümü siləndən sonra konservi elə öz qabında qızdırıram, soyuducudan şoraba çıxaranda ağızı açılmamış araşa baxıram. Sərxoş gəlsəydi, bunu da gecə içəcəkdir. Üzü pəncərəyə oturub çörəyimi yeyirəm. Sərxoş keçən il düz pəncərənin qabağında şaftalı ağacı əkib. Şaftalıdan xoşu gəlir. Öz həyətləri şoranlıqdı, ağaclar iki-üç ildən sonra quruyur. Gətirib burda əkib ki, bəlkə, tutdu, öz əkdiyi şaftalının meyvəsindən yeyə bildi.

Dəniz qırığına yaxın bağlı burası. Burda işləyirəm, həm bağbanam, həm də gözətçi.

Gündə bir-iki saat gedib evə dəyirəm, kənddən alınmalı şeyləri alıb gəlirəm, qalan bütün vaxtım burda keçir. Bağ yiyesi qışda çox gəlmir, ayda bir dəfə gəlib maaşımı verir, hərdən də kefinə düşəndə dost-tanışını yığıb yeyib-içməyə gətirir.

Sərxoş da qonşu bağın gözətçisidi. Açılıb-yığılan çarpayısını gətirmişik, gecələri burda yatır. Tək qalmaqdən qorxuram. Yaxşı ki, Sərxoş var, yoxsa gecəni bağrum yarilar burda. Hər axşam araq alıram, içib şellənirik. İçəndə çox vaxt ağlayır, uşaqlığından danışır. Ona görə Sərxoş deyirəm ona.

Uşaqlıqda araqdan xoşum gəlmirdi. Araqpulu üçün yalvaranları çox görmüşdüm. İçib küçədə yatanları da. O vaxtdan ağlıma bilmışdı ki, araq pis şeydi. Söz vermişdim heç vaxt içməyim. Amma indi araqsız dayana bilmirəm, həm də tək içə bilmirəm, gərək yanında kimsə olsun.

Çörəyimi yeyib süfrəni yiğişdirirəm. Həyətə çıxıb siqaret yandırıram. Yenə razyana iyi burnumu qıcıqlandırır. Bizim həyətdə razyana kolu yoxdu, bağ yiyesinin ot-ələfdən xoşu gəlmir, bağlı təmiz saxlayıram. Bu biri bağsa yiyesizdi, Sərxoşun işlədiyi yox, sol tərəfimizdəki. Neçə ildi buralardayam, o bağın qapısını açan görməmişəm. Həyət başdan-başa razyana kolodu. Yayda lap qəşəng görsənir, kollar yaşillaşır. İndi sarılıqlar, amma yenə də qəşəngdilər.

Beli götürüb əncir ağacının dibini qazımağa başlayıram. Qazıya-qazıya kökündəki bicqıqları təmizləyirəm. Bunu atamdan öyrənmişdim. Hər il belə eləyirdi. Dövrələmə qaziyandan sonra bir araba peyin götürüb paylaşdırıram, çalanı doldururam. Bu, iki saat vaxtimi alır. Çay qızdırıb içəndən sonra bir ağacın da dibini açıram. Bu ağacın dibindən paslı qıflı çıxır. Bu, həyətdən tapdığım ikinci qıfldı. Birincisi keçən il nar ağacının dibini qaziyanda çıxmışdı. Onda Sərxoş demişdi ki, bu bağın köhnə yiyesi cindar arvad idi. Yəqin, kimlərinsə bəxtini bağlayıbmış.

İkinci ağacın da dibini peyinləyib örtürməm. Bu günlük bəsdi.

Bir stəkan da çay içəndən sonra durub geyinirəm. Həm gedim evə dəyim, həm də Sərxoşu başa çıxmış. Soyuducudakı araq yadıma düşür, götürüb gödəkcəmin iç cibinə soxuram. Bir stəkan içirdərəm Sərxoşa, azarı çıxar canından.

Qapını qıflıyanda görürəm ki, papağımı götürməmişəm. Amma dala qayıtmıram, yoldan qayıtmaq xoşuma gəlmir. Yiyəsiz bağın yanından keçəndə əl atıb hasardan boyلان razıyanı kolundan bir əlçim qopardıram, sağ əlimdə ovuşdururam. İyi əlimə hopur. Tünd iyi var razıyanın, əlini sabunla yumasan, axşamacan getməz. Gedə-gedə hərdən ovcumu iyəyirəm. Təxminən on dəqiqə gedəndən sonra bağlar qurtarır, kənd evləri başlayır. Dar küçələr bomboşdu.

Evə çatıram, anam yemək çəkir, yeyib dururam.

– Dükana gedəcəm, bir şey lazımdı? – soruşuram.

– Yox, – deyir.

Həyətdən çıxıb siqaret yandırıram. Külək dayanıb, amma hava çox soyuqdu, qulaqlarım kəsılır. Sərxoşgilin evi kəndin o biri başındadı. Kəndin içindən keçəndə dükana girirəm, deyirəm, bir az şirni alım, əliboş getməyim. Piştəxtadaki şirni qutularına baxıram.

Birdən cibimdəki araq bədənimi soyudur.

İki qutu biskvit, bir kilo şokolad, bir qutu da çay alıram.

Dükəndən çıxıb ara dalanlarla Sərxoşgilin məhəlləsinə gedirəm. Bura kəndin ən axırıncı küçəsidir. Burdan o tərəfə şordu.

Sərxoşgilə çatanda anası da qonşudan çıxır. Salamlashıram, Sərxoşu soruşuram, başını yellədir. Həyətə giririk.

Sərxoşun otuz səkkiz yaşlı var, evlənməyib. Anasıyla yaşayır, atası Qarabağda şəhid olub. Bir bacısı var, ərdədi. Bildir anasını əməliyyat elətdirib, onda kalan borca girmişdi. Keçən ay qurtara bildi borcunu.

Evə girirəm. Sərxoş şüşəbənddə, divanda uzanıb. Şirni olan torbanı Sərxoşun anasına verib Sərxoşun yanına gəlirəm. Anası yorğanla yaxşı-yaxşı basdırıb, başına yun papaq basıb, boynundakı şərfin ucu

yorğanın altından görünür. Qırmızı, tüklü şərfdi. Atamın cavanlıq şəklində görmüşdüm beləsini. Yəqin, Sərxoşun atasından qalmadı bu şərf. Məni görən kimi dikəlmək istəyir, imkan vermirəm, stul çəkib yanında otururam. Yorğanı sinəsinə çəkir, üzü açılır.

– Sərxoş, – deyirəm, – necəsən?

– Ölürəm, – deyir, xırıltılı səsi elə bil qu-yudan gəlir.

– Görürəm, – deyib gülürəm.

Anası sinidə çay gətirir mənimçün, qənd-dana mən aldığım şokoladlardan töküb. Çayı qoyub həyatə çıxır.

– Sənin dərmanın məndədi, – deyib cibimdən arağı çıxardıram.

– Yox, – Sərxoş başını yellədir, – boğa-zımdan bir gilə su keçmir.

– Bir stəkan iç, yaxşı olacaqsan, – deyirəm.

Yenə başını yellədir. Ciyinlərimi çəkirəm, yəni özün bil. Butulkani təzədən cibimə soxuram.

– Noldu e sənə birdən-birə? – soruşuram.

– Srağagün səhər tezdən gəlmışdım e evə, yadındadı?

– Hə, – deyirəm.

– Hələ ala-qaranlıq idi axı. Evə çatanda gördüm şorda ağ nəsə görünür. Yaxına gedib baxdım, qu quşu imiş.

– Qu quşu? Qışın bu vaxtı qunun burda nə işi var?

– Bilmirəm. Gördüm uça bilmir. Soyunub girdim suya. Tutdum bunu. Ayağı yaralı idı.

– Xəstəsən e sən. Nə ölümdü axı? Nəyinə lazımdı şordan quş tutursan?

– Neçə həftədi evə ət ala bilmirdim. Dedim, heç olmasa quş əti yeyək...

Onsuz da güclə çıxan səsi xırıldayır. İstəyirəm söhbəti dəyişim.

– Doxdurxanaya getmisən? – soruşuram.

Yenə başını yellədir. Pulu yoxdu Sərxoşun, getsə, bir palaz iynə-dərman yazacaqlar, nəynən alacaq?

– Gözlə, gedim Elnur doxduru gətirim, – deyirəm.

– Lazım deyil, – deyir, – onsuz da ölə-cəyəm.

– Hardan bilirsən?

– Atam da otuz səkkiz yaşında ölmüşdü.

Bilmirəm nə deyim. Çoxdandı bu fikir Sərxoşun beyninə işləyib. Həmişə dəm olan-da deyir ki, atam ölen yaşda oləcəyəm. İndi də deyir. Mənsə bilmirəm nə cavab verim. Bir-iki dəqiqə bir-birimizə baxırıq. Bayırdan nəsə tappatup səsi gəlir, deyəsən, odun doğrayırlar. Sərxoş çaya işarə edir, stəkanı götürüb bir-iki qurtum içirəm.

– Şaftalı bu il gül açmalıdı, – Sərxoş deyir.

– Hə, – deyirəm. – İkinci ilidi.

– Qoyma qurusun, – deyir, – şaftalının gül-lərinə fikir vermisən? Badam gülünə oxşayır.

– Hə, – deyirəm, – oxşayır. Az qalıb, bir-iki aya yaz gəlir, gül açacaq.

Anası bir qucaq odunla evə girir. Odunları dəmir sobaya doldurur, sobanın yanındaki köhnə corabı düyünləyib fitil düzəldir, butulkadaki ağ neftlə isladıb yandırır, odunların arasına soxub sobanın qapısını bağlayır. Sonra yenə mətbəxə keçir.

Çayı içib ayağa dururam. Cibimdən bir az pul çıxartıb Sərxoşun balışının altına qoyuram. Etiraz etmək istəyir, imkan vermirəm.

Gödəkcəmin yaxasını bağlayanda Sərxoş soruşur:

– Papağın hanı?

– Bağda qalıb.

– Mənimkini götür. – Asılqandakı təzə pa-paşa işarə edir. – Bayaq xəbərlərdə dedilər, yağış yağmalıdı. İslanarsan.

– Yox, – deyirəm, – hara gedirəm ki? Beş dəqiqəyə çatacağam da bağa.

Amma Sərxoşgildən bağacan hardasa yarımla saatlıq yoldu. Əslində, yolun uzunluğunu fikirləşmirəm, gecə yenə tək qalma-liyam, onu fikirləşirəm, bir də arağı tək içmə-yin dərdi götürüb məni...

Sağollaşıb çıxıram. Evin damına, sobanın bacasına baxıram. Bacanın ağzına yanaklı kərpic qoyublar, tüstü kərpicin yanındaki boşluqlardan çıxıb göy üzünə millənir.

Göy üzü tərtəmizdi, bir tikə də bulud yoxdu.

Yağış yağmır.

Orxan HƏSƏNİ

İNZİVA

Xatırlayıram, hər şeyi xatırlayıram.

İndi Mərkəzi bankın kölgəsində onu gözləyirəm – həyatımın ən gözəl anını. Yorğun şəhər mənzərələri göz vurur, naxışlı binaların solğun səhər şəfəqinə bürünən üzü, həyatın dəvətkar nəfəsi çiçək olub açılır. Bu tabloya can verən gördükərim yox, düşündüklərimdir. Hərdən-hərdən beynimdə ucuşan-qacışan qıvrıq fikirləri ətrafimdakı əşyaların, sözlərin, hərəkətlərin yapış-qanından ayırmak, lap köz kimi qoparmaq istəyirəm, alınır.

Yeddi aydır çöl üzü görmürəm. Əşyaların, sözlərin, səslərin, hissələrin mənə durmadan keçmiş xatırlatdığını, ruhumu zivədə yaş paltar kimi döyüb-döyüb yorduğunu gizlətməyəcəm. Bu, mənim sirli-sehərli hekayəmdir və hər şeyi bilməyini istəyirəm.

Xatırlamaq səyahətdir.

Mərkəzi bankın önündə hər şeydən boş məsafə ilə ayrılmışam. Bura necə gəldiyimi siz də bilin.

Dram göz oxşayır. Prospekt yenə qələbəlikdir. Səs-küy, bir yerdə bənd almayan qıvrıq ayaqlar, sağlam, gülümşər çöhrələr qəribəcə dolaşır. Çıxılan və çatılan yer arasında yollar durur. Bax, keçidə burulan qadın külək olub süzüldü, nazildi, kölgə kimi qaranlığa qarışdı. Maşın siqnallarına sürtünüüb sağ çıxan ətri burnumu zövqlə oxşadı. Bəyaz çantasının üzündə dolaşan, qıvrılan qırmızı naxışlar pivə bakalından qalxan qabarcıqları xatırlatdı.

İlk dəfə pivə içəndə yüngül sərxoşluğun atəşi ilə bu qazın havasına düşmüş, nəfəsini qoxlamışdım. Qaz həvəslə, məhəbbətlə səthə tələsir, köpüyün üzünə toxununca sahilə uzanan ləpə kimi çəkilib itirdi. Və mən qardaşımı deyirdim:

“Pivə bakalının dibində başqa dünya varsa, mən ona inanmaq istəyirəm”.

O dünyaya inanırdım və sonsuz ehtimal xarabalığında səyahət başlayırdı. Epitet ehtimalları boyaboy düzülürdü. Pivə bakalının dibindən qalxan qabarcıqlar ani keçidlə durna qatarına dönürdü. Durnalar sabit kombinasiya ilə dən-dən havada qanad çalır, tələsirdilər. Quşların qayıq kürəyi qanadları havanı döyə-döyə uzun məsafələri ayaqdan salınca yorulmur, azmirdilar. Və mən qardaşımı deyirdim:

“Qaz pivə parçında aza bilərmi?”

Durna qatarını düşündükçə yeniyetməliyin daş labirintində itir, bizə quş şəkli çəkdirən rəsm müəlliminə xatırlayırdım. Saçı başında yuvaya bənzərdi deyə, mənə elə gəlirdi, çəkdiyi bütün quşlar gecələr başında yuxulayırlar.

Nərmənazik, körpə qamış kimi müdafiəsiz barmaqları ilə uzun karandaşı boğurdu, bəyaz vərəqin üzündə ehtiyatla quş rəsmi çəkərkən hər xətti, hər hissəni anlamaya üçün onu yanlayırdıq. Bu dəm burnumdan ruhuma axan ətir beynimin qurdunu tərpədirdi. Onun çürümüş dağ alması kimi yumşaq və balaca döşləri dirsəyimə toxunur, çılpaq dirsəyimin şəffaf hissiyyatı paltarının naxışını yaddaşına yazırırdı. Naxışları əlifbanının hərflərinə bənzədirdim, onun döşləri

yerində durmur, öz içində yırğalanır, körpə qamış kimi müdafiəsiz barmaqları uzun karandaşı boğarkən bədəni diksinib-diksinib, əsib-əsib tərpəşirdi.

Dirsəyim yerə mixlanmış sütun kimi qalıb naxışları oxumağa çalışırı. Rabitəsiz hərflər sıralanır, məni oyuna salırı. Və qardaşımı deyirdim:

“Hər şeyin öz dili var. Mən bütün yazıları oxumaq istərdim”.

Hərflərin arasından boylanan sehrli şirə əlisba bayramından epizodlar açırdı. Hər uşağın əlində bir hərfin kağızı. Mənə düşən “Z”. Şalvarımın uzun balağı kiçik, ucu şümal ayaqqabılarımın üzünü örtüb. Canımı həyəcan götürüb. Zəngi çalıram. Nazik səs nəşə qaynağı və o səsin zingiltisi ilə açılan sonsuz, getdikcə gedilən, baxdıqca baxılan xatırə kürəsi.

Hər şey bir-birinə görünməz, nazik tellərlə bağlanıb, bilirom. Elə buna görə yaddaşımı ələ alan xəstə vərdişin əlində yesir dolanıram. Gördüüm, toxunduğum əşyalar mənə dinclik vermir, yaddaşımın həssas tellərinə barmaq edirdi. Dözüm ipi bir yerdə qopur. Nəhayət, qardaşımın məsləhəti ilə əşyaların, səslərin mənə heç nə xatırlatmaması üçün ata evimizə inzivaya çəkildim.

Hekayəmin əsas hissəsi beləcə başladı!

İlk günlərin əvvəlkilərdən fərqi yoxdu. Gün dünəni qovduqca nisbi rahatlığı daddim. Qaranlıq da xilasın başqa adı.

Qardaşımın qapiya qoyduğu həftəlik yeməklərdən yeyirdim. Onun gəlişini səs-səmirsiz evin içindən, çaprayıda, nazik mələfənin altından duyur, zənbildə qidaları astaca qapiya qoyub getməsini, addım səslərinin dəhlizin qaranlıq ucunda xoş, iç isidən ahənglə kəsilib yoxa çıxmasını eşidirdim. İlk vaxtlar içində eşənləib durduğum, üstündə dönüb dolaşdığını xatırə kürəsinin əsiriydim deyə, həftəlik gəlişlər məni tanış incikliklə qarşılıyır, yaddaşımı eyni ahənglə qıcıqlandırırdı.

Qaranlığın gətirdiyi sakitlik sərin-sərin bədənimə çulğadı və yaddaşım nəfəs aldı.

Üçüncü həftə heç nə düşünməmək üçün hərdən baş barmağımla qulağımı, o birləriylə ağızımı, burnumu tutub dayandım. Nəfəssiz qalıb ölümü duyanda yaşamaqdan özgə heç nə düşünmürdüm. Hərdənsə əllərimə, ayaqlarına qaranlıq otağın içində vərdiş axtarırdım. Alınmırkı. Hər akt məni köhnə hadisələrin ciğirina salır, yorulub əldən düşüncə ağızmdan köpük, gözümdən yaşı gəlirdi.

Dördüncü həftə özümü yaddaşima təslim etdim. Aclığım səhəra qumu kimi sovruldu. İndi ölümə razı məhkum olub əlimi həyatdan üzmüşdüm. Barmaqlarımı bədənimə çəkəndə qabırğalarımı sayır, yanaqlarımın solu-xub çənəmin biçimli uzandığını yoxlayıb duyurdum. Saqqalım uzandıqca saçım töküldü.

Beşinci həftə ayıldım, özümü ələ aldım, əşyalara toxundum. Çarpayıdan qalxıb ayağımı yerə çəkəndə sümüklərimin səsini eşitdim. Yedim, su içdim. Bu anlarda silsilə xəstəlik güc yığırdı, nəfəs alındı. Bilirdim. Görüntülər qısa həyatımın gözlənilməz nöqtələrindən baş qaldırıb hücuma keçirdi və özü ilə yeni xatırə parçaları gətirirdi.

Altıncı həftə xatırələri idarə və təsnif etmək istədim. Birinci təsnifatdakılar kobud və detallı idi. Ona Oktopus deyirdim. Dəniz canlısı olan Oktopus səkkiz ayağı və elastiki bədəni ilə birinci təsnifatın xarakterinə tam uyurdu. “Oktopus” mənə həmin hadisənin gətirdiyi hissələri bir-bir yaşadır, cibində dövrün əhatəli havasını yollayıb qəlbimi oxşayırdı. Məsələn, hərbi xidmətdə atışdan sonra əlimin avtomatın qaynar lüləsinə toxunub yüngül yanması (avtomatın lüləsi çarpayının dəmirinə çox bənzərdi) hadisəsi bütün əsgərlik günlərimin qapısını açırdı. Ağrının emosiyalara təsiri əzablıydı, əziz oxucu. “Oktopus”un hər ayağı eyni dövrdə bir hadisədən yapışır, iynə kimi deşib-deşib dərinə enirdi. Beləcə bir neçə gün durmadan əsgərlik xatırələrimin izinə düşürdüm. Otağın qaranlığı gözüəq da mənzərələri göstərincə hər xatırəni otağın bir küncünə bağışlayır, onlara toxunmamaq, incitməmək

üçün otaqda barmağımın ucunda ehtiyatla gəzişirdim. Belə anlarda yaşadığım keçmişlə bu günümü heç nəyin bağlamadığını, məni keçmişə çəkən bütün iplərin bilmərrə qopduğunu duyurdum. İçində eşələnib-eşələnib durduğum özgəsinin yaddaşı idi. Hər impulsdan açılan yad qapı yad aləmə dəvətkardı. Ümidsiz canım, solğun təsəvvür-lərim yabançı dünyaya alışınca özümə neçə köynək yadlaşır, bu üfüqsüz ehtimal xarabaliğında kim mən, kim özgəsidir, tutmur-dum. Eləcə quruya çıxan balıq kimi çarpayıda çırpına-çırpına qalırdım.

İkinci təsnifat nisbətən sakit müşayiətli xatırələrə aiddi. Bunaxatırəyox, xatırəparçası deyilməliydi. İri buz qalağından qopan kiçik hissələr okeanda avara dolaşırdı. Adına şərti "Amöb" deyirdim. Anidən görünür, anidən axıb keçirdi və əsasən kobud və detallı xatırələr üçün keçid rolundaydı. Dünyanın ömrümün hansı çağındaşa hiss olunmadan mənə verdiyi, sonra hiss olunmadan aldığı adamlar, bircə dəfə gedilən məkanlar, o məkanlarda yeyilən yeməklər, yeməklərin dadı, boşqabın naxışları, naxışların rəngi, çəngəlin ucunda qorunan mikroskopik ləkə, ləkənin bənzədiyi at başı, atın rəngi, əzələli ayaqları bir hüceyrəli, primitiv canlı Amöbə çox bənzərdi və bunlar əlaqəsiz yaddaşımı çırılır, kənar detalları oyatmadan ulduz kimi eləcə axırdı. Hərdən-hərdən bu axışın ləzzətini də duyurdum və xoş bir təbəssümün havasından canımın buzu əriyirdi. Təbəssüm kimin idi? Kimin yanağından havalanıb yaddaşımı qonmuşdu, bilmirdim, ancaq intuisiyalarım mənə bu kiçik epizodun meyxoş dadını aydın açırdı və belə anlarda elə bilirdim gözlərimdən işiq axıb töküldür.

Yedinci həftə başqa bir adamın yaddaşına şahidlik etdiyimi düşündüm. Təsnifatımın ikinci hissəsində görünüb çəkilən xatırə parçaları haqqında zənlə fikirləşir, detalların arxasında əsir dolanırdım. Onu harada, ki-minlə yaşadığım aşkara çıxmırıldı. Demək, bəzi hadisələr yaddaşımızda bircə epizodla yuva salırmış. İşqli yaddaş qutusunun içində

bir təbəssüm, hərdən eləcə çəngəlin ucunda unudulan mikroskopik ləkə gözləyirmiş.

Bəzən ikinci təsnifatda qarşıma çıxan onurgasız detalı əhatəli birinci təsnifatda faş eləyirdim. Məsələn, səkkizinci həftənin əvvəlində yalnız bir neçə saat ağızımda əriyən şokoladın can alan, könül oxşayan dadını yaşadım. Yaşadım, bəli və dad ayağımı yerdən kəsdi, damağıma balta çaldı, boş selləfan olub otağın ağır havasında süzdüm, nəhayət, çarpayıya uzanıb qabırğalarımı saydım. Dad məni elə bir ehtirasla canına çəkmişdi ki, sinəmdən başlayıb bütün ruhumu bürüyən enerjinin altında maşın altda qalan kimi qalıb xincim-xincim olurdum. Birdən güc yiğmiş, nazik, suxarı kimi dözümsüz sümüklərimin ətrafını əzələlər bürümüşdü, üzüm kökəlib heyva kimi eybəcərmişdi. Dadların axtarışına çıxməq görüntülərdən çətindir. Görüntüləri analogiyalarla aşkar etmək mümkündüsə, dadlar, xüsusən yaddaş xarabaliğında avara dolaşan adamdan zəhmət və konsentrasiya istəyir. Beləcə ağızda əriyən şokolad dadi damağımdan silinib getdi və eyni zövqü almaq üçün ona yenidən qayıtməq istədim. Alınmadı. İndi o dadi, sadəcə, təsəvvür edir, zövq alırdım. Doqquzuncu həftəyəcən bu dad haqqında düşündüm və özgə hadisələrin sıxlığından boğuldum.

Doqquzuncu həftənin sonunda, qardaşımın ərzaq gətirdiyi günün axşamı yaddaşım məni sərin bir xatırəyə qonaq apardı. Xatırə birinci təsnifata daxil idi. Tələbəlik illərimdə baş vermişdi. Xəstəliyin yeni-yeni ayaq açıb addımladığı ərəfələrdi. Yenicə tanış olduğum qız dostumla eləcə bu evdə görüşmüştük. Filmə baxıb musiqi dinləyəcəkdik. Şokolad və pivə almışdım. Dişim ağrıydı, şokolad yemədim. O isə şokaladdan bir dişləm aldı. Beləcə filmi açmamış pivə içib öpüşməyə başladıq. Ona zəng gəldi və tezliklə məndən ayrıldı. Qızı bir daha görmədim. Geriyə yalnız dodağıma hopub büsbütün ruhumu ələ keçirən şokolad dadi qaldı.

İkinci təsnifatda qarşıma çıxan hadisə birinci təsnifatın açarı ilə faş olmuşdu.

“Oktopus” və “Amöb” arasında bu əlaqəni duyunca həyata inamım artır, yaddaşimdə uzanıb gedən sonsuz xatirələrin cazibəsindən ləzzət alırdım.

Onuncu həftə xatırladığım hadisələri sabit saxlamaq haqqında düşünürdüm. Xəstəliyi ancaq onunla barışb məglub edərdim, əziz oxucu. Həyatımı ikinci dünyada, içimdə bir aləmdə at kimi çapıb yorurdum deyə, otaqdakı əşyalarla xatirələri birləşdirməyə, əlaqəyə can atdım. Xatirələri yaddaşımın təsadüfi ixtiyarına buraxmamalı, havada ora-bura uçan ağcaqanad intizamına rəvac verməməliydim. Yolu özüm çəkməli, o yolda özüm daban döyməliydim. Otaqdakı əşyaların sayı çox deyildi. Hər halda, xatirələrin qanadı yığılacaqdı.

Məxməri üzlüklü divan, keçi buynuzu kimi divanın sağ-solunu tutan kreslolar, eləcə uzanıb qaldığım çarpayı, divarın içində biçimli keçən şkaf, üzərində vərəqlər yığılı iş masası, kitab rəfi, qapı, qızılı naxışlı divar üzlüyü, çilçiraq, jurnal stolu, yemək masası, onu əhatəyə alan stillar, çarpayının sağında komod, komodun üzərində güldan, təqvim, divarda bir neçə rəsm gözə dəyirdi. Əşyalara baxdım. Uşaqlığımın parlaq və sehrli, tez-tez yaddaşımı qonan “Oktopus” xatirələrini divardakı rəsmlərə köçürdüm. Heykəl kimi şəkillərə zillənib xatirələrdə dolaşdım. Beynimdə biçim verdim, yol çəkdir, sahmana saldım. Bir zaman analogiya qapısı taybatay açıldı və əlaqənin yumşaq əlləri sıxıldı. İndi uşaqlığımın aydın xatirələrini bu rəsmlərdən özgə heç nəyin oyatmamasına inanacaqdım. Bəli, indi Əlifba bayramının zəng səsi rəsmlərdən oxunurdu. Oyanmaq, dünyaya şahidlik etmək həvəsim, daha çox televizora baxmaq, gecələr küçələri gəzmək arzum anamın “yatmaq əmri” ilə sonsuz ümidsizliyə gömülürdü. Beləcə çarpayıda uzanır, gözlərimi qapayıb başqa həyat arzumu daş kimi düşünə-düşünə cilalayırdım.

Bəzən baş verməyənlər də xatirəyə çevrilir.

Kitab rəfi mənim üçün yeniyetməlik dövrümün açarına döndü. Utanclarım, yetkin hissərimin bərpası, bədənimdəki fiziki

dəyişikliklər, sinəmdən, qasığımdan, qoltuğumdan çıxan tüklər, dərslərimi yaxşı oxumaq, özümü sübut etmək, hərdən-hərdən adamlardan qaçmaq və hərdən-hərdən onlara isti münasibətimin kitabını rəfə bağışladım. Rəsmxət müəlliminin üzünü indi ancaq üçmərtəbə rəfə baxanda aydın görür, yalnız ağilden nüfuz alıb forma qazanan taxtaya toxunanda döşlərinin yumşağığını duyurdum. Bu dəm mənə elə gəlirdi ki, palṭarındakı naxışları oxuyuram. Sinif kitablarimdakı fotolar, yazılar, rəqəmlər də rəfin illüziyalara qarışmış cizgilərindən forma alıb canlanırdı.

Komodun üzərində arxayıñ-arxayıñ göz-ləyən güldan gəncliyin nigaran çiçəyi idi. Güldanın dibində su vardı, ancaq içindəki çiçəklər plastikdi. Plastik çiçəklərin qırımları, əsl gülə bənzəmək arzusu gəncliyin kimsə olmaq, sağlam, qayğısız, həvəslikimliyə bürünmək istəyinə çox bənzərdi. Gullərin zoğu, onu əhatəyə alan sarmaşıqlar, tikanlar iş axtarmaq, pul qazanmaq, karyera qurmaq ehtirasının mürəkkəb kombinasiyasına dönmüşdü. Mən sarmaşıqların yoluna düşüb tikanlı zoğa dolanır, iş axtarış-axtarış tapa bilmədiyim günlərin havasını və təəssüfunu üzümdə duyurdum.

Burada, bu yarıqaranlıq otaqda gün dünəni qovduqca həyatımın ən xoşbəxt gününü su kimi içib bitirdiyimi düşünürdüm. Hansı gün idi o? Mərkəzi bankın önündə, dəqiq. Bəs sonra? Dumandan, müəmmadan çıxb üzərimə yüyürən detalları kağız ev kimi birləşdirməliyəm. O günü şkafa bağışladım. Mərkəzi bankın önündə onunla görüşdüyüm gün büsbütün sıralandı. Bu xatirə haqqında həmişə düşünmürəm, yalnız xüsusi anlarda.

Beləcə otaqdakı əşyaları həyatımın bir dövrünə bərabər tutdum. Kənar, yad detalların yaddaşımı barmaq etməyəcəyinə inanırdım.

Üç həftə günlərim xoş keçdi, sevindim və üzümü nə qədər ovxalasam da, səfəh təbəssüm silinmədi. Sağaldığımı duyar, həyatimdə hər şeyin yerbəyer olduğunu düşünürdüm. Əlimi atanda tutduğum ha-

disələrin əzabını çəkmirdim. Kürə dairəyə çevrilmişdi. Çevrənin sərhədlərini tanıydım. Bu müəməmə yolu ayaqdan salmaq deyildi, harada dayandığını bilməkdidi.

On dördüncü həftə yeni bir xatirə ilə tanış oldum. Üç həftə ərzində bu xatirə haqqında qəti düşünməmiş, onu heç bir əşyanın adına yazmamışdım. Uşaq vaxtı qonşumuz Səfurə xalanı qorxutmuşdum. Küçə itləri məhəlləmizi ağızına almışdı deyə, axşamüstüləri küçəyə düşmür, eləcə həyətdə dolanırdım. Lakin həmin gün uşaqların iştah-halı səsi məni təklik oyunlarından qopardı, küçəyə çıxdım. Səsə doğru gedir, əyləncə atəşi ilə odlanırdım. Bu vaxt küçə itlərindən biri hürdü, ürəyim balıq kimi akvarium bədənimdən atlanıb çıxməq istədi. Qaçaraq Səfurə xalagilin həyətinə soxuldum. Bəlkə də, itin hürüşündə gizlənən tanışlıq, dostluq arzusu idi, bilmirəm və heç vaxt bilməyəcəm.

Səfurə xala alaçığa çıxb atəşli, gərgin üzümdən və səsimdən anidən çalaya düşən kimi vakuma düşdü. Çox yəqin, əsgərlikdə olan oğlundan bəd xəbər gətirdiyimi düşünmüdü və əlini sinəsinə tutub nəfəsini itirdi. Tirtap yerə yixildi. O ölməyəcəkdi, sonradan biləcəkdim, lakin həmin vaxt öldüyünü düşündüm və özümü küçəyə atıb birbaşa evə qaçdım. Uzanıb hər şeyin bitməsini, polislərin məni aparmasını gözlədim. Heç kim gəlmədi. Bircə səhəri günü məhəllədəki bütün itləri güllələdilər. Barıt qoxusu günlərlə burnumdan çəkilmədi.

Qoxular, görüntülər, hissələr! Gerçək "Oktopus" xatirəsi. Nə etməliydim?

Dolu qab su götürmür.

Düz bir həftə otaqda boyhaboy girinc dolaşdım. Nəhayət, on beşinci həftənin əvvəllində divardakı rəsmlərdən birinə gözüm sataşdı. Rəsmə səma və sarı zəmi uzanırdı. Zəminin ortasında yaşıl dəyirman parlayırdı və masmavi səma nazik xətlə zəmidən ayrlılar, çərçivənin arxasında – başqa bir aləmdə davam edirdi. Anidən başımı yana əydim. Mənanın laxladığını ilk dəfə həmin an duyдум. Rəsmi yerindən çıxarıb tərsinə asdım. İndi dəyirmanı saymasaq, masmavi

səma dənizə, sarı zəmi günəşin şəfəqinə bənzəyirdi. Rəsmə dəniz gəlməşdi. Nə xoş! Yeni xatirəmi bu yeni məna ilə cüt düşünə, uyğunluq ipinə düzə bilərdim. Bircə həyatın içində özgə şeylər xatırlatmasın!

Gələcək həftələrdə əvvəl aşkarıma çıxmayan yeni xatirələr ilə görüşdüm. Əşyaların yerini dəyişmək, onlara yeni şeylər əlavə etməklə yer açdım. Məsələn, komodu yan üstə aşırıdım. Güldanın içindəki plastik çiçəkləri çıxarıb jurnal stolunun üzərinə düzdi. Yemək masasını yerdən tərsinə qoydum, ayaqları yuxarıda qaldı və stulları da onun üzərinə. Hər xatirə otaqda yeni dəyişikliklər yaradır, nə varsa, tanınmaz olurdu. Divar kağızına yeni şəkillər çəkdir. Ətrafimdakı əşyalar nə qədər zəngin və biçimli olacaqdısa, bu mənə dinclik fürsəti bağışlayacaqdı. Heç nə olduğu kimi görünməməli, özündə məna yozumları daşımayıdı.

İyirminci həftə otağın divar kağızları qopmuş, stulları parça-parça olmuşdu. Cılçıraq qırılmış, plastik çiçəklərin ləçəkləri yolu-nub otağın içində səpilmişdi. Jurnal stolunun ayaqlarını da qoparıb yemək stolunun ayaqları ilə eyni künçə atmışdım. Ayaqları birləşdirib otağın ortasında müxtəlif yazılar yazır, hərflər, rəqəmlər çəkirdim. Rəfdəki kitabların vərəqləri ya cirilmiş, ya da yandırılmışdı. Bircə salamat şkaf qalmışdı. Nə etməliydim?

Düzü, şkafa toxunmağa ürəyim gəlmirdi. Həyatımın ən gözəl gününə yoldaş xatirə tapmaq istəmirdim.

İyirmi beşinci həftə otağın içində adamlar dolaşır, xatirələr canlı-qanlı oynayırdı. Bəzən qorxur, bəzən həvəslə izləyirdim və hərdən baş verənlərə mane olub, keçmiş dəyişmək üçün dolanırdım. Alınmındı. Hadisə hadisəni, görüntü görüntünü qovurdı. İtlər otağın içindəcə məni təqib edirdi, yolumu kəsir, künçə sıxırdılar. Əllərimi açıb mərhəmət diləyirdim və birdən itlərin bəyaz diş böyük dağların qarlı zirvəsinə dönürdü, üzüyürdüm, az qalırdı dişlərim bir-birinə dəyiş şaqqıldı. Qarlı dağların bəyaz zirvəsi öz bəyazlığını ağ kağıza çevirdi,

kağızda yazılar yazılırdı, yazılan ilan kimi qırılıb dil çıkarırdı, zəhər saçırı və hər şey durmadan forma dəyişir, yaddasımı slaydlarla açırdı.

Təxminən iki həftə hallüsinasiyalar içində dolaşdım və ölmək istədim. Başım büsbütün keçmiş dünyanın macerasına qarışlığından yuxu ilə gerçeyi ayırdı edə bilmirdim və ölüm fürsəti sürüşüb əlimdən çıxırdı. Tamam-kamal hisslerin əsiri olmuşdum. Ayların, günlərin hesabını itirmişdim. Komodun üzərindəki təqvimini də kitablarla birgə yandırmışdım.

Nəhayət, gözüm şkafa ilişdi.

Əzizi oxucu, hekayəmin sonuna gəldiyinizi bilirsiniz. Beynimin ani sakitlik yaşadığı, hallüsinasiyalardan yaxa qurtardığı məqamda ehtiyatla qalxb şkafı yanladım. Sümüklərim ağrıyır, uzanan saqqalım sinəmin tüklərinə ilişirdi. Başimdə qopan şiddətli ağrı boynumdan aşağı dalğa-dalğa yayılır, ta dabanlıramacan yol çəkirdi. Ona toxunmaq həyatımın ən gözəl gününü ov-cuma yiğmaqdı, əziz oxucu. Dəstəyi çəkib qapısını astaca araladım. Yarıqaranlıq otağın içində şkafdan süd kimi bəyaz işiq şüzlüb axdı. Ayağımı güclə aralayıb şkafın içində girdim.

İndi Mərkəzi bankın önündə onu gözləyirəm – həyatımın ən gözəl anını. Yorğun şəhər mənzərləri göz vurur, naxışlı binaların solğun səhər şəfəqinə bürünən üzü, həyatın dəvətkar nəfəsi çiçək olub açılır. Bu tabloya can verən gördükərim yox, düşündüklərimdi.

Bura necə gəldiyimi siz də bilin. Prospekt yenə qələbəlikdir...

ÇİY BALIQ

R. üçün

I

– Xəbər tutsalar, ikimizin də axırıdı. 10 manat! Bundan aşağı düşmərəm. Bildin? Mən bir yol tapıb başımı soyudacam, tanış bəs deyincə. Sən necə? Hamı özü üçün. Burda dincəm, problem istəmirəm.

– 10 manat çoxdur. 5 manat eləyin. Uzağı beş-altı dəqiqəlikdi.

– Beş-altı dəqiqə? Hələ baxarıq ona. Bu işin qiyməti yoxdur. Özün bilərsən.

– 5 indi verəcəm, 5 də sonra. Başqa cür alınır.

– Sonra nə vaxt?

– Poçtdan nə vaxt gəlsə, o vaxt.

– Bura poçt işləyir? Olmaz. Nağd lazımdır.

– İşləyir, niyə işləmər? Bir də neyləyəcəksiz nağdı? Xərcləməyə yer olsa, hə. Pul eləcə quru kağızdı. Yoxumdu. Neyləyim? Ancaq sonra verə bilərəm.

– Bilmirəm nə deyim!

– Bilirsınız, gözəl bilirsınız! Düyün iş deyil. Göz qabağındayıq. Heç kim heç yana qaçammas. Burdan qaçmaq olar? – mən gülümsədim və pəncərənin o tərəfində, qızmar günəş altında pas tutub qaralan tikanlı telləri göstərdim. O yumşaldı, gözləri qısa məsafədə tikanlı tellərə kilidləndi, açıldı.

– Hmm. Yaxşı. Xətrini çox istəyirəm sənin, ona görə razılıq verirəm, yaxşı oglansan, etibarlısan, yoxsa heç kimə görə belə işə qol qoymaram. Rəis bilsə, məni saldıracaq aşağı. Heç kim aşağı düşmək istəməz. Sən istəyərsən? Sən də istəməzsən. Günorta yeməyində xəbər edəcəm. Vaxtı təyin edərik. Adı kağıza yaz, bük pula, istirahət otağındaki ortadan ikinci masanın sol ayağını qaldır, boşluq var, özüm açmışam, gizlicə dürt ora. Sən canın, elə iş gör, heç kim xəbər tutmasın.

Kimsə, bilsə, ikimiz də yandıq, kül olduq. İndi xidmətə çıxırsan?

– Hə. Vaxtdır, mən gedim. Razılaşdıq. Adı indi də deyə bilərəm.

– İndi demə, birdən yadımdan çıxar, səhvlik olmasın. Kağıza yaz. Karıxbı kağızı sinif dəftərlərindən cırarsan ha. Qəti! Başqasından da istəmə. Şübhə yaradarsan. Dəftərin var? Qoy mən verim, – cibindən qeyd dəftərini çıxarıb vərəqi səliqəylə cirdi, – al götür, buna bükərsən. Adı səliqəli yaz. Oxuya bilməsəm, səhv olsa, başqası çıxsa, məndən bilmə, puluma baxaram, günah səndədi. Di get, ya da yox, qoy birinci mən çıxm, sən beş dəqiqə sonra çıxarsan. Xidmətdən qayıdanda həll et onu. Günorta yeməyindən sonra vaxtı deyəcəm. Hami siqaret çəkməyə gedəcək. Sən getmə. İstirahət otağında, dediyim yerdə gizlə kağızı. Di sağ ol.

O çıxandan sonra düz beş dəqiqə saniyəbəsanı'yə anbarda hərkətsiz gözlədim. Tül pərdəylə örtülü pəncərədən sarı və susuzluqdan cedar-cadar olmuş torpağın döşənib uzandığı hüdudsuz genişliyi seyr etdim. Həyat burda tozu-torpağı sovurub burulğan yaradan küləklə axırdı. Axıb genişliyin üstünə alovdan odeyal kimi sərilirdi. İsti atları əldən salır, çox uzaqda hörülü madyanlar döyükürdü. Sapsarı genişliyin bitdiyi yerdə buludları papaq kimi başına keçirmiş dağlar dikəlirdi.

Bayira çıxdım. Anbarın sərinliyi birdən canımda sindi, isti axına düşdüm və kölgəylə addımlayıb yeməkxanaya buruldum. Hə, burdan keçmək olmazdı. Yeni silinən döşəməyə düşən addım izlərim görünməmiş aş-pazı yüngül zarafatla qıdıqladım:

– Bu gün yenə yapon mətbəxinə müraciət etmisiniz, cənab? – uydurma nəzakətlə.

– Hə, soba qızmadı, balıqlar yenə ciydi – o gülümsədi. Çirkli döşəmələrdən qaşları çatılacaqdı bir azdan.

Aşpazın gülüşü sınmamış uzun, bəyaz koridora yön almışdım. Koridorun divarlarında çatlar vardı. Bina dağın döşündə, seysmik xəttin düz ürəyinin üstündə uzanmışdı. Tez-tez qopan zəlzələlər divarlara

caynaq izini – çatları salır və çatlar qeydiyyata alınırıldı, sənəd hazırlanırıldı, imzalanırıldı və baş vermə tarixi yazılır, imzalı kağızlar divara kleylənirdi. Koridor boyu uzanan çatlara yapışan kağızlar ərazinin seymik gündəlikləri idi. 2006-ci ilin iyulun 24-də baş verən zəlzələ divara ildirimvari iz salmışdı və iz uzanıb gəlib 2008-ci ilin 14 yanvarındakı başqa izə qovuşmuşdu, sonra qucaqlaşan iki iz axmışdı, qalınlaşmışdı, bu qalın çatın üzərində də 2010-cu il, 4 oktyabr yazılmışdı.

Bəli, koridoru görünmədən başa vurmaq üçün gərəkdi görünməz olasan. Mən görünməz deyildim, lakin ciynim elə indicə odun təkin yarıla, xoş yeniliyin yarığından iki qanad çıxardı və uzun, bəyaz koridorda gözə görünmədən yeriməzdim, xoşbəxtlikdən uçardım. Bircə hər şey axarında gedəydi, sövdələrin tarazlığı pozulmayaydı, o qızıl, munis an çatanda, yəni hər şeydən bir boy yuxarıda gəzişdiyim, ciynimdəki qanadlara can verdiyim, kürəyimi olub bitən nə varsa, söykəyib arxayınlıqla siqaret sümürdüyüm məqam yetişəndə "yaşayıram" deyəydim.

Vəssalam, "yaşayıram". Sonrası eyni həyat idi, eyni gün idi, eyni yol. Bir də nə vaxtsa ələ fürsət düşərdi, qiymətin verərdim. İndi özgə nəsə düşünən deyiləm. Demək ki, hər şey hazırlıdır. Pulu verəcəm, adı yazacam, beşcə dəqiqə. Saniyəsini bilmirəm, bax necə unutmuşam. Yaddaş bıçağım kütləшиб, kəsmir.

Koridorun sonunda yataqxananın açıq qapısı görünürdü. İçəri keçdim, aşağı qatdakı təsadüfi çarpayılardan birinə uzandım, sənəmdən gicgahlarına qalxan şirin giziltini duya-duya nələrsə xatırlamağa çalışdım, lakin əlimi sıxan boz-bulanıq səhnələr idi, əlimi sıxılar, silkələdilər, sözlərdən, səslərdən özgə heç nə tökülmədi. Tanış deyildi bu səhnələr, boz olan hər şeyə ögeydim, ögey, ancaq bilirdim ki, sövdələşmənin sonunda həyata yenidən rəng gələcək, keçmiş rəngli xatırlayacam, səslərin, sözlərin arxasına keçəcəm, yenidən ruhumda bişirib hazır saxladığım ikinci həyata sığınacam. İkinci həyat – gerçəklərdən xilas, mənəvi bunker.

Saatı yoxladım. Xidmət vaxtına yarımcə saat qalıb. Dikəlib əyləşdim çarpayıda. Çəkmələrimin ipini açıb yenidən sıxdım, düyünlədim. Gərək Şairovu oyadım. Yarım saat çətin hazır ola.

– Hey, qalx görüm, igid. Sənlə deyiləm? Oyan, xidmətsən! – mən qalxbı onun çarpayısını yanladım və sarı məlefənin altındakı bədənini əlimlə yoxladım. Diksənib oyandı.

– Xidmətdən bayaq gəlmədim? – yuxulu yuxulu söylədi.

– Səhər olub, xəbərin yoxdu. Oyan görək!

– Axşam gec olur, səhər tez. Bu nədi e, ala?

– Dur əynini geyin, vaxt yoxdu!

Şairov qalxbı ikinci mərtəbədən aşağı düşdü. Əynini səliqəylə geyinərkən onu izlədim və cibimdə bilmirəm, nə vaxtdan qalan nəm günəbaxan tumalarının qabığını dirnaqlarımın arasında sıxıb təmizlədim, atdım ağzıma.

Şairovun çılpaq bədənində aydın seçilən sümükləri qumsaldakı xırda daşlıqları xatırladırdı.

– Bəlkə, gedib silahları təhvıl alasan? – o dedi.

– Silahlar hazırlıdı.

– Gullələri də doldurmusan?

– Əvvəlki xidmətlərin daraqlarıdı.

– Bir gün zibilə keçəcəyik ha bu işin üstündə, məndən demək! Qol çəkirəm ora, gullələrdən biri kəm gəlsə, boynumuz bıçaq altındadı.

– Yaxşı, onda cəld ol, özünüküləri boşaldıb sayarsan.

– Niyə boşalmıram, boşaldaram. Daraq boşaltmaq nədir ki?

– Yaxşı, az artistlik elə. Silah otağının qabağındayam, gəl ora, cəld ol!

Mən yataqxanadan çıxıb yenidən uzun və bəyaz koridora daxil oldum. Koridorun solunda silah otağı idi.

– Silahlar hazırlıdı? – növbətçini görüb soruştum.

– Hazırkı. O çolpa hardadı?

– İndi oyatdım, gəlir.

– Üz vermə bunlara, səndən əvvəl hazır olub gəlməliydi.

– Elə demə, Şairov təmiz adamdır.

– Təmizdi, özünə təmizdi, mənə nə? Götür silahları. Nömrəsini yoxla ha, sonra xata olar! – ehtiyatla söylədi və gözləri iriləşdi.

– Mən nə vaxtdan nömrə ilə silah yoxlamışam, cavan? On metr uzaqdan tanıyıram silahımı. Çaşdin ha, deyəsən! – gülümsədim.

– Səni demirəm, Şairovun silahını.

– Hə, bu başqa məsələ. Təmiz adamdı Şairov! Rəis ağızın qaşıyr onun. Gecəsi gündüz yoxdu. Səhər, axşam xidmətdədir.

– Rəis kimin ağızın qaşımıyb ki? Yəni burda elə xoşbəxt adam var? O da bundan kayf tutur. Yeni gəlib, gözün qırmaq istəyir ki, sabah baş qaldırmasın. Həmişəki qayda-qanun.

– Əş, nəysə, düz deyirsən. Bura bax, daraqlarda problem yoxdu ki?

– Nə problem olasıdır ki?

– Nə bilim, qol çəkirik də, birdən güllələrdən kəm gələn olar, problem yaşamayaq.

– A kişi, mənim verdiyim daraqda nə problem olacaq? Sən də çəşirsan ha, deyəsən? İnciyirəm, özüm ölüm. İstəyirsən, boşalt, say, təzədən yiğ. Bu daraqları verdiyim adamları elə tənbehləyirəm ki, nəsə problem olsa, atmalı olsalar, darağa baxıb iki dəfə fikirləşəcəklər! Bildin?

– Yaxşı. Yaxşı. İncimə. Sözdü də, deyirəm.

II

Hərbi hissədən çıxıb uzun, nazik ciğira qosulanda günəş qızmardı. Ciğir boz, susuz çöllüyün üzünə çapıq kimi çəkilmişdi. Təpələrin arasından keçəcək, burulacaq, kəsişəcək, yataqlarla yanaq-yanağa verib çoban itlərinin iti-sivri dişlərini göstərəcəkdi bizi, uzanıb-uzanıb yarğanlarda yoracaqdı, dizimizi qalxa-düşə bükəcəkdi.

Ciğirin solunda əyilən, göz işlədikcə uzaq maili düzənliyi izlədikcə ağır bürkü nəfəsimi tutur, çantamda hazır gözləyən soyuq su şüşəsinə toxunub sərinlik tapirdim. Addımlarımı baxırdım, ombamdan başlayıb

ta onurğamacan sürünen ağrının şirin, əriyən qıdığından canına yayılan naxoş gizlili yerışimi səngidirdi. Ancaq yollar məni çoxdan tanıyırdı, o səbəbdən gücümə təpər verir, elə bil təkdənbir gülümsəyib saçımın tərində duyulan küləyi ilə irəli çəkirdi. Ciynimdən tər olub düşmək istəyən silahın qayışını boş saxlamışdım ki, kürəyimin közü qopmasın..

– Bu gün ayın neçəsidir? – Şairov dedi.

– Nə bilim?! Kimdir günü hesaba alan?

– Yox, srağagün şənbəydi. Ayın ilk günü. Demək, bu gün ayın ikisidir. Bu gün mənim ad günümdür.

– Ay bərkallah!

– Hə, 19 yaşım tamam oldu. Keçən il fikirləşməzdim, bir il sonra burda olaram. Görürsən də, həyatda nələr olur?

– Nə olur ki? Gülmə kimi həyatdır, yaşayırsan gedir. Yeməyin var, suyun var. Nə dərd iyiyəsisişən?

– Yaman yaxşıdır yeyib-içməyimiz. Hər gün ciy balıq yeməkdən vəhşiləşmişəm. Köpək dişlərim uzanır. Al bax – o ağızını ehtiyatla açıb dişlərini göstərmək istədi, ancaq gülüşü buna möhlət vermədi.

– Sən zarafatında ol, bura çox yerdən yaxşıdır.

– Heyif ki, mahniya qulaq asmaq olmur. Başqa yerlərdə televizor da var, telefon da. Daha bizim kimi hər dəfə əlaqə lazımlı gələndə iyirmi kilometrlik yol getmirlər. Elə istəyirəm həzin, könül oxşayan mahni olsun, qulaq asam ona. Hər şeyi unudum, gözümü açım ki, bir il əvvəldəyəm, həyat gözəl, adamlar gözəl, zəmanət gözəl. Elə arzusundayam! Gözlərimi yumaram, bu zəhrimardan birini yandıraram, o vaxt ki mahnının nəqarəti gələr, sözlər xoş ritmə təkrar olar, onda dərin qullab dartaram, tüstü ciyərimdə gəzişər, musiqi ruhumda, sonra ikisi də bir-birinə qarışar... Nəysə... Gör adamın canı harada nə çəkir ey!

Silahın qayışı tərli kürəyimə sürtüldükcə, sanasan, ətimi duzla döyür, qorabişirən gönüş də bir ucdnuzdan buzdan əhvalımı əridirdi. İndi təpələrin arasında, keçmiş canavar

yuvalarının lap yaxınında idik. Yuvanın ağızına yaxın ağappaq gülümsəyən heyvan kəllələri, qabırğaları parlayırdı. Yuvari, görürün, çobanlar çoxdan basmışdı, sakılınların səsi bundan xeyli hündür dikələn qarşı təpənin zirvəsindən tez-tez eşidilirdi və canavarlar qışın ayaz, payızın qızıl zamanlarında təpələrdən düşüb sürüyüə soxulurdu, öldürdüyüն öldürürdü, apardığın aparırıdı.

Məsafə sarı zəminin sinəsinə ehtirasla yayılırdı.

Yovşanların, qalın qanqalların arasında iki kölgə nazik cığır sərin-sərin ayağına dolayıb sürüñürdü.

– Demək, mahniya qulaq asmaq istəyirsən. Hə? – mən əlimi üzümə apardım.

– Hə.

– Həm də bu gün ad gündündür.

– Ay sağ ol!

Daha heç nə demədim.

Üzü dağlara aparan nazik cığır daralır, qanqalların, təkəmseyrək görünən qayaların arasından uzanıb görünməz olurdu. Qanqalların arasında hərdən-hərdən bir-birinə sarılıb cütləşən koramallar gözə dəyirdi. Koramalların qırmızıya çalan uzun vücut-dunun, toyuq gözü kimi iri açılmış kiçik gözlərinin, uzunsov burunlarının marağına dalır, başdan quyruğacan nəzərdən keçirmək istəyirdim. Onlara ayaqsız kərtənkələ deyirdilər. Zəhərsizdilər. Hətta çobanların dediyinə görə, gürzə, yatağan balalarını yeyib çoxalmasına mane olurdular. Koramalları öldürmək olmazdı.

– Gürzə! – Şairov silahını çıxarıb arxama keçdi.

– Hardadır?

– Bax, o qayanın arxasına girdi, – həyəcanla dedi.

– Qorxma görək, – təmkinimi qorudum.

Zirpi şeydi.

Qanqalların arasında iri qaya parçası göz oxşayırdı. Qayanın üstünü örtən mamır şəlaləsi istilərin üzündən sapsarı kəsilmişdi.

Sən geridə dur hələ!

Silahımı çıxarıb lüləsindən yapışdım. İlənlə qarşılışsam, zərbəni qundaqla vura-

caqdım. İlk zərbə çox şeyi həll edirdi. Güc sürünenin düz ortasında partlamalı, onurğa sümüyünü qırmalıydı. Sümüyün sıniq səsini öz-özümdə eşitmək istədim, alınmadı. Zərbə dəqiq olsa, ilan elə yerindəcə qıvrılıb qalır, vücudunu ölümə bağışlayırırdı, lakin zərbə iyəsi gərək aldanmayayıdı, çünki qıvrılan, vücudunu ölümə bağışlayan hər heyvanın canında son ümidi, son qüvvət uyuyur. Onun çarəsiz, kömək dilənən yazlıq görkəmindən cuşa gələn ovçu tezliklə yaxınlaşış sonrakı zərbələri döşəmək istəyir. Aldanış bədbəxtliyə rəvac verir. İlan son ümidi, son qüvvəsi ilə düşmənin üstünə atılıb ona soxulur. Zəhərli dişlərini ətinə keçirib qisasını alır.

Lülənin sərin boğazından möhkəm yapışış asta addımlarla qayanı yanladıqca ürək üzən istinin ciynimdən tər təkin süzülüb axdığını duyurdum. Tər saçımdan, papağımın qurtaran yerindən başlayır, boynumu qıdıqlayıb iki ciynimin arasından axırdı və toqqamın sıxlıq yerinə çatıb dayanırdı. Qəfil həyəcanlanmış, bədənimə birdən soxulan hissələrin altında taqətsiz qalmışdım. Gecə yuxumu almamışdım deyə, anın ağırlığından xilas istəyən beynim gözlərimə yuxu salırdı və alnimdən süzülüb cənəmdən düşən tər damcıları gözlərimi qapayır, görüntüləri bulanıqlaşdırırırdı.

Bu dağların gürzəsi vahiməli idi. Köhnə əsgərlərin əhvalatlarından belə məlumdu ki, ilan adamların üstünə atlanır. Nazik boynunu uzadıb gövdəsindən güc alır, yay kimi dərtlib ox kimi qurbanın üstünə şığıyır və nazik dişlərinin arasında uyuyan şeytani zəhər torbası ovunu tezliklə uyuşdurub öldürür.

İlanın atlanması məni əməllicə qorxudurdu. Lakin təmkinimi sabit saxlamalı, silahımın sərin lüləsindən, taxta qundağından güc almamışdım.

Al bu çomağı, götür - Şairov yerdən yulğun budağı alıb hövlnak mənə verdi.

Yulğun budağı nazik, elastik idi. Zərbə imkanlarını artırırırdı. Asta addımlarla qaya-yaya yaxınlaşdım və yulğun budağının ucunu

qayanın ot basan görünməz hissəsinə dürtüb eşəldim. Tərpəniş duyulmadı. Geri durub özümü düzəldim. Dərin nəfəs alıb üst-başımı səliqəyə saldım. Kəmərimi açıb yenidən bağladım və daraq çantasını kəmərin boğazından çəkib arxaya itələdim. Silahı sol əlimə atıb, sağ və işlək əlimlə budaqdan yapışdım. Adı tərpənişdə ilanı öldürər, üstəlik, hərbi hissəyə aparıb qəniməti əsgər yoldaşlarımı göstərərdim. Bu, yeknəsəq günlərə maraq toxumu səpərdi.

Və birdən onun iri başı qayadan azca kənardan, sarı, qurumış qanqalların arasından çıxdı.

- Budur, bizə baxır, - Şairov, deyəsən, özünü itirmişdi.

- Sakit ol, - mən aranı soyutmaq istədim.

Naxışlarından tanıdım, gürzə idi. Belinin üstündən uzun, qəhvəyi xətt düz quyruguna uzanırdı. Xətt zəncirə bənzəyirdi və elə bilirdin, heyvan eləcə belində zəncirlə sürünür. Baxışların soyuğu canıma işlədi. Vahimə ruhumu limhəlim doldurur, üstəlik, qorxuya müqabil, cəsarətim də təpər alırdı.

Bir addım geri durub ilana diqqətlə baxdım. Aramızdakı məsafə iki metri keçməzdı. Zərbə gözlənilməz anda çalınmalı, düz hədəfi tutmalydı. Vəhşi təbiət ilana düşüncəleri oxumaq bacarığı vermişdi. O, təhlükənin hansı yönən gələcəyini yaxşı bilirdi. Yerində qıvrılıb qalmış, quyruğu bitki kimi dikəlmışdı. Düşmən olmayım ona aşkarı, iki əlimdə möhkəm sıxdığım silahlar ona tuşlanmışdı, lakin yenə hərəkətsizdi və üzünü yana tutub, sanasan, məni görmək istəmirdi. Bəlkə də, onu gördüyümdən xəbərsizdi və belə hərəkətsiz dayanması görünməzlik oyunuydu. Ürəyi guppagupla döyüdü, bilirdim. Mən düşündüm ki, qorxunun həyat üçün əhəmiyyəti yoxdur. Ağacın altına verib bağırsaqlarını tökəndən sonra ilanın ürəyi tezliklə soyuyacaq, ölüm onu çulgayacaq, bumbuz olacaq və beləliklə, soyuyan, bumbuz olan ürəyin qorxusu həmən çəkilib itəcək, mücərrəd aləmə ya-yılacaq. Ürək yoxdursa, demək, qorxu da yoxdur.

Bu ölüm-qalım savaşında istidən yerində döyükən, qorxudan içindən sökülen iki rəqib bir-birinin nəzərini oğurlayıb hərəkətlərini təxmin etməyə çalışırdı. Onun irəli çıxan, açılan boynu qızıl bilərzik kimi sarı otların arasında parlayırdı. Silahının taxta, laklı qundağı isə zərbə ehtirası ilə alıshıb-yanındı. Nədənsə məni ən çox çənəsinin altından başlayıb ta quyruğunacan uzanan bəyaz qarnı qorxuya salırdı.

Bir qısa addım atıb ona yaxınlaşdım. Hərəkətim duyuq saldı. Əndişəli gözləri iriləşdi və yan-yörəyə diqqət kəsildi. İkinci addımı atmışdım ki, onu sıprıxıb lap yaxınlıqdakı yovşanlığa sürünen gördüm. Hərəkəti toz qaldırıdı. Sürəti gözlərimi çəş elədi. Bu sürətdən həmən canımı qorxu yiğildi, çəkil-di, diksindim eləcə, gördüm yovşanlığın kölgəsinə siğınıb və bu dəfə bədəni hücuma hazır duran kimi yiğilib.

Zəhərli ilanlara qarşı rəisin təlimatlarını, yaddaşına yazdıqlarını yaxşı xatırlayırdı. Yaddaşına daşa yazılın kimi yazılmış, orada əbədi yuva qurmuşdu. Hərbi hissəyə gələn ilk gündən kağıza yazılın məlumatlara dır-naqarası baxmışdıq. Lakin növbəti həftə təlimatları qollarımızda daş kərpiclərlə əzbərlədik.

Zəhər qana keçdiyi təqdirdə qusma, baş ağrısı, ishal, yüksək bədən hərarəti, ürək döyüntülərinin artması görünəcəkdir. Ağır hallarda mədə-bağırsaq qanaxması, iflic baş verə bilərdi. Gürzə kimi ilanların isə zəhəri daha çox hemorragik təsirə malik olduğundan qanı tez laxtalıdırırdı", – mən qışqıra-qışqıra sırada deyirdim və tər alnimdan sözülüb axırdı.

Daha ucadaan! – rəisin sözləri qolumdakı daş kərpicin ağırlığına ağırlıq qatırdı.

İlanın sancığı yerdə iki ədəd yanaşı yerləşən və 10-15 dəqiqə qanayan qırmızı nöqtə aşkar edilir. İki diş yerinin olması ilanın zəhərli, bir diş yerinin olması isə zəhərsizliyini göstərir.

Davam eləə! –mənim udqunub verdiyim fasılələr onun müdaxiləsi ilə kəsilirdi.

İlan sancması zamanı ilk 5 dəqiqə ərzində zəhər dişləmə nahiyəsindən sorulmalıdır. İlk 5 dəqiqədən sonra həmin prosedurun faydası yoxdur, çünki zəhər qana və limfa sistemində keçmiş olur. Sonra yara təmiz su ilə yuyularaq yod və ya gəydaş məhlulu ilə dezinfeksiya edilməli və üzərinə steril sarğı çəkiləlidir. Ətraf şışəndə sarğını bir qədər boşaltmaq lazımdır. Zəhərin sorulma sürətini azaltmaq üçün sarığının üzərinə paketə qoyulmuş buz və ya soyuq islatma qoymaqla lazımdır.

Əvvəl-əvvəl nazik, elastiki çubuğu ilanın lap yaxınına çəkdir. Çubuğu yelləməklə onu çasdırmaq, diqqətini oğurlamaq istəyirdim. Zərbə vursayırdım, yulğun budağının elastiki şiddəti yovşanda can itirəcək, düşmənə çatmayacaqdı. Yüngül toxunuş canına sıxlıq az-maz arxayınlığı əlindən alacaqdı. Ya hücum, ya qaçış fikrində sabit dayanıb qanımı qaşıqa yiğacaqdı. İndi isə çubuğun qalın başlayıb nazik bitən ucuna zillənir, yelləndikcə yelinə qoşulub izləyirdi, başını oynadırdı. Burda qanqalların boyu qurşağı keçirdi. Qanqal tarlasının ürəyindən qopan nazik xidmət ciğiri dağın zirvəsinə qalxırdı. Uzun qanqallar mən tərəfdən hərəkət imkanlarını azaldır, ilan üçün isə gizlənmək, gözdənitmək üçün qırx qapı açırdı. Lakin ilan qaçıb uzaqlaşmaq üçün cəhd eləmirdi. Başını yovşanlıqdan qaldırıb günəşin yandırıcı istisini duymaq, bundan meyxəş olmaqdı niyyəti və günəşin yandırıcı istisi onun yastı kəlləsinə sığal kimi çəkildikcə ləzzət ala-ala yellənən çubuğun yelinə sevinirdi. Qaçmağa qalsa, açığı, bu sıxlığın arasında ona çata bilməzdəm, tikanlar əl-qolumu dalayıb məni yenə ciğira çəkəcəkdir, bilirdim, elə buna görə düşmən uzaqlaşmamış işini bitirmək, ölü bədənini silahın lüləsinə keçirib hərbi hissəyə aparmaq istəyirdim. "Bəs bu ətalətin səbəbi nə idi? Görəsən, ilanın sıvri başında indi hansı fikirlər oynayır?" – mən düşünürdüm.

İkimiz də bir anda, sanki eyni əmrə müntəzir dayanıb qımlıdanmağa başladıq. Bəlkə də, öncə davranan ilan idi. Məndən bir

saniyə əvvəl quyruğundan başına sürünen yüngül hərəkətlə qanqallara toxunub səs çıxartdı. Ayaqlarımı dəbərtmədən yerimdə mixlanıb onun uzun, mütəhərrik gövdəsinin əcaib rəqsini təkrar edirdim. Əvvəl-əvvəl qımlıdanan eləcə bədənim idi və başım, əllərim, ayaqlarım sabit dayanmışdı. İkimiz də suya hoppanacaqmışlıq kimi bədənimizi yiğmişdiq. Çılpaq, gözlə duyulmayacaq ağır hərəkətlər getdikcə şişən cəsarətin xəbərçisiydi.

İlk zərbə məndən gəldi. Qəfil ilana doğru sıçrayıb yulğun budağı ilə havada dairə çəkdim, havada süzülən zərbəm dairəni başa gətirmədən ilan cəld yerini dəyişdi. Zərbə yovşana çırpılıb bitkini parça-parça elədi, tozanaq qopardı. Həm müdafiəni qurub, həm də artan sürət, qalxan enerjiylə rəqibimin ətrafında fırlanırdım və rəqibim dikəlmış başı ilə yerində dönüb məni izləyirdi. İlə özünə sinmişdi, mənim hərəkətlərimi izləyərək dönür, sanki hipnoz olmuşcasına rəqibini gözdən qoymurdu. Gürzə gözlənilməz anda dayandı. Bədənini lal ətalət bürüdü. Və qəfil lapdan qüvvətlə üstümə atlandı. Lal ətaləti məni duyuq salmış, həmən geri çəkilmişdim. Hükumu boşça çıxmışdı.

Onu indi tam müdafiəsiz yaxaladım. Canı ovcumda su kütləsiydi. Bu kütləni eləcə üzümə çırpıb sərinlərdim. Onunku ölüm hücumu idi, ya o tərəflik, ya bu tərəflik idi. İstidən qıpqırmızı alışan gözlərimi görmüşdü, ahənrüba nifrətimi duymuşdu. Uğursuz hücum onu lap yaxınımı atmışdı, düz silahın kölgəsində durmuşdu. Anın hökmü beynimdə durmadan əvəzlənən, qopuq epizodlar açırdı. Can almaq insan bədəninə ayaz verir, əlin-qolun elə bil pul-pul olub ovxalanır. Son zərbəni vurmağa qolumda qüvvə yiğirdim ki, Şairovun səsi məni qopuq epizodların əlindən qamarladı.

– Biri də burdadır. Bax, qayanın altında, – həyəcanla dedi.

Zərbə əlimdə soyudu. Çevrilib qayanın həndəvərini aradım və daha bir gürzəyə gözüm sataşdı. Şairovun əvvəl gördüyü, qayanın altına soxulan ilan bu idi. İndi nazik

başını kölgədən günə çıxarıb ürkək-ürkək bizi izləyirdi. Bir an onunla göz-gözə gəldim və lap ağır yük kimi ciynamə qaldırib zərbə üçün hazır saxladığım budağı aşağı çəkdim. İsti canımı dişinə taxmışdı. Üstəlik, anın həyəcanı bədənimi cinciliq suya salmışdı.

– Gedək, Şairov. Yolumuz uzundur. Hələ bunun qayıtmağı da var.

Şairov ilandan yaman üyüdürdü. Cığırдан çıxbıq qanqalların arası ilə keçdi və iki-üç metr irəlidə yenidən mənə qoşuldı. Dağın zirvəsinə çatanda hüdudsuz mənzərədən zövq aldım. Zirvə külək tutur, sərinlik canımıza çəkilirdi. Su çantamda qapqaynar olmuşdu. Başına çəkib içincə könlümə xoş duyğular yayıldı. Suyu başından aşağı əndərib tökdüm. Silahları çıxarıb yerdən uzatdım. Silahlarla yanaşı biz də uzandıq və hərəmizə bir siqaret yandırıb əraziyə diqqət kəsildik. Uzaqda şəhərlər, kəndlər görünürdü. Günəş bəyaz maşınlara dəyib onların yerini işarə verirdi.

– Demək, bu gün ad gündündür, hə?

– 19 yaşım olur. Keçən il təsəvvür eləməzdim ki...

– Mən 19 yaşımı keçən il burda qeyd eləmişdim, bu il 20 yaşıma da burda girdim. Bir aydan sonra evdə olacam.

– Evdə olmaq yaxşıdır.

III

Hərbi hissəyə qayıdanda əsgərlər günorta yeməyinə hazırlaşırı. Silahları təhvil verib yuyunmaya buruldum, əl-üzümü isladıb yaxşıca sərinlədim. Yeməyə getdim. Balıq yenə ciy idi və üfunət qoxusu verirdi. Bişmiş yerlərini birtəhər dişlədim, lakin uda bilmədim.

Yeməkdən çıxbıq hərbi hissənin önündə düzüldük. Komanda verildi, əsgərlər həvəslə siqaret çəkməyə getdilər.

Mən sıradan çıxbıq istirahət otağına çatdım. İçimdə uyuyan hədsiz xoşbəxtlik idi. İndi hamı ləzzətlə siqaret sümürürdü, mənsə ortadan ikinci masanın sol ayağını qaldırdım, budur açılmış deşik. Yazılı kağızı o deşiyə dürtdüm.

Yarım saat sonra gizir məni çağırdı və axşam hazır olmağımı söylədi.

Axşam, "Yat" komandası veriləndən sonra qalxıb anbara gəldim, telefonu gizirdən aldım.

- On dəqiqədən o tərəfə keçməsin. Oldu?

- Yaxşı. Arxayın olun!

Birbaşa kazarmaya girib Şairovu yanlaşdırıb.

- Oyan görüm. İşim var səninlə.

- Yenə xidmətəm? - yuxulu-yuxulu.

- Xidmət deyilsən. İşim var. Tez ol. Vaxt yoxdu... Sakit! Sənə demişəm, ağırtaxta olma. Cəld geyin, - mən onun şalvarını tapıb verdim. Elə yerindəcə geyindi kazarmanın arxa pəncərəsindən çıxdıq.

Zastavanın arxasında alçaq təpə dikəlmışdı.

Sən Allah, bu nə işdir? De görüm, niyə çıxırıq bura? Qurda-quşa yem olacağıq ha. Gecə burdan canavar səsi gəlir. Canavarı da ilanı öldürən kimi öldürsən, işimiz çətindir, - o güldü.

- Az axmaqla.

- Hara gedirik? Sən canı, bir sey de, - qaranəfəs söylədi.

- Səbirli ol.

Təpənin hündürünə çatdıq. Hərbi hissənin işıqları burdan lap balaca görünürdü. Elə bil hər lampa bir şam ışığı idi. Hərbi hissə müşil-müşil yatırıldı. Telefonu çıxarıb ona göstərdim.

- Bax, bu gün mahnı istəyirdin, al sənə mahnı.

Şairovun gözləri hərbi hissənin işıqları kimi parladi. Düğməli "Nokia" telefonun menyusuna girib adını kağıza yazdığını mahnını fayllardan tapdım. Sərin meh üzümüzə vurur, ayın, uluzların ışığı gülümsəyirdi. Mahnının şirin ritmi ruhumuzu yellədirdi. Təpənin arxasına keçib ikimiz də siqaret alışdırıldı. Sözlərin bitdiyi yerdə musiqi başlayırdı və onun xoş ritmi ay ışığında gümüşə çalan təpəliklərə yayılırdı. Təkdənbir canavar ulartısı eşidilirdi. Gümüşü ışığı mələfə kimi üstünə çəkən yorğun çöl yuxulayırdı. Oturduğumuz yerin lap yaxınında qarışqa yuvası vardı və qarışqalar yuvaya girib-çixır, qış üçün tədarük daşıyırıldılar.

Bu qış evdə keçirəcəyimi düşününcə doğam qaçıdlı...

DƏVƏLƏR, ATLAR, ŞARLAR

*Mən buradayam, İlahi!
Vaqif Səmədoğlu*

Dəvələr quyuya atılırdı, toplar səbətə düşən kimi. Quyunun ağızı palçıqlı olduğundan bəzilərinin ayaqları sürüsür, düşünməyə macal tapa bilmirdilər. Suyun üzərinə ağır daş kimi çırpılır, səssiz-səmirsiz yoxa çıxırdılar. Karvandakı sonuncu dəvənin nə ayağı sürüsdü, nə də özünü Coradanın əlindəki top kimi hiss etdi. Çömbəlib dostlarının arxasınca xeyli baxdı, baxdı... Qəfil hönkürtüsündən kənardakı dağdağan ağaclarının budaqları silkələndi, yarpaqlarından qarışqalar yağıdı. Ucsuz-bucaqsız çölün tənhalığı dəvənin boynunda yük idi; o ya o biriləri kimi bu quyuya atılacaq, ya da çölün kimsəsizliyini dolduracaqdı. O isə ölməyi seçdi və başını quyunun kənarındakı daşa çırpıb intihar etdi.

Ona yalan danışmağı mən öyrətdim, ilk yalanı da mənə danışdı. Murovdan də və karvanının düşdüyüni dedi. Bir anlıq buralarda artıq əfqanların yaşamadığını, Qarabağ müharibəsindən sonra köç etdiklərini, karvanlarını da özləri ilə keçmişə çevirdiklərini unudub arxaya çöndüm. Heç nə yox idi. Güləndə hələ də körpə olduğunu anladım və özümə söz verdim ki, bir də onu siqaret almağa göndərməyəcəyəm. Hər dəfə

Rəvan CAVİD

"Camel"dən birini də ona uzadar, çəkməsi üçün israr edərdim. Gecələr anasının danlaşdığını eşidib vicdan əzabı çəkmək adətim olmuşdu. Sarvan bizim məhlənin ən balaca sakini idi. Ondan sonra qadınlar hamilə qalmadı. Anası Züleyxa blokdan beş-on addım irəlidə qutab bişirib satar, atası Yusif mobil nömrələrin sıfırmasını alardı. Qapısına "Nar, Cin, Sim nömrələr satılır" yazılmış budkada həm də telefonların təmiri ilə məşğul olan cavan oğlan işləyirdi. Günlərin birində oğlanı maşın vurdu, yerindəcə keçindi. Həyat isə davam edə bilirdi onsuz.

Sarvana Şəmslə Mövlənənin dostluğunu danışırdım tez-tez. Fikir verirdim ki, dilləyəndə gözləri yol çəkir, elə bil kimisə gözləyirdi. Dəfələrlə Şəmsin necə qeyb olduğunu soruşmuşdu, axırıncı görüşümüzdən savayı heç vaxt ona bu barədə danışmamışdım.

Avqustun yeddinci günü Sarvan bikef halda yanında oturdu. Siqaret istədi. Mən də verdim. Həmişəki kimi peşman olacağımı bilə-bilə verdim. Şəmsin necə qeyb olduğu

barədə bircə dəfə soruşdu. Kefini bir az da pozmayım deyə, danışdım. Bura yazüb onu yenidən incitmək istəmirəm. Siqareti yerə atıb uzaqlaşdı.

Şər qarışanda məhləmizin quyusunun başınabütün məhləəhliyi gölülmüşdi. Züleyxayla Yusif diz çöküb quyunun zil qaranlıq dibinə baxırdı, sanardin, səcdədədirlər. Sarvan özünü quyuya atmışdı, amma suyun üzündə eləcə oturmuşdu, batmirdi, adamlar da onu görüb heykəl kimi donmuşdular. Atasının suallarına cavab vermirdi, elə bilirdilər, eşitmır. Başımı əyib qışkırdım:

"Niyə quyuya düşdün, nə gəzirən ora-da?"

Quyunun dibindəki qaraltının səsini bircə mən eşitdim:

"Rumini gözləyirəm..."

İlxidəki atlardan biri kişnəyib ayağını quyunun yanındakı qoca dağdağan ağacına vurdu. Ağacın yarpaqlarından qarışqalar yağdı. At sakitləşə bilmirdi, quyuda nə isə görmüşdü, qorxub ağaca tərəf qaçmışdı. Kənarda sərilən dəvəni isə yatmış bilib yanlaşmışdırılar. İlxı yavaş-yavaş uzaqlaşır, dağdağan ağacını ayaqları ilə döyəcləyən at isə öz anlaşılmazlığını davam etdirirdi; Ruminin yorğun gözlərinə gah görünür, gah da yoxa çıxdı.

Sarvanın quyuya düşüb Rumini gözləməyə başladığı gündən iki il, iki ay, iyirmi səkkiz gün keçirdi. Ruminin nəinki Sarvandan, heç quyudan da xəbəri yox idi. O öz itmiş karvanını axtarırdı. Qozbel atı tez-tez yorulur, tövşüyr, Rumini belindən atırdı. Tanrı atı dəvəmi yaratmaq istəmişdi? Dodaqları, beli, quyruğu dəvələrdəki kimi, ayaqları, gözləri, səsi isə atlardakı kimi idi. Günlər keçir, nə Rumi gəlib bizim məhləyə çıxdı, nə də Ruminin karvanı tapılırdı. Uşaqlar Züleyxanın qutablarını yedikcə ya-zıq qadının gözləri dolur, həsrətlə quyuya tərəf çəvrilirdi. Sarvan isə heç nə yemədən,

içmədən o məzlam qaranlıqdaca tale dos-tunu gözləyirdi.

Atlar kəndimizdə maşın sürməyə başla-yanda heç kim təəccüblənmədi. Daha əvvəllər belə şeylər olmuşdu. Camaat bu qəribəliyin fərqinə Yusifin yanında işləyən gəncin qəzaya düşdüyü gün vardi. Atlardan biri onu vurmuşdu. Başı daşa dəyib boynu qırılmışdı. At zar-zar ağlayırdı, ancaq heç kim ona məhəl qoymur, hamı gəncin nakam həyatına üzülürdü. Bu hadisədən sonra atlar kəndimizdən köç etdi. Yay səhəri oyanıb gördük ki, bir dənə də olsa at qalmayıb, töv-lədən qaçıblar.

Payızda doğru havalar sərinləyir, arada küləklər dağdağan ağaclarını yelləyirdi. Məhləmizə təzə köçən ailənin balaca qızı hər gün şar alıb doldurur, sonra ətrafi məf-tillə hasarlanmış quyunun yanına gəlib oy-nayardı. Bunu bircə mən izləyirdim, çünkü hekayənin necə bitdiyini bircə mən bilirdim.

Yusifin budkası artıq işləmirdi. Züleyxa da artıq qutab bişirmək istəmirdi. Ailənin bircə oğlu quyuda qalmışdı, sağ idi, səsini eşidildilər, özünü də qaraltı kimi sevirdilər. Neçə dəfə cəhd etdilər çıxartmağa, alınmadı. Sarvan gözlərini bir nöqtəyə düyünləyib bircə cümləni təkrarlayırdı:

"Rumini gözləyirəm..."

Sarı şar mavinin qulağına piçıldadı:
"Uça bilərsən?"

Mavi şar qızçıqazın əlindən siyrilib hava-yə qalxdı, ağacın budağına toxunub partladı.

Kəndin bütün qocaları öldü, bütün ca-vanları qoca oldu, uşaqlar böyüdü, Sarvandan sonra uşaq doğulmadığı üçün kəndin sonuncu nəslə kədər içində qırılırdı. Günəş az-az gəlir buralara, ağaclar quruyub əldən düşürdü.

Rumi karvanındaki sonuncu dəvənin bədənini tapanda ağlaya bilməmiş, qozbel atını kənardakı ağacın gövdəsinə bağlayıb qeyb olmuşdu.

Mən də köçməyə hazırlaşirdim. Kənddən canını qurtaranların övladı da olurdu, xoşbəxt həyatı da.

Yasəmən – quyunun həndəvərində şar oynadan qız da böyüüb gözəlləşmişdi. Əllərindəki şarlari papkalar, çiynindəki aşırmanı çanta əvəz etmişdi. Artıq hamı kimi, onun da ailəsi kənddən köçürdü. Evlər boşalmışdı. Bu kənddən birinci atlar, sonra şarlар, indi də adamlar getmişdi. Çamadanı yiğib həyətə çıxdım. Yusiflə Züleyxa oğullarını quyuda qoyub kəndi tərk etmişdilər. Sonuncu dəfə quyuya baxdım. Qaraltı yox idi. Adını qışqırdım. Bir səs eşitmədim. Quyudan qırmızı rəngdə şar gözümüzün önündən havaya yavaş-yavaş qalxdı. Sonra budaqların arasında ilişib partladı.

XUDAVİ

*...Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan...*

Adı Xudaviydi. Xudadan gələn, Xudaya gedən, Xudada yaşayandı. İllər bu kişini qocaltmamışdı, sanasan, alnının, əllərinin qırışını ilmə-ilmə toxuyub nağılların Allah babasının canlı rəsmini çekmişdi. Saqqalının salxımları, saçlarının düyünlü ucları, seyrək kirpikləri, qalın qaşları, cod dərisi, qabar əlləri, div ayaqları vardi Xudavi babanın. Kəndin uşaqları ondan qorxmurdur, kəndin kişiləri, arvadları onu bəsləyirdi, kəndin itləri onu qoruyurdu. Mən Xudavini tanışından kənd onu unudana qədər küçələrdə "Pepsi", "Kola", "Fanta" qutuları yiğirdi. Məktəbdən evə gedən uşaqların dalınca gəzir, dar su arxlarına tullanın plastik tör-töküntünü çiynindən aşırlığı çirkli boğcasına atırdı. Sonra o qutuları hara aparırdı, kimə satırdı, aldığı pulu hara xərcləyirdi, bilmirdik. Günəş səmanı qucaqladımı, Xudavi baba da yay-qış, fərq etməz, düşürdü küçələrin canına. Onun sayəsində kəndimizin küçələri, arxları, yekə-yekə kəhrizləri təmiz qalırdı.

Deyirdilər ki, onu evdən qovan arvadı, iki də oğlu var. Oğlunun biri traktor sürürdü. Biçin vaxtı kənd camaatı Xudavinin oğlu Öməri qapı-qapı axtarırdı. Evinin önündə bigiburma kişilər növbə tuturdu. Həmin iki-üç ayı Ömərin cibi pulun qalınlığından, sinəsi də zəhmətin verdiyi qürurdan şişirdi. Əli cibində o kafedən çıxıb bu kafeyə girirdi. Dükənlərə olan borcunu sıfırlayırdı. Evə əsl kişi kimi bazarlıq edirdi. Di gəl, atasını küçələrdən yiğib-yığışdırı bilmirdi. Qarlılar Ömərin üzünə gülüb arxasında danışındılar ki, pul qazanmaqla deyil, vallah, dədəsi bütün günü zibil eşəliyir, dədə qədri bilməyən köpəyin oğlu. Bir Ömər, bir Xudavi, bir də Allah bilirdi ki, Ömər dədə qədri bilən köpəkoğlu idid. İntəhası, Allah Xudavinin ağlinı başından almışdı.

Kiçik oğlu Əli hərbi xidməti bitirəndən sonra "maxe" kimi qalmışdı dağların başında. Muzdlu əsgərlik edirdi. O, bu gün vətəni qorumaq, sabah da ölmək üçün maaş alırdı. Ayda bir dəfə, iki aydan bir evə gəlirdi. Anasını, qardaşını görüb, nişan verdiyi qızla görüşüb, küçədə rastına çıxsı, atası ilə salamlaşış qayıdırı Murova. Murov nə Murov. Qar dizdən, şaxta da balta kimi. Ayağını atmağa düz yeri, baxmağa göz yeri yox. Uzandıqca uzanan sonsuz dumanlıq. Kəndin qarları Xudavinin sonbeşiyi haqqında danışındılar ki, bu da getdi özünü oda-alova atdı, camaatın qızına nişan taxıb, Allah bilir, nə vaxt qayıdırı gələcək. Amma bir Allah bilirdi ki, Əli o nişanlı qızın yanına qayda bilməyəcək.

İllər keçdikcə keçdi. Fəsillər kəndimizin dağdağan ağaclarını gah yaşıla boyadı, gah da lüt-üryan qoydu. Mən böyüdüm, Xudavi qocaldı, kəndin qarları öldü, anamın, atamın yadından çıxdı Xudavi. Ruh kimi gəzirdi. Kəndimizin körpə uşaqları indi bellərində çanta, ciblərdə telefon rayon məktəblərinə gedirdilər. Kənd məktəbindən evə qayıdan uşaqların əlində fanta qutuları yox, əl boyda telefonlar olurdu. Ömrün elə günü qaralırdı ki, Xudavinin boğası heç dolmurdu da. Hansısa qapıda qatiq, çörək yeyib qarnını

doyurur, sonra da gedirdi kənddə bircə nəfərin də tanımadığı komasına. O vaxt nənəm deyirdi ki, Xudavi qəbiristanda yatır. Mənim də ağlımda elə qalmışdı.

Əlqərəz, bir gün xəbər gəldi ki, Xudavinin oğlu Öməri erməni snayperi düz alnından vurub. Biçin vaxtı tez-tez olurdu belə atışmalar. Tap-Qaraqoyunlu kəndi sərhəd idi. Ermənilər hərdən zəmiləri yandırır, hərdən camaatı gülləbaran edirdi. Sonra bizimkilər də o tərəfə atırdı. Yarım saatdan-zaddan sonra sakitləşirdilər. Olan da il boyu biçini gözləyən kəndləyə olurdu. Bu dəfə güllə Xudavinin oğluna dəymışdı. Dəyib öldürmüştü. Öldürüb Xudavinin əlindən Öməri almışdı. O gün kəndin camaatı yiğildi Xudavinin arvadının evinə. Qapısında traktor üçün növbə tutan bığıburma kişilərin ciyində o dünyaya getdi Ömər. Hami Ömərin qəbrinin üstündə idi, Xudavidən başqa. Xudavi yox idi. Xudavi neçə gün görünmədi. Qeyb olmuşdu. Camaat deyirdi ki, gecə Xudavi Ömərin gorunu qazib girib içindi. Nə bilim, hərə bir şey danışındı. Mən onda Bakıda o restorandan çıxıb bu paba girirdim. Düzünü desəm, Ömər ölməsəydi, Xudavi hamının yadından çıxacaqdı. Atam deyirdi ki, Ömər öləndən sonra arvadı Xudavini tapıb, deyib ki, gəl evinə. Biz də bir ailə olaq. Camaat ağızına gələni danışındı. Xudavi də heç nə demədən çirkli boğcasını ciyinə atıb getmişdi yenə zibil yiğmağa.

Gün o gün oldu, mühəribə başladı. Kəndin cavan oğlanları davaya getdi. Kənd boş qaldı. Qocalar namaz üstündən durmadı, atalar, analar gözü yollarda oğlunu gözlədi. Həmin payız bizim kəndin pəncərələrini gah yağış yudu, gah anaların göz yaşları. On dörd şəhidi var idi kəndimizin mühəribə qurtaranda. Balaca bir kənd igid-igid ərlərini dilbilməz gülləyə qurban vermişdi. Əli də şəhid olmuşdu. Dəfn günü Xudavini heç kim tanımadı. Saqqalı yox, saçlı yox. Kostyumda, bəy libasında. Min il cavan görünürdü. Bircə yerisindən, bir də heç nəyə, heç kimə baxmayan gözlərindən tanıdlılar Xudavini. İkinci oğlunu da vətənə

qurban eləmişdi. Arvadı gah Ömərin, gah da Əlinin adına ağı deyirdi. Gah da Xudaviyə qarğış edirdi. Elə bilirdi ki, hər şey onun küçə-küçə sülənməyindən sonra başlayıb. Xudavidən bir səs çıxmırıldı. Ağlamırdı. Gözləri dolmamışdı. Heykəl kimi tabutun başındaca gözləyirdi. Həmişə boğça salladığı ciyinini oğlunun tabutu altına verdi. Getdi hər gün getdiyi yolla. Hər gün yatdığı yovşanlığa Əlini basdırıldı. Qayıtdı. Yenə qeyb oldu.

Xudavinin arvadı çərlədi öldü. O ki öldü, kənddə hamı yadırğadı Xudavini. Sanasan, belə adam yaşamayıb dünyada. Kəndin hər tərəfində "Pepsi", "Kola", "Fanta" qutuları peyda oldu. Arxlar zibillə dolub-daşındı. Camaat əkinin suvaranda kanalların ağını zibildən zorla təmizləyirdi. Biçin vaxtı traktor qəhətə çəkilirdi. Dava düşürdü. Qızlar əsgərliyə gedib-gəlməmiş oğlanlara könül vermirdi. Xudavinin oğlanları öləndən, özü də qeybə çəkiləndən sonra kəndin mizani pozuldu.

Dövlət, bəlkə, Xudaviyə ev də verərdi. Şəhid oğluna görə hamı ona hörmət də edərdi. Camaatın güzəranı pis idi, mühəribədən sonra dolanışq lap çətin idi, amma Xudaviyə verməyə hamının bir parça çörəyi var idi. İstəmədi. Hara getdi, hara yoxa çıxdı, bilən olmadı.

Adı Xudaviydi. Xudadan gəlmışdı, Xudaya gedəcəkdi – Xudada yaşamaq üçün.

Nadir YALÇIN

NİN NIKOLAYEVNA

Zülməməsi obamın nazlı gəlininin – Küfürün qızıl tanasına çevrilən salxım söyüdləri titrədir, günəşlə ay arasında bardaş quran toranlığa layla çalır, sulardan boyulanan ülvi arzulara dəm tuturdu. Yanıqlı, təmkinli, aramlı oxuyurdu. Bütün susan qaratoyuqların acığına bu oğrun vədəni nəğmələndirirdi. Sözə avazı ilə yaraşlılı libas geyindirsə də, bu avazla mizrabı telə möhkəm vurmaq olmazdı, od tutub yanardı qovaqlar.

Qəmlə nəşələnmək olardı bu sədada!

Gözlərini qırpmış, əllərini dizləri ilə tənləşdirmişdi. Bilirdim, qırışları dərinləşmişdi. Mən bilirdim, qeyrisi, tutalım, qonşu Əsgəri çağırısan, unamazdı bunu.

Oxuyurdu nənəsi deyən bayatlardan...

Yer yerindən silkələndi, darvaza şaraq-şaraq şaqqıldı, toyuq-cucə çəpər başına tullanıb qonşu həyətinə keçdi, ağacın ətək budaqlarında sallanan gilaslar əsim-əsim əsdi, yazılı anamın yerindən dik atılmağı ilə həyətə qaçmağı bir oldu, dədəm necə diksindisə, mürgüsünə daş bağlandı. Qorxumdan tutun başına dırmaşdım.

Nənəm bu istinin cirhacırında qızmar günəşlə əlbir olub ocağımiza od ələyirdi.

Elə yana-yana haray çəkirdi! Deyirdin, yaylığındakı yarpaqlar yerlə bir olacaq.

– Ana, nolub, nə hay-həşirdi, qonum-qonşunun dincələn vaxtı niyə qiy-qışqırıq salmışan? – atam gözlərini ovxalaya-ovxalaya pilləkənlərdən düşdü.

– Mərdan, evimi murdarladılar, həyətimə qara xal saldılar, başıma daş düşdü, bala. Qardaşın gəlib.

Atamın çıçayı çırtladı. Elə həmin vaxt da sevinci gözündə qaldı. Anasının neçə illərdi həsrət çəkdiyini yaxşı bilirdi. Bəs nolmuşdu axı?

– Ənvərdən ötrü gecə-gündüz ah-vay edən sən idin də, indi nolub?

– Bir kafir qızını da yanına salıb, bala, sarı pişiyə oxşayır. Dinim-imanım yandı...

O gündən nənəmin əhlət ağacından da ağır olan boğçası evimizdə qərar tutdu. Zəhər tulugu idi, alqışına alqış çatmadı, aman-aman qarğışından...

Anamı hirsətdirəndə çalmasını açıb qaçırdım. Dalımcı əlli söz deyirdi. Hərdən yazığım da gəlirdi. Qara yaylığının ucunu gözünə sixib gecələr astadan ağlayırdı. Əlhəmini çasdırmışdı, qınamırdı... Anama tapşırılmışdı:

“Nə Ənvəri, nə də yanındakı xaxolu üstümə qoymarsız...”

Nənəmin həmin hay-küyündən sonra həyətlərinə götürüldüm. Əmimi heç görməmişdim, həmişə atam ondan ağızdolusu, fərəhlə danışardı. Əmimdən çox yanında gələn adamı görmək üçün səbirsizlənirdim, axı nənəmi kim belə cin atına mindirmişdi?

– Bizə nə gözəl oğlan gəlib! – əmim Ənvər dedi.

Onu ilk görəndə şux qamətli, saçları arxaya dalgalanan, enlikürək bir oğlan idi əmim Ənvər... Sevgisi gözündən yağırdı. Parpar parıldayırdı gözləri. Kəlmə belə kəsməsə, yenə bilmək olurdu ki, o başqa cür sevirdi.

– Yaxın gəl, Mərdanın baş dərisisən. Məktəbə gedirsən?

– Hə, birinci sınıfə.

– Oğulsan... Tanış ol, bu da Ninadır. Nina Nikolayevna!

Əmim Ninanı mənə təqdim edəndə başımı siğallaya-sığallaya onun pərişan gözlərinə zilləndi. Bütün dərd-sərini canına çəkməkçün zillənirdi, axı o burda – doğma diyarda belə səs-küylə qarşılanmağa layiq deyildi. Əmim qorxurdu, birdən Nina onu qoyub getsə, bütün başına gələcək xoşagelməz işlərdən bezsə... Əmim başqa cür sevirdi, bütün kəndi özünə düşmən edəcək cəsarətlə sevirdi...

Nina bu boz kəndimizdə qürub vaxtı körpə ərik budaqlarından zorən ayrılib şərə qarışan narıncı şəfəqlərə bənzəyirdi. Quluncunun üstünəcən qırılan sünbül sarısı saçları Ninanın təbəssümünün ecazlı davamı idi. Şax qamətindən ayrılan sinəsi düzəngahda qabarən aran təpəciklərini xatırladırdı – bu da həmin böyük təbəssümün tamamı.

O, bu axarlı-baxarlı çay ömrümüzə gecələr maviləşən tül kimi sərildi. Nina ilk illər bizim dildə qırıq-qırıq danışındı. Amma elə bil dilimizin ahəngi onun nitqinə biçilmişdi, o, buz kimi soyuq danışıqçın yaranmamışdı. Kim bilir, bəlkə də, Nina öz məskəninə – əsl taleyinə qovuşmuşdu.

Qəribliyinə sızqa-sızqa yaş töksə də, əmimə olan məhəbbətindən əl çəkmirdi. Nina qurbanı məskən sala bilməyən, köksünün döyüntüləri bədənini silkələyən qaranquşlar kimiymi. Elə hey çırpınırdı...

Bir dəfə əclaflıq eləyi Nina'nın gözəlliyyinin dərinliyinə varmışdım. Həyatında gördüğüm ən cazibədar vücudun sahibi idi Nina Nikolayevna. Günün birində əmim biçində olanda fələyin felinə uyub taxta

hamamın oyuq yerindən Ninanı o ki var süzdüm. Neyləyim? Ağzımın suyu axan vaxtlar idi. Amma o tindəki zeytun ağacı haqqı, ürəyimdə pis şey yox idi. Necə ki açan çiçək, yumurtasını yenicə çartlatmış sapsarı cücə, baramadan yenicə çıxan kəpənək bütün canlılara məhrəm idi, Nina da o taxta hamamın oyuğundan öz ana libasında – təbiətin qızı kimi məni xoşhallandırmışdı.

Yalnız həmin gün gözümdən yayılmayan bir şey məni fikir təşnəsində boğmuşdu, Ninanın boynunda nəsə parıldayırdı. Həmin işarəni hesab dərsində təzə-təzə öyrənmişdim. Az keçməmişdi, qəbiristanın göz işlədikcə uzanan dərinliklərindən, kol-kosun içindən boylanmışdı həmin işarələr mənə sari.

Xaç idi – Ninanın inancı, duası, məmləkəti...

Kəndimizdə zülm ayaqladı gözəl Nina. Nə xaçını boynundan açır, nə sevgisini ürəyindən söküb ata bilirdi. Amma yaxşı bələd olmuşdu bu yerlərə. İl ili qovladıqca tərtəmiz danışırırdı. Yatağında cilvələnən Kürrə baxdıqca Volqanı xatırlayırdı. Buraları öz içində sığdırı bilmişdi.

Günün birində Volqadan bir külək əsdi, külək gəlib yetişdi Kürə, Kürdən ocağımiza... Nənəm torpağa basdırılan gün kəndin ağ-saqqalları – dirsəklənəndə qolunun altına qoşa zər xaralı döşəkçə atılan, gəzəndə ağır tərpənən, danışanda asta dillənən, başı-papaqlı kişiləri Sotlanəhməd dayı, Əsəd əmi, Qəşəm kişi əmimin evinə ayaq basdırılar, dədəm də böyürlərində.

Kişilər göy kimi guruldadılar, yel kimi əsdilər. Nina iç vurub ağlayırdı. Az qalırdım, gedim deyim, ay kişilər, görmürsüz necə gözəldi, nə istəyirsiz, amma deyə bilməzdəm. Arxayın idim əmimə, bilirdim, lazımlı olsa, o deyər, canlarını da alar. Belə sevirdi o, başqa cür...

Kişilər çox danışdılar, çox dil tökdülər. Nəhayətdə Əsəd əmi dilləndi:

– Qayınanan Quran əhli idi. Sən də pis, yaxşı onun gəlinisən. Gərək məclisində olasan, bir işin qulpundan yapışsan. Lap

bunu qoyaq kənara, nə vaxtacan tay-tuşuna qayniyb-qarışmayacaqsan? Əlini nəyə vur-san, murdarlanacaq. Gəl biz deyənə qulaq as. Bu boyda kişilər gəlib ayağına, bizi yüngülsaqqał eləmə.

Nina yana-yana boynundakı xaçı açdı. O gecə Ninaya zülmətdən zülmət oldu. Anam ona qüsər verdirdi. Molla Məmmədi çağırıldılar. Molla Məhəmməd kəlmeyi-şəhadəti dedikcə Nina təkrarlayırdı. Mollanın gur səsi evi də silkələyirdi, Ninanın bədənini də...

Ninanın boynundakı xaç qeybə çəkildi!

Qız-gelinlər əvvəl-əvvəl qaynayıb-qarışmasalar da, sonralar buzları əritmişdilər, tez-tez onun başına yiğışar, gözəlliyyinə mad-dim-maddim tamaşa eləyərdilər. Çünkü o, müsəlman olmuşdu. Müsəlman olandan sonra kəndlə qaynayıb-qarışdı gözəl Nina, oğlu-uşağı qaynayıb-qarışa bilməsə də...

Allah payın əsirgəyirdi əmimdən, xani-mindən.

O rus qızı laylanı iliyinəcən başa dùşürdü. Övladsızlığının acığına layla qulaqlarına hopmuşdu, bəlkə. Qonşu gəlinlər körpə besiyini yelləyib layla çalanda o həzin zümrümə Ninanı beşiktək yırğalayır, xəyaldan xəyalala aparırıdı.

Əmim onun qəmini dağıtmaqdən ötrü əlindən gələni edirdi. Əmimlə əl-ələ verib Kürün sahilində o baş-bu başa gəzir, qo-ca qovağın altında sevişib qəmlərini dağıdırıldılar. Allah bilir, neçə bala arzuları Kürdə boğulub sulara qərq olmuşdu. Əmim qovağın altında Nina üçün mahni oxuyar, əllərini onun gur saçlarında gəzdirə-gəzdirə bu yerlərin əfsanələrini nəql edərdi.

Bələcə gün günə calanır, möhnət sevincə, şadıyanalıq kədərə yoldaşlıq edirdi. İllərin qanadlarından yixılanlar geri dönmədikcə böyüdüyümüzü, yaşılandığımızı hiss edirdik.

Həyətimizdəki tut ağacını kəsdilər, filmlər rəngləndi, arzular böyüdü, qayğılar çıxaldı. Mən də böyüdüm o arzularla birgə, Nina yaşlandı, əmim nuranıləşdi. Nina dəyişdi, qırışdı, balacalaşdı. Amma saçları həminki kimi gur, canlı idi, meşə kimi... Əmim isə...

Qocaldıqca qəribə sükut bürüyürdü onu, bu səssizliyi bəzən ürpəndirirdi adamı.

Təkcə o tindəki zeytun ağacları həmən qaldı...

Günün birində əmimin səssizliyi kəndi başına götürdü. Nina adını diliñə gətirə bilmədiyi ölüm mələyinin ağuşuna sığındı. Həyətdə ağappaq parçadan bir yuyat yeri quruldu, ağappaq, köppüş əlli nənələr yumağa gəldilər, gümüş kimi parpar parıldayan vedrələr hovuzun yanında sicilləmə düzüldü. Ağ-ağ ağı deyən ağıçlar harayladı ötənləri, keçənləri...

Nina yuyulanda anam da yuyat yerində idi. O, çox adamı yola salmışdı, ilk dəfə idi rəngi ağappaq olmuşdu. Fikirləşirdim, yəqin, Nina qəribdi, ona görə halbahal olub anam...

Gün batmağa tələsəndə anam məni evin dalına çağırıldı. Adamlar səngimişdi, sakitlik idi. Gördüm, nəsə demək istəsə də, çəkinir. Əlimi ciyinlərinə dayayıb gözlərimi qırpdım. Yavaşça piçildədi:

– Bunu Ninanı yuyanda tapdım, – corabını aşağı çəkib xaçı götürdü, ovcuma basdı, – heç kim görməyib məndən başqa, narahat olma.

– Axı bu xaç neçə ildi yoxa çıxmışdı, Nina müsəlman olmuşdu. İndi bu hardan çıxdı?

– Saçının arasından.

– Necə?..

– Xaçın nazik ipi saçının dibinə düyün-lənmişdi.

Nina... O necə də sədaqətli idi. Ninanın saçı ölüncə nazilmədi, təravətdən düşmədi, həmişə gur, qıvrım-qıvrım dalgalandı. Soyuq yerlərdən gəlib qızmar məkana düşən Ninanın sarı saçları öz ölkəsində gur meşə idisə, bizim kəndimizdə səhraya bənzəyirdi, gün işığından cedar-cadar olan səhraya. O gur saçlar Ninanın sədaqət rəmzi imiş, sən demə... O saçlar nazilsəydi, xaçı harda gizlə-dəcəkdi? Necə bədənində daşıyacaqdı... O xaç bu illər ərzində həm yox imiş, həm var imiş.

Xaçı ovcuma bərk-bərk basıb düşünür, ayaqlarımı ardımca sürüyürdüm. Hara gedəcəkdir? Onun bu pünhan etibarının nişanəsini harda yoxa çıxaracaqdım. Əmim... Bilirdimi yazılıq əmim? Düşünürdüm, qəbirstana getmək... Xaçı torpaqlara qərq eləmək... Ya da kəndimizdə lap çoxdan basdırılan rus qəbirlərinin üstünə qoymaq... Bilmirdim. Bütün bunları düşünə-düşünə gördüm gəlib çatmışam Kürün sahilinə. Bura məni gətirən o zülmə id... Əmim... oxuyurdu, yanlıqlı, təmkinli, aramla oxuyurdu. Ötənləri yada salıb, Ninanı oxşaya-oxşaya bu oğrun vədəni nəğməsinin bağrına basırdı.

Qaratoyuqlar bu avaza məst olub ağacların koğuşuna sığınaraq iliq havada xumarlanırdılar...

SƏFƏR MÜƏLLİMƏ NƏSƏ OLUB...

– Hansı tamaşa məsləhətlidi?

Kassir eynəyini burnunun ucuna sürüsdürüb qarşısındaki iri gövdəli kişini aşağıdan yuxarı istehza ilə süzdü:

– Necə tamaşa olsun, yoldaş Stanislavski, ağlamalı, ya gülməli?

Kassirin bu cür müraciəti onu çasdırısa da, mağmınığını ört-basdır eləməkdən ötrü səsini bir az da qalınlaşdırıdı:

– Stanislavskinin məsləyə dəxli yoxdu.

– Tutaq ki, elə söz deməmişəm, hər halda, söyüş deyil, üstündən keçin, sualımın ikinci hissəsi barədə düşünün.

Yekəpər başını qaşıyb fikrə getdi. Arxada növbə gözləyən Əzizin qəsdən öskürməyi onu ayltdı:

– Bilirsiz necə olsun? Demək... Həm gülməli, həm ağlamalı.

Kassir başını yellayıb bığaltı güldü. Afişa çap olunan kağızı götürüb siyahiya baxdı:

– Olsun ki, “Molla Nəsrəddinin beş arvadı” siz deyəndi, neçə bilet lazımdı?

– Molla Nəsrəddində ağlamalı nə var?

– İndi beşarvadlı olmaq bilirsiz, nə qədər böyük bədbəxtlikdi?

– 2 bilet verin.

Əziz kassaya yaxınlaşanda kassirin bayaqkı yekəpərdən qeybətə hazır olduğunu hiss elədi. Çoxdanın tanışları kimi, – görürsən bu təpəözü? – deyib arxasında gözünü zillədi:

– Elə danışır, elə bil teatrda-zaddan başı çıxır, özünü Stanislavski kimi aparır, heç o rəhmətdiyin adını da eşitməyib haa... Maskanı da çəkib alnına, o saat bilinir simicin biridi, cərimənin dərdinən az qalır maskanın birini də başına keçirsin.

– Hardan bilirsiz, bəlkə, doğrudan özünü xəstəlikdən qoruyur?

– Onun gövdəsini görmədin? Oksigenin düşmənidir, beş adamın yerinə nəfəs alır. Elə bil Həzrət Abbas cöngəsidi. Belələri tamaşa özlərini göstərmək üçün gəlirlər. Lap rəhmətlik qaynanam yadına düşdü...

Kassir, deyəsən, onu hörmətlə dinləyən adam tapmışdı. Susmaq bilmirdi:

– Sən də məni bağışla, arvadağa doğanda qaynanam dedi ki, bala, quymaq qatı olsun, ya duru? Dedim, xala, nə qatı olsun, nə duru, orta. Yaziq arvad həmən gündən qızının dərdin çəkdi ki, balam bununla necə dolanacaq? İndi bu da, nə gülməli olsun, nə ağlamalı, sürüş əəə, “svolç”...

Əziz xeyli güldü, rastına maraqlı adam çıxmışdı. O belə insanları bir yerə yiğib ansaml düzəltməyi xəyal edirdi. Ansamblın rəhbəri də qapıbir qonşusu Səfər müəllim. Qiyamət adamdı!

Əziz yubandığını hiss elədi:

– “Paris Notr dam kilsəsi”nə iki bilet, zəhmət olmasa.

Kassir yerində qurdalandı, kağızlara baxdı. Özünü piştəxtada hiss edirdi. Sanki bütün tamaşaları camaata o göstərirdi. Ürəyinə yatmayan nəsə olanda qanı qaralır, eynəyini

çıxarıb baş barmağı ilə şəhadət barmağını iki gözünün bulağına sıxırdı.

Həmin şey yenə təkrarlandı. Kassir göz qapaqlarını kölgələyən qaşlarını çatdı. Əzizin yadına məhlələrindəki südçü kişi düşdü. Südçü kişi "Satdığıñ süd çüründü" deyib üstünə şığıyan qadınları görəndə necə rəng alıb rəng verirdisə, kassir də həmin hala düşmüsdü.

– Oğul, yanaşı yer qalmayıb. Ayrı-ayrı yerlər var.

– Yerləri əvəzləmək olmaz?

– Qəribə adamlar var e, a bala, bilet satdığım adamların anketini doldururam? Kimə zəng edim deyim ki, bəs gəl, yerləri əvəzləyirik?

"Əşı, niyə əsəbləşirsiz e... Eybi yox, ayrı-ayrı yerlər olsun, iki bilet verin", – Əziz verdiyi sualın mənasız olduğunu başa düşüb pərt oldu.

Biletlərini cibinə qoyub təzəcə beş-altı addım aralanmışdı, kassir arxadan səsləndi:

– Oğul, bir dəqiqə bura gəl.

Əziz yaxınlaşdı. Yerlərlə bağlı xoş xəbərə gümanı vardi.

– Sən nömrəni ver mənə. Aktyorlar dost-aşnalarına dəvətnamə verirlər. Yanaşı olan dəvətnamələrdən hansısa qayıtsa, deyərəm, gelərsən, biletləri əvəzləyərik.

Əziz nömrəni verib razılıq kimi başını yellədi.

Çağırılmamış qonaq kimi özünü yayın bağlı qapısından içəri soxuşturan payız soyuğu onun əllərini qaxaca döndərmüşdi. Telefonuna zəng gələndə əllərini cibindən çıxarmağa ərindi, könülsüz cavab verdi:

– Hə, Orxan.

– Əziz, evə gəlirsən?

– Bir azdan gələcəm.

– Bu gün dərsdə qəribə şeylər oldu.

– Noolub?

– Əziz, Səfər müəllimə nəsə olub. Qəribə danışır. Axır vaxtlar özündə deyil. Elə hey dərsin mövzusundan uzaqlaşır. Haşıyədən haşıyəyə keçir. Məssələn, bu gün şəxs əvəzliliklərindən danışındı. Dərs qutaranda gördük

ki, cinas qafiyələrə keçib. Tez-tez duruxur. Bəlkə, əlaqə saxlayasan?

– Görəsən, nolub... Bəlkə... Mən də bu gün Səfər müəllimlə özümə tamaşa üçün iki bilet almışdım. Nəysə, dərslərinə bax, özüm yiğib danişacam.

Qardaşının sözləri Əzizin xəyalını min yerə apardı. Yerlərə göy lapdan gözündə tənləşdi. Coxdandı belə yana-yana siqaret yanğırmamışdı. Bir qullab çəkib duruxdu. Şalvarının üstünə səpələnən külə əhəmiyyət vermədi. Elə hey götür-qoy edirdi...

Əzizin canında bayaqkı soyuqdan əsərələmət qalmamışdı. Ağacların koğuşunda gizlənən istilik onun bədəninə hopmuşdu. Tez telefona əl atıb Səfər müəllimə zəng elədi. Səfər müəllimin titrək səsi eşidildi:

– Bəli, Əzizcan.

– Necəsiz, Səfər müəllim?

– Sağ ol, bala, kefin yaxşı olsun.

– Hardasız?

– Bulvara tərəf gedirəm.

– Sizə yoldaşlıq eləyə bilərəm.

– Üşüyərsən e, soyuqdu... Amma gəl, bir isti çay alaram, qızışarıq.

Əziz teatrın yanından piyada bulvara düşdü. Saatin yanında görüşdülər. Yavaş-yavaş Kukla teatrına tərəf irəlilədilər.

Birdən Səfər müəllimin gözü sağ ayağına sataşdı. Şalvarının qatı əyri idi. Ayağı ayağına dolaşdı, pərt oldu, elə bildi, hamı şalvarının əyri qatına baxıb gülür. Səfər müəllim belə şeyə öyrəşməmişdi. Ürəyində qocalığına məzəmmət, təkliyinə üşyan elədi. Şalvarının əyri qatı onun əyilən qamətini haçalandırdı. Ovqatı lap təlx oldu.

Küləyin sürətinə məhəl qoymadan göy Xəzərin üzərinə səpələnən şəfəq günorta çağının heç vaxt ünvana gecikməyən nurlu poçtalyonu idi. Səfər müəllim elə bilirdi, onun özünün xoşbəxtlik carçası olan poçtalyonunu kimsə hardasa yubandırır. Həmişə nəsə gözləyirdi...

Nimdaş ayaqqabısının üzərinə düşən sarı yarpaq yorulmuş cisiminə kar eləməsə də, ruhunu sizildatdı. Əyilib yarpağı götürdü. Əllərinin üstündəki incəlib ətindən ayrılan

dərisi adda-budda göyərmişdi, kapilyarları xəfif zərbədən partlayırdı. Yarpağı əlinin üstünə qoyub acı-acı gülümsündü. O yarpaq bardağın daşırı sonuncu damcı idi. Soluxan yarpaq yaşamaqdan küsən Səfər müəllimin ağrılarına bir az da ağrılıq gətirdi. Səfər müəllim üçün yayın son elçisi, payızın ilk müjdəcisi arzuolunmaz qonaq olsa da, əlinin göyü ilə yarpağın sarısı uyuşurdu, hər ikisi payızdan xəbər verirdi. Səfər müəllimin ömrünün payızı gömgöy idi.

Ağır addımları ilə buxağının dərisi eyni tərpənirdi, ulğumu üzülmüşdü.

Bir qədər irəlilədikdən sonra Səfər müəllim bulvarda iri gövdəli ağacın qabağında dayanıb gözlərini qiydı. Ağacın üzərindəki kiçik lövhədən yazıları çətinliklə oxudu. Ağacın adını ürəyində də səlis deyə bilmədi, karıxdı. Lövhənin aşağısında cümlə mehdən əsən yalın ağaclar kimi Səfər müəllimi titrətdi:

“Bu ağacın vətəni Almaniyadır”.

Qanrlılib Xəzərə baxdı. Çopur daşlara yaxınlaşış sulara tamaşa elədi. Öz yerində dayanmadan dövr edən qağayıların ecazından məst olsa da, kövrəlmişdi, bir anlıq özünü ovunduramadı. Qağayılar arabir aşağı enib suya baş vurur yenidən qanad çalıb dövr edirdilər.

Kəndi xatırladı:

– Əziz, inan, evimizlə klubun arasındaki qobudan bir də aşmaq üçün parça-parça olan ömrümün qalanını peşkəş verərdim.

– Mən axı neçə dəfə dedim... Gedin, gəzin, olmaz e belə...

– O qobuda nənəmin kəlağayısının sürüsüb düşməyi gözümün qabağına gəldi. Çox ötkəm arvad idi. Bir çalma bağlayırdı, üstündən də qara noxudu kəlağayı örtürdü. Nənəm yaralı yerim idi. Qadın olsa da, əlləri elə bil palid budağı idi. Müharibədən qayitmayan əmimdən danışanda əllərini üzülən qızına elə cirpirdi ki, elə bil yüz yaşlı palidin budaqları sıñıl yerə cirpılırdı. Oğluna gecələr səssiz-səssiz ağlayırdı. Örpəyinin ucunu ağızına tuturdu ki, günümüzü qara eləməsin. Hərdən elə sözlər deyirdi ki...

– Oları yazmaq lazımdı...

– Elə şeylər var ki, onu yazsan, sehri qaçar. Axı olduğu kimi ifadə eləyə bilmirsən. Necə yazsan da, hadisənin yanında sönük qalır... Deyirdi ki, Bala, nabələd kor olar... Həəə, bala, mən də otuz ildi bu şəhərdə eləyəm...

– Siz ki şəhəri əla tanıyırsız, nabələd niyə olursuz?

Səfər müəllim gülümsündü, əlini Əzizin ciyininə qoysdu:

– Ayağım gedir e, ürəyim yatmir bu yol irzə. Mən burda yadam, yad da öləcəm...

Səfər müəllimi kəndə buraxmayan nəsnə yuxularını qaramata döndərirdi. Neçə dəfə getməyə cəhd eləsə də, alınmırıldı. Ayaqlarına qıfil olan keçən günləri qarşıyırdı.

Səfər müəllim Əzizə sarı baxıb gözlərini qiydı:

– Əziz, deyirik ki, əvəzliklər bütün nitq hissələrini əvəz edir.

– Hə, hətta özünü belə!

Səfər müəllim yeni nəsə kəşf eləyirmiş kimi gözlərini bərəltdi, yumruqdan ayrılmış şəhadət barmağını qənşərindən bura-bura qabağa uzadıb uca səslə dedi:

– Bəli, hətta özünü belə!

– Bəs biz kimi əvəz edirik? “Biz” də əvəzlikdi də, birinci şəxsin cəmi... Bəs biz özümüz əvəzlik deyilik? Biz əvəzliyiksə, biz kimi əvəz edirik? Ümumiyyətlə, “mən”i, “sən”i “o”nu “biz” niyə əvəz edir?

Səfər müəllim yerindəcə donub qaldı, şəxs əvəzliyinin altısı da beynində firlandı. Gözləri qıylıqca gözəçarpan qırışları bir az da dərinləşirdi. Hər qırışı bir ağrı idi, kənardan bilmirdilər...

“Nəysə, bala, – dedi, – mənə fikir vermə...”

Hava getdikcə soyuyurdu. Payız yayın qapısını ikiəlli döyəcləyirdi. Ağaclar üryanlaşdığını hiss edib utanın adamlar kimi əsirdi.

– Gəlsənə, evdə bir çay içək, bayaq başımız qarışdı, bulvarda da içmədik. Gəl bizə.

Əzizi təkidlə evə dəvət elədi.

Səfər müəllim evə girəndə barmağını dişlədi, işıqlar yanılı qalmışdı. Çay dəmlədilər. Çoxdandı evdə təkbətək qalmamışdilar. Əziz

müəllimin ürəyinin dolu olduğun yaxşı bilirdi.

Səfər müəllim çaydan bir qurtum içib diləndi:

– Rəhmətlik qardaşımı tez-tez yuxuda görürəm... Ona çoxlu suallar verirəm. Deyirəm, Vahid, biz öləndə kənddə basdıracaqlar? Atamızın yanı boşdu? Deyirəm, sənə görə ayağımız kənddən kəsildi axı... Niyə elə elədin?

– Qardaşınız neyləmişdi ki?

– Bəs indiyəcən nə əcəb kəndə niyə getmədiyimi xəbər almamışan?

– Yaranızın qaysağını qopartmağa ürək eləməmişəm.

– Ay bala, yaram nə vaxt qaysaqladı ki...

Səfər müəllim ayağa qalxıb pəncərəyə yaxınlaşdı:

– Qardaşım məktəbi təzə bitirmişdi. Ləçin vaxtları idı. Elə gözəl qaməti var idı ki! Yar-yaraşığından adam doyurdu. Kolxozi sədrinin qızını sevirdi. Anası bostanda “Pəri” deyib haylayanda ovçu hənirtisindən qaçan ceyran balası kimi boynunu çevirib yaşılığa götürülürdü...

– O da qardaşınızı sevirdi?

– Dəli kimi! Onu görəndə bədəni əsirdi. Həyəcandan ağır-agır nəfəs alanda sinəsi uşaq beşiyi kimi qalxıb, enirdi. Qardaşının bir baxışına, gülüşünə bənd idı. Qağam toyda qol açıb oynayanda elə bilirdin, tərlan sözür. Pərinin eşqinə “Qarabuğdayı qız” mahnısına oynayırdı. Toyun axırına yaxın mağarın ev tərəfindəki qanadı açılırdı. Pəri pəncərədən tamaşaşa çıxırdı. Qağam qol qaldıranda, elə bilirdin, Pərinin ürəyinə xəncər salırlar. Bütün qızların gözünü bağlamaq istəyirdi. Xanəndə də elə ürəklə oxuyurdu ki...

“Eşqə düşən könlümü
eyləmisən qərarsız,
mən səni çıxdan sevirəm,
ay qarabuğdayı qız...”

– Hə, sizin ən çox sevdiyiniz mahnı...

Səfər müəllim qışlarını çatdı:

– Sən hardan bilirsən?

– Babam deyib.

Səfər müəllim başını yelləyib fikrə getdi. Əziz dediyinə peşman oldu: “Axi niyə Səfər müəllim bu sözümə tutuldu?..”

– Səfər müəllim, qardaşınızla Pərinin axırı necə oldu?

– Onun dədəsi bizə qız verməzdi axı... Qardaşım da bunu bilirdi. Ona görə qızı qaçırmış istəyirdi. Bilirsən, gərək əvvəl elçi göndərərdi, bəlkə, verəcəkdilər...

– Qaçıra bildi? Necə oldu?

– Atamın qiyməti bilinməz bir kəhər atı var idı. Gecənin bir aləmi atı səssiz-səmirsiz həyətdən çıxardı. Ata qardaşım özü qulluq edirdi. Heyvan ona öyrəşsə də, nəsə həmin gecə dalın-dalın gedirdi. Həyətdən çıxmaq istəmirdi, yüyənini qaçırdı.

Danişdqca Səfər müəllimin alnında tər tumurcuqlanırdı. Tez-tez siqaret yandırır, fikirləşir, davam edirdi. Pəridən danişanda barmaqlarının ucunu ovuşdurur, dırnağının kənarlarını didirdi. Başını pəncərəyə dirəyib ayparaya zilləndi:

– Həmin gecə də on dörd günlük ay qardaşının yoluna ürəksiz işiq saçırı. Pəri çəpərin döşündə tir-tir əsirdi. Bir gözü evin qapısında idı. Vahid yaxınlaşdqca Pərinin ürək döyüntüləri artırdı.

– Qorxurmuş...

– Qorxmaq da sözdü? Qağam atı xeyli aralıda, kəndin ayağında ağaca bağlamışdı. Oracan ayaqla getdilər. Atın belinə atlanaandan sonra Pəri qardaşının kürəyini bərbərk qucaqladı. Saçı boynuna dolandı, ağıppaqq, pambıq baldırı bədənində od qaladı. Vahid Pərinin ürək döyüntüsünü öz kürəyində hiss etliyirdi. Qaranlıqda göz-gözü görmürdü. Amma bir işarti...

– Kimsə gördü?

– Pəri uzaqdan köz işığı gördü. Kimsə siqaret yandırmışdı... Elə onda götürüldülər, əl-ələ tutub elə qaçırdılar ki... Atla dəbərənə yaxın daldan güllə səsi gəldi...

– Kim idi o?

– Pərinin qardaşı... Xəbər tutublar, düşüblər yolun canına. Güllə göyə açılmışdı. Qağam dayanmadı, ta Pəri uçunana qədər... Pərinin

ürəkkeçməsi var idi. Həyəcandan özündən getdi, qolları boşaldı. Tez atdan düşdülər, Pərinin qardaşı da çatırdı. O çatanacan Pəri canı ilə əlləşdi. Qağamın qucağında göyərçin kimi titrəyirdi. Pəri can verirdi...

– Niyə axı?

– Bəs demirəm, ürəyi xəstə idi? Havaya açılan güllənin səsi Pərinin ürəyinə tuşlandı. Körpə canıyla qağamın qolunda can verdi Pəri... O gündən kənddən baş götürüb qaç-dıq... Getmədik haaa, əməlli-başlı qaçıq...

Səfər müəllim danişa-danişa gözündə yaş gilələndi. Əziz heç vaxt onu belə görməmişdi. Həmin gecə çox danışdilar, çox söhbət elə-dilər. Həmin gecə Əzizi qorxudan şeylər də oldu. Qonşu otağın qapısı çırpılanda Əziz soruşdu ki, niyə pəncərələr açıq qalıb, Səfər müəllim dedi, mən eləməmişəm.

Səfər müəllim bir neçə dəfə belə qarşıq

cavablar verdi, sonda divanda yuxuya getdi. Əziz onun üstünü örtüb öz evlərinə keçdi. Nə fikirləşəcəyini bilmirdi. Anası niyə bu halda olduğunu sorusunda söz tapıb deyə bilmədi. Bircə onu soruşdu ki, ana, Səfər müəllimin qardaşını görmüşdün? Heç gəlib-gedirdi?

Anası təəccübləndi:

– Əziz, Səfər müəllimgil bir bacı, bir qardaş olublar. Qardaşı olduğunu hardan çıxardın?

Əziz daha heç nə demədi, yerinə uzandı, yuxusu ərşə çəkildi. Səhər 10-a qalmış təzəcə mürgüləyirdi ki telefona zəng gəldi:

– Mənəm, teatrın kassiri. Yerləri əvəz-lədim, gəlin biletləri dəyişək!

Kassirin səsi Əzizin qulaqlarında əks-səda verdi. Elə bu an südçü kişinin səsi mə-həlləni bürüdü. Səfər müəllim isə hələ yuxuda idi...

Ömər SEYFƏDDİN

(1884-1920)

Türk nasiri və şairidir. 36 illik qısa ömrünə o həm də hərbi və pedaqoji fəaliyyəti sıgdırı bilib.

Türk ədəbiyyatında qısa hekayə janrinin banilərindən biri olmaqla yanaşı, ədəbi dilin sadələşdirilməsinin təəssübkeşi kimi də tanınıb.

Ədəbiyyatda türkçülük cərəyanının başlıca təmsilçilərindəndir.

ÜÇ NƏSİHƏT

Durmuşun anasından başqa bir kim-kimsəsi yox idi. Kasib olsa da, cavan idi, güclü idi. İki öküzünün biri öləndən sonra daha tarlasını da şumlaya bilmədi.

Pul qazanmaqdan, təkrar əkinçiliyə girişməkdən ötrü qürbət ellərə yollanmaq qərarına gəldi. Qürbət isə İstanbul demək idi. Həmin kənddə çarəsiz qalan, işinin axarı pozulan hər kəs İstanbula üz tuturdu axı. Durmuş da yol torbasını çıynınə aldı. Çariqlarının iplərini sıxdı. Əlinə bir dəyənək aldı. Qürbətə gedənlərə qoşuldu. Dərələr, təpələr aşdı. Ən nəhayət, İstanbula yetişdi.

İllik iki günü həmyerlilərinin yığışdığını qəhvəxanada gecələdi. Hansı işə girişəcəyi ni bilmirdi, çünkü bir işi-peşəsi yox idi. "Ən azından nökərçilik edim" – dedi. Qapı-qapı dolaşmağa başladı. Bir həftəni belə yola versə də, uyğun bir iş tapa bilmədi.

Bir gün qəhvəxanada ona Müstəqim əfəndi adlı birisinə müraciət eləməyi məsləhət gördülər, evi Ədirnəqapı tərəfdə imiş.

Durmuş üzündən nur yağan həmin ahil əfəndini tapdı. Ağsaqqal adam idi. Ətəyini öpdükdən sonra dedi:

– Nökər axtarımışsınız, məni işə götürün, əfəndim, – dedi.

Müstəqim əfəndi onu təpədən-dırnağa süzdü, haralı olduğunu maraqlandı.

– Qastanboludanam, – dedi.
– Evlisən?
– Yox.
– Ata-anan varmı?
– Təkcə anam var. Atam rəhmətə gedib...
– Bəs İstanbulu nə vaxt gəlmisən belə?
– On gün əvvəl...
– Bu on gün boyu boş-bikarmı dolaşmışsan?
– İş axtarırdım.
– Tapa bildinmi?
– Tapmadım.

Sonra ev sahibi onun qazanacağı pulu nəyə xərcləyəcəyi, bir borcu olub-olmadığıyla da maraqlandı. Durmuşun verdiyi cavablardan məmənnun qaldı.

– Yaxşı, oğlum, – dedi. – Səni yanımıza almağa raziyam, ancaq... çox pul ödəyə bilməyəcəyəm...

Durmuş dedi:
– Mən sizdən çox pul ummuram ki, əfəndim.
– Amma mən sənə hədsiz az pul verəcəyəm.
– Nə qədər verəcəksiniz ki?
– Bircə quruş.

– Günə bir quruş?

– Yox.

– Həftəyə bir quruş?

– Yox.

Durmuş karixib qaldı. Təkrar soruşdu:

– Yəqin, aya bir quruş, eləmi?

– Yox! İlə bir quruş...

Durmuş bu ahil kişinin onunla zarafat elədiyini düşündü. Güldü. Sonra özünü yığışdırıldı. Amma Müstəqim əfəndi yenə dediyində durdu:

– Hə, ilə bir quruş... Amma bununla da məsələ bitmir. Hələ sənə nəsihət də verəcəyəm.

Durmuş baxışlarını yerdən qaldırdı:

– Nəsihəti neyləyəcəm ki?! Mənə pul lazımdır, əfəndim.

– O pul dediyin şey ya xərclənib gedər, ya da itirilər, oğlum. Amma insanın aldığı nəsihət qalıcı olar və ta ölüne qədər işinə yarayar.

Durmuş məhzun halda yenə öünüə baxdı. Quru sözlərin nə vaxtsa işinə yarayacağı aqlına heç cür batmirdi. Yenidən Müstəqim əfəndinin ətəyini öpdü. Çıxbı getmək istəyirdi. Ahil kişi ona:

– Dayan, oğlum, – dedi. – Hələ bu divarlara baxsana... Görürsən də... Hamısı kitablarla doludur... Burada beş min kitab var. Mən bunların hamısını oxumuşam. Ömrümü elmə sərf eləmişəm. Bu saç-saqqalı da o kitablar üzərində ağartmışam. Nəticədə ağılin puldan daha qiymətli olduğu, puldan daha çox işə yaradığı qənaətinə gəlmışəm. Nəsihət – yığcam şəklə salınan bir ağıl, zəka deməkdir. Yoxsa sənə ildə beş-on lirə də verə bilərdim. Ancaq mən puldan daha dəyərli sayılacaq nəsihət verməyə niyyətliyəm. Ağlin varsa, yanımıda qal, getmə. Yəni xidmətimdə dur.

– Olmaz, əfəndim, mənə nəsihət yox, pul-pula lazımdır... – deyən Durmuş qapıdan çıxdı.

Küçədə tək-tənha qalıb fikrə getdi: "Görəsən, o puldan qiymətli nəsihət nəmənə şeydir elə?"

Qəhvəxanaya yollandı.

O gecə içində qurd düşdü və yata bilmədi.

Bircə quruşa əlavə kimi veriləcək o nəsihət nə ola bilərdi axı?

Səhər açılan kimi Ədirnəqapının yolunu tutaraq təkrar Müstəqim əfəndinin yanına getdi. Ətəyini öpüb dedi:

– Verəcəyiniz o nəsihət məndə maraq oydadı. Onun qarşılığında düz bir il xidmətinizdə duracağam.

– Yaxşı, oğlum, il başa çatanda sən o nəsihəti alacaqsan.

Sonrakı bir il boyu Durmuş kitablarla dolu o otağı silib-süpürdü. Bağı bellədi, su daşıdı. Nərdivanları yudu, pəncərələri silib parıldatdı. Müstəqim əfəndinin hərtərəfli xidmətində durdu.

İlin tamamında ağası onu yanına çağırıb dedi:

– Hə, oğlum, yanımıda çalışmağının bir ili geridə qaldı. Qulaqlarını açıb verəcəyim bu nəsihəti diqqətlə dinlə:

– Yoluna, izinə bələd olmadığın yerə əsla getmə. Al, bu da sənin bir quruşun...

Durmuş ağasının ona uzatdığı quruşu aldı. Qəfildən canı sıxıldı, çünkü ondan müdrik bir nəsihət alacağını umurdu, ancaq eşitdiyi quruca bir söz idi. Dedi:

– Mən bu nəsihəti elə sizsiz də bilirdim.

Müstəqim əfəndi bu cavaba güldü:

– Bilmək yaxşıdır... Amma indi o bildiyin qənaəti xatırlamağın daha yaxşı oldu...

Durmuş key-key durub baxırdı. Belə çıxırdı ki, bu üç-beş kəlmədən ötrü o, düz bir il çalışıbmış, eləmi?.. Ağasının ətəyini öpüb izn istədi ki, çıxbı getsin. Ağsaqqal yenə dilləndi:

– İstəyirsənsə, bir il də qal, işlə. Yenə sənə növbəti nəsihət və bir quruş ödəyim.

Durmuş:

– Xeyr, əfəndim, istəmirəm, – deyərək tələsik oranı tərk elədi.

Həmyerililərinin yığışlığı qəhvəxanaya üz tutdu. Həmin gecə marağın ucbatından yuxusu ərşə çəkildi. Görəsən, veriləcək növ-

bəti nəsihət nədən ibarət idi? İşlədiyi bir il qarşılığında o, birinci nəsihəti artıq öyrənmişdi. Marağından az qalırkı dəliyə dönə: görəsən, ikinci nəsihət nə idi axı?

Dözə bilməyib yatağından qalxdı. Birbaşa Müstəqim əfəndinin evinə yollandı. Yenə düz bir il ona xidmət göstərdi. İl başa çatanda Müstəqim əfəndi yenə onu yanına çağırıldı. Bu dəfə bir quruşu bəri başdan verdi. Sonra isə: "Bu da sənin nəsihətin: Əmanətə heç vaxt xəyanət eləmə!" – dedi.

Durmuşun yenə səbri daraldı:

– Əfəndim, mən bu nəsihəti bilirdim axı.

– Bu daha yaxşı oldu... Bilirdinsə, indi sən onu bildiyini də xatırladın. Çünkü bildiyini xatırlamaq təzə bir şey öyrənmək qədər faydalı sayılır.

Durmuş onu tərk edərkən ağası, eynilə ötənliki kimi, dedi:

– Oğlum, əgər bir il də qalsayıdın, sənə verəcək bir quruşum və sonuncu nəsihətim də var idi.

Durmuş bu təkliflə razılaşmayıb qapıdan çıxdı. Yenə həmyerlilərinin qəhvəxanasına üz tutdu. Bir gecə, iki gecə, üç gecə keçdi... Yuxusuna haram qatıldı ki, görəsən, ağasının o sonuncu nəsihəti nə imiş? Bəlkə, yenə bildiyi həqiqətlərdən biriydi? Amma nə idi axı? Oturub-durub bu barədə düşündü. Veyil-veyil dolaşın özünə iş axtardı. Amma tapa bilmədi. Nəhayət, qəti qərara gəldi: "Onsuz da iki illik əməyim puça çıxdı. Ən azından bir il də işləyər, o son nəsihəti də öyrənər və bu nigaranlıqlıdan qurtularam".

Yenidən ora qayıtdı, köhnə işinə davam elədi. Daha bir il Müstəqim əfəndinin xidmətində dayandı. İl tamamlanınca ağası yenə onu hüzuruna çağırıldı. Quruşu ovcuna basdıqdan sonra dedi:

– Nəsihətini də al: Özün gecələmədiyin yerdə arvadının qalmasına əsla razı olma!

Bu nəsihəti eşidincə Durmuş yenə çiyinlərini çekdi. Ürəyində: "Bu nə mənasız sözmüş belə?" – dedi.

İzn istəyib qapıdan çıxacağı əsnada ağası haraya gedəcəyi ilə maraqlandı.

– Artıq məmləkətə dönəcəyəm, əfəndim.

– Başqa heç yerə getməyəcəksənmi?

– Yox.

– Niyə ki?

– Üç ildən bəri qurbətdə idim. Anam yaşlanıb, gedib maraqlanım, görüm necədir.

– Elə də et, oğlum, amma yola çıxmazdan qabaq yolunu buradan sal, sənə bir hədiyyə verim. Onu məndən anana hədiyyə kimi apar, olarmı?

– Əlbəttə, olar, – dedi.

Həmyerlilərinin qəhvəxanasına yollandı.

Bu il vətənə dönəcək qurbətçilərə başına gələnləri danışdı. Hamısı gülərək dedi:

– Adə, sən lap dəli imişsən ki!

Daha İstanbulda qalmaq istəmədi. Amma öz el-obasına hansı üzlə dönəcəkdi? Cibində o üç quruşdan başqa pulu yox idi. Qurbət elə piyada gəlmək olardı, amma qurbətdən yurda piyada dönəmək də olmazdı axı. Pul tapmalıydı. Hər kəs kirayə haqqı ödəməklə, özünə qafilə atı tuturdu, axı piyada halda o qəriblər karvanıyla ayaqlaşmaq imkansız iş idi.

Həmyerliləri onun halına acıdılardı. Bir köhlən at kirayə götürə bilməsi üçün yetərli məbləği topladılar.

Üsküdar tərəfə keçməzdən əvvəlki axşam Durmuş öz ağasının evinə baş çəkdi və dedi:

– Artıq gedirəm, əfəndim.

Ağsaqqal yerindən qalxdı:

– Yolun uğurlu olsun. Bu hədiyyəni də al, anana verərsən, – deyə ona bir cüt iri kömbə çörək uzatdı. Durmuş ürəyində: "Vay səni, vecəyaramaz hərif! Bunun göndərdiyi hədiyyəyə bax da!" – deyib hiddətləndi. Amma bunu üzdə heç bürüzə verməyib kömbələri aldı. Qəhvəxanaya qayıtdı. Çörəkləri heybəsinə qoydu. Karvan yoldaşlarına qoşulub Üsküdar tərəfə keçdi. Karvansarada onları gözləyən atlara mindilər. Gecəyarı ay işığında yola düzəldilər. Dərə-təpə, düz gedib dağlar aşdılar.

Səfərin ikinci günündə yolcuların öünüə dəli-dolu, çağlayan bir çay çıxdı. Qarşı sahilə adlamaq üçün uyğun bir yer tapa bilmədilər. Həmyerlilərinin sel qarşısındaki qorxaqlığını görən Durmuşu gülmək tutdu.

Elə atını çaya sürmək istəyirdi ki, ağasının verdiyi ilk nəsihət ağlına gəldi: "Yoluna-izinə bələd olmadığın yerə əsla getmə!"

Yüyəni çəkdi. Artıq atın qabaq ayaqları suyun içində idi. Böyründəki yoldaşı isə dayanmayıb atını irəli sürdü. Heç ikcə addım getməmiş adam qəfildən sulara qərq oldu. Çıxar deyə, gözlədilər, amma adam çıxmadı. Ətrafda bir çobana rast gəldilər. Suyun keçid yerini ondan öyrəndilər. Sən demə, bayaqkı yerdə su burulğanı varmış... O ölen zavallıdan əvvəl atla çaya girmədiyinə görə Durmuş şükür elədi, çünki o ara ağasının nəsihətini yadına salmışdı. Bir illik haqqını o ağısaqqala halal elədi. Yol boyu həmyerliləri onu yedirdib doyururdular.

Bir gün o, möhkəm acdı. Düşündü: "Gəlsənə, ağamın hədiyyə verdiyi o kömbələrdən birini kəsib yeyim..."

Elə əlini heybəsinə atmaq istəyəndə düz bir illik əməyi qarşılığında eşitdiyi ikinci nəsihət yadına düşdü: "Əmanətə heç vaxt xəyanət eləmə!"

Əlini heybədən çəkdi. "Şeytana uymayım" – dedi.

Bir neçə gün və bir neçə gecə də yol getdilər. Qaranlıq meşənin yanından keçəndə sıx ağacliğın arasından: "Təslim olun!" – nidası eşitdi. Ayaq saxladı. Ona baxıb bütün karvan da dayandı. Quldurlar dörd tərəflərini bürümüsdülər.

Quldurbaşı irəli atılıb bağırdı:

– Canını qurtarmaq istəyən kəs üst-başında olan-qalan nəyi varsa, buraya qoysun ki, öz yoluna sağ-salamat davam eləyə bilsin...

Bir kimsə nə müqavimət göstərə, nə də qaça bildi, çünki quldurlar dörd tərəfi tutmuşdular. Can maldan şirindir deyə, hər kəs əlində-ovcunda olanı quldurbaşının qarşısına tökdü. Bunların arasında illər uzunu işləyib yiğdiqları lirələr və qızıllar ilə dolu bel kəmərləri, pul kissələri, gümüş zinət əşyaları, daha nələr, nələr vardi...

Növbə Durmuşa çatanda dedi:

– Mənim heç nəyim yoxdur.

Quldurbaşı bu sözə inanmadı:

– Bəyəm sən də qurbətdən qayıtmırsan ki?!

– Qurbətdən qayıdırám.

– Yəni heçmi işləmədin?

– İslədim.

– Pul-para qazanmadınmı?

– Yox, qazanmadım...

– Yalan deyirsən.

– Vallah, qazanmadım. İnanmırınsa, həmyerlilərimdən soruş...

Quldurbaşı onun həmyerlilərinə də eyni suali verdi. Hamısı Durmuşun ilə bir qruş qarşılığında işlədiyi üçün pul qazana bilmədiyini ona izah elədilər. Quldurbaşı da Durmuşun bu axmaqlığına həm güldü, həm də acığı tutdu. Adamlarına əmr elədi:

– Bu yelbeyinin sümüklərini yaxşıca isladın ki, bir daha pul qazanmadan qurbətdə sülənməyə tövbə eləsin.

Durmuşu yerə yıldırılar. Ta ölümcul vəziyyətə düşənə qədər tüfənglərinin qundaqlarıyla döydülər.

O biri qurbətçilər də, eynilə Durmuş kimi, əlləri ətəklərindən uzun halda evlərinə dönməli oldular.

Durmuşun anası xeyli yaşılanmışdı. Zavallı qadın üç ildə qatlaşlığı səfalətdən oğluna bəhs elədikdən sonra, qınayarmış kimi, ondan xəbər aldı:

– Bəs niyə pul qazanmadın, ay oğul?

Durmuş dedi:

– Əgər mən də həmyerlilərim kimi pul-para qazansayıdım belə, quldurlar onları əlimdən alasıydılar, mən yenə də evə əlibəş döncəkdim...

Çox acılmışdı deyə, anasından yeməyə bir şey istədi. Bunu eşidən qadın ağlayaraq dedi:

– Heç nəyim yoxdur, ay bala. Bu iki gündə dilimə heç nə dəyməyib.

Durmuş dedi:

– Bu heybənin içində ağamın sənə hədiyyə olaraq göndərdiyi iki kömbə var. Gəl onlardan birini bölüb birlikdə qarnımızı döyuraq.

Heybədən kömbəni çıxartdılar. Ortadan böldükləri zaman içindəki qızıl pullar cingiltiyə yerə töküldü. Heyrətdən ana-bala

yerində donub qaldı. O biri kömbəni də böldülər, onun da içi qızıl pullarla dolu idi. Sevincək bunları bir yerə yiğdilar. Durmuş iki il boyu qapısında çəkdiyi zəhməti ağasına halal elədi. Əgər bir il boyu işləyib eşitdiyi: "Yoluna, izinə bələd olmadığın yerə əsla getmə" nəsihətini vaxtında ağılna gətməsəydi, o burulgana düşüb məhv olacaqdi. İlkinci ilin qarşılığında aldığı: "Əmanətə heç vaxt xəyanət eləmə" nəsihətinə əgər məhəl qoymasaydı, yolda kömbələrin içində qızıl olduğunu öyrənəcək və sonra bunlar da, həmyerlilərinin qazancı kimi, o quldurlara qismət olacaqdi...

İndi oturub soyuq ağılla düşündükcə ağasının necə müdrilik, necə dərin bir ağıl sahibi olduğunu anlamağa başlayırdı. Əgər ona İstanbulda aylıq maaş versəydi, böyük ehtimalla Durmuş onu da sağda-solda xərcləyəcək və yiğə bilməyəcəkdi. Hətta nələrsə alib yiğsaydı belə, onlar da o soyğunçulara qismət olasıydı. Bütün bunları düşünən Durmuş da ağılin puldan daha dəyərli olduğu qənaətinə gəldi, çünki ağılı olmayan adam əlindəki pulu da hədər edərdi. Həmyerliləri buna əyani sübut idi... İçi pulla dolu kəmərlərlə dağlar aşib, meşələrdən keçərkən quldurlara ürcəh olmağın aqibətini onlar yaşamışdır.

Var-dövlətə yiylənən Durmuş özünə torpaq sahəsi və bağ aldı, iri bir tövlə qurdı. Kəndin ağalarından birinə çevrildi. Ancaq heç cür evlənə bilmirdi. Yaşı otuzu ötsə də, bir qız tapıb bəyənməkdə aciz idi. Ona evlənməyi məsləhət görən kənd ağalarına da deyirdi:

– Bunu mən də istəyirəm ey, ancaq bircə şərtim var.

– O nə şərtdir, ağa?

– Arvadımı özüm olmadığım yerə əsla qonaq göndərmərəm.

– Heç qohumlarının yanına da göndərməzsən ki?

– Yox, göndərmərəm.

– Ata-anasının yanına da göndərməzsən?

– Özüm olmadığım heç bir yerə göndərmərəm.

– Niyə ki?

– Orasını bilmirəm...

Öz ağasının üçüncü nəsihəti Durmuşun ağlından heç cür çıxmırıldı. Elə ilk iki nəsihətin faydasını da o əvvəl-əvvəl anlamamışdı. Amma sonradan onların nə qədər xeyirli olduğunu görmüşdü. Nə öz kəndlərində, nə də qonşu kəndlərdə bu şərti eşidən heç kəs qızını ona ərə vermirdi. Hami deyirdi: "Biz qızımızı əsir-yesir eləmərik".

Ən nəhayət, Durmuş öz evlərindən iki saatlıq məsaflədəki kənddə ata-anasız bir qız tapıb onunla evləndi, öz adına layiq toy məclisi qurub xoşbəxtliyə qovuşdu. Hələ bir oğlan övladı da dünyaya gəldi.

Aradan dörd il ötsə də, o, arvadını heç yerə qonaq göndərmədi, getdiyi hər yerə də onunla getdi.

Bir gün arvadının qohumları qapılarına gəldi, qadını kənddəki qohumlarının toyuna aparmaqdan ötrü Durmuşdan bir gecəlik izn istədilər.

O etiraz elədi:

– Xeyr, olmaz.

– Niyə ki?

– Deyə bilmərəm.

Ağasının verdiyi nəsihət onun ağlından heç cür çıxmırıldı. Nə qədər yalvarıb-yaxarsalar da, buna razılıq vermədi ki, vermədi. Öz kəndliləri də onu dilə tutub yumşaltmağa çalışıdilar:

– Belə getsə, zavallı qadın lap vərəmləyəcək! – dedilər.

Hamılıqla üstünə necə düşdülərsə, axırda Durmuş bu qədər israra davam gətirmədi. Bircə gecə qalmaq şərtiyə arvadını qonşu kəndə göndərdi. Amma həmin axşam qapıldığı peşmanlıq ucbatından boğazından bir loxma da keçmədi: "Axı niyə mən ağamın nəsihətinə əməl eləmədim?!" – deyə təlaşlandı. Axı o biri iki nəsihətdən o heç gözləmədiyi qədər fayda görmüşdü. İndi isə üçüncü nəsihətə məhəl qoymadığı üçün, kim bilir, necə böyük zərərə uğrayacaqdi. Dözə bilmədi. Nökərlərə atını hazırlamağı tapşırdı. Gecəylə iki saatlıq məsaflədəki o

qonşu kəndin yolunu tutdu və toy evinin qabağını kəsdirdi.

Çəpərlərə söykənən cavanlar həyətdə yanan məşəllərin işığında rəqs edən qız-geli-nə tamaşa edirdilər. O da cavanlara yaxınlaşdı. Qucağında uşağıni saxlayan arvadının bir küncdə büzüşüb oturduğunu görüb düşündü: "Görəsən, qadın bu gecə hansı qohumunun yanında qalacaq?"

İçinə qurd düşmüşdü. Qanrlıb arxasına baxdı. Bir qoca qarı yanından keçirdi.

- Mənə bax, nənə, səndən bir şey soru-şacam.

- Buyur, oğlum.

- O küncdə oturub qucağında uşaq tutan cavan gəlin var ey, onu görürsən?

Diqqətlə baxan qarı: "Görürəm" - dedi.

- Kimlərdəndir o?

- Eh, ay oğul, orasını heç soruşma. Onu zalim bir kişi alıb və zavallı gəlinin başına bütün dünyani dar eləyib. Aradan dörd il ötüb və o, öz kəndinə ilk dəfə qədəm qoyub...

- Qəribədir.

- Hə, bu gün bütün kənd əhli yalvar-ya-xarla onun ərindən güc-bəla izn ala bilib. Əri elə qaraürəkli, elə zalim biridir ki...

Ürəyi köksündə çırpınmağa başlayan Durmuş dedi:

- Bəs bilmirsən o gəlin bu gecə harada yatacaq?

- Yox, bilmirəm, - dedi qarı.

Bir az düşünüb-daşınan Durmuş qariya belə bir təklif elədi:

- Əgər mənim bu gecə o qadınla yatmama şərait yaratsan, sənə beş qızıl verərəm.

- Qadası, bundan asan nə var ki!?

- Deməli, sən o gəlini mənim yatağıma salacağını vəd edirsən?

- Əlbəttə.

- Bəs bunu necə edəcəksən?

- Onun qohumları mənim qapıbir qonşularımdır. Mənim sözümdən də əsla çıxmazlar. Həyətlərinin aşağı başında təkotaqlı bir tikili var. Gedib onları razı salaram ki, gəlinə həmin otaqda yataq aćınlar. Əl-ayaq çəki-ləndən sonra isə səni gizlicə həmin o otağa ötürərəm.

- Dediyini edəcəksən də?

- Əlbəttə, qadası! Sən qızılları bəri ver.

Durmuş pul kisəsindən beş qızıl çıxarıb qariya uzatdı. Atını onun həyətində bağladı. O ara qəzəbindən də tir-tir əsirdi.

Gecə yarı oldu. Qarı ardınca gəlib onu apardı. Dar bir bağça qapısından keçirdikdən sonra onu həyətin lap ayaq qismindəki tək otağa saldı. Durmuş üzünü şal ilə sarılmışdı deyə, arvadı onu tanımayıb tez çığır-bağırbaşladı. Durmuş isə səsini çıxartmadan qapını arxadan kilidlədi və qadının üstünə getdi. Bir küncdə büzüşən qadın o ara həm bağırıb həm də təpik atmaqla Durmuşu əsla yaxınına buraxmadı. Axşamdan yatan uşağı isə yatağın üstündə idi. Anasının o qədər haray-həşirinə oyanmadan müşil-müşil yatırdı. Arvadı çığır-bağırına ara versin deyə, Durmuş qapının ağızindən oturdu. Heç cincirini da çıxartmadı. Bütün gecəni göz yaşı axıdan qadın sübhə doğru həm təlaşdan, həm də yorğunluqdan süst düsdü.

Həyətdən ilk xoruz banı yüksəldi. Durmuş yataqda uyuyan övladını ehmalca qucağına alıb səssizcə bayırı çıxdı. Həyəti keçib atına mindi. Dördnala çaparaq öz kəndlərinə qayıtdı.

Arvadının qohum-əqrəbəsi həmin gecə uşağın oğurlandığını öyrənincə nə edəcəklərini bilmədilər: "Bəs indi biz ağaya nə cavab verəcəyik?!" - deyə baş sindırmağa başladılar.

O arası qarı bu müşkülə də bir çözüm tapdı: "Bu tikili onsuz da köhnədir... Od vurun buna. Deyərsiniz ki, gecə yanğın baş verdi və uşağı xilas eləyə bilmədik.

Qarının dediyi kimi də elədilər. Tikilini külə döndərəndən sonra ağlayıb-sızlamaqla Durmuşun arvadını öz evinə gətirdilər. Alınlarına qara yaylıq bağlayan bu yaslı adamlar hey ağlayıb-sitqayırdılar.

Durmuş onlardan:

- Bəs uşaq hanı? - deyə soruşdu.

- Ehh, başımıza müsibət gəldi. Gecə tiki-

limiz yandığından övladını oddan qurtara bilmədik, – dedilər.

Durmuş güldü:

– Niyə ağlayırsınız, canım?! Allah səbir versin. Əlhəmdülillah, biz hələ cavaniq. Allah-təala bizə başqa bir övlad verər.

Durmuşun müsibətə belə soyuqqanlı yanışmasını görən adamlar qismən fərəhlənən kimi oldular. Tam o məqamda qapı açıldı və Durmuşun oğlu içəri girib anasının qucağına atıldı. Bayaqtan bu uşağın yandığını iddia eləyənlər karixib qaldılar.

Durmuş onların üstünə qışkırdı:

– Ay alçaq yalançılar! Özüm olmadığım yerdə arvadımın gecələməsinə niyə izn vermədiyimi bəs indi necə, anladınız?

Gələnlərin hamisini sillə-yumruqla ev-dən qovduqdan sonra o, arvadının yanına qayıtdı:

– Ötən gecə əgər sənə toxunmama izn versəydin, bax, səni oradaca öldürəcəkdir.

Odur ki, bu hadisədən ibrət al və bir daha ərindən ayrı harayasa getmək niyyətinə düşmə, – dedi.

Sonra isə üç il boyu ahil ağasına göstərdiyi xidməti də ona halal elədi.

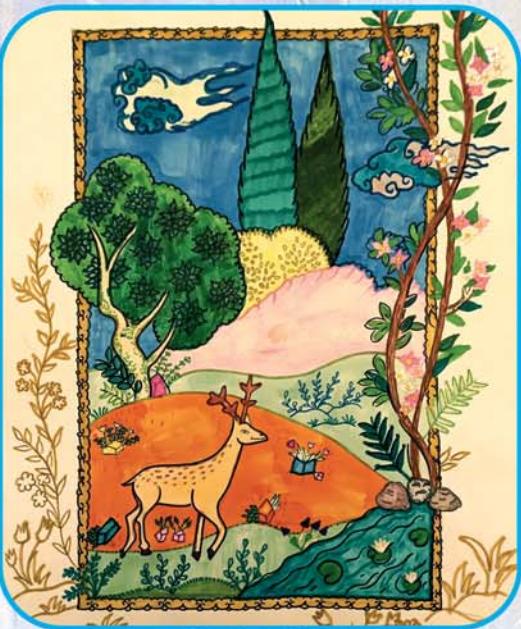
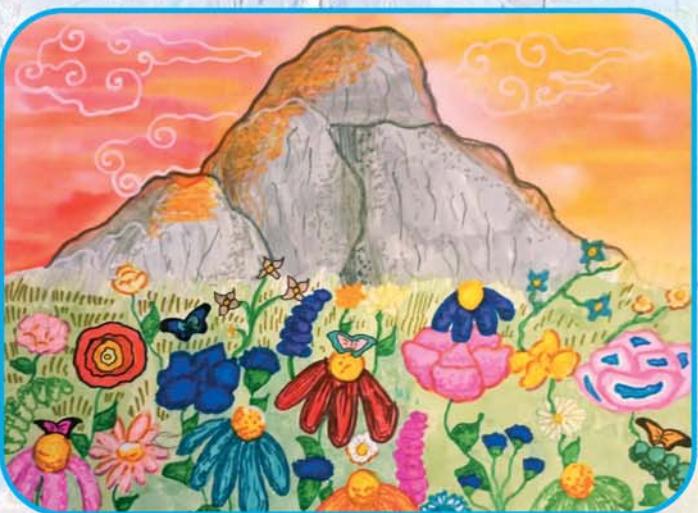
*Dilimizə çevirdi:
Azad Yaşar*

Dərgidə Sərgi

Dizə Bahruzlu - 10 yaş

"XXI Əsr Beynəlxalq Təhsil və
Innovasiya Mərkəzi"nin 5-ci sinif şagirdi

ISNN 0134-522
İNDEKS AZ 1000
2 AZN

BULDUZ_AYLIQ_EDEBIYAT_DERQISI

